

Gösta Berlings saga. Förra delen [1891]

Bokutgåva

Frithiof Hellbergs förlag, Stockholm 1891.

INLEDNING.

I.

Prästen.

Ändtlig stod prästen på predikstolen.

Församlingens hufvuden lyftes. Såå, där var han ändock. Det skulle ej blifva mässfall denna söndagen såsom den förra och många söndagar förut.

Prästen var ung, hög, smärt och strålande vacker. Om man hvälft en hjälm öfver hans hufvud och hängt svärd och brynya på honom, skulle man kunnat hugga honom i marmor och uppkallat bilden efter den schönaste af atenare.

Prästen hade en skalds djupa ögon och en fältherres fasta, rundade haka, allt hos honom var skönt, fint, uttrycksfullt, genomglödgdad af snille och andligt lif.

Folket i kyrkan kände sig underligt kufvadt vid att se honom sådan. Det var mera vant vid, att han kom raglande ut från krogen i sällskap med glada kamrater, sådana som Beerencreutz, öfversten med de tjocka, hvita mustascherna, och den starke kapten Kristian Bergh.

Han hade supit så förfärligt, att han ej på flera veckor kunnat sköta sin tjänst, och församlingen hade måst klaga på honom, först hos hans prost och sedan hos biskop och domkapitel. Nu var biskopen kommen till socknen för att hålla räfst och visitation. Han satt i koret med guldkorset på bröstet, skolpräster från Karlstad och präster från grannförsamlingarna sutto runt omkring honom.

Det var ej tvifvel om, att prästens uppförande gått öfver det tillåtnas gräns. Då, på adertonhundratjugutalet, var man öfverseende i fråga om att dricka, men denne man hade försummat sitt ämbete för dryckenskapens skull, och nu skulle han förlora det.

Han stod på predikstolen och väntade, medan sista versen af predikstolspsalmen sjöngs.

Det kom en visshet öfver honom, medan han stod där, att han hade idel fiender i kyrkan, fiender i alla bänkar. Bland herrskaperna på läktaren, bland bönderna nere i kyrkan, bland nattvardsbarnen i koret hade han fiender, idel fiender. Det var en fiende, som trampade orgeln, en fiende, som spelade den. I kyrkovärdarnes bänk hade han fiender. Alla hatade honom, allt ifrån de små barnen, som burits in i kyrkan, ända till kyrkvaktaren, en stel och styf soldat, som varit med vid Leipzig.

Prästen skulle ha velat störta ned på sina knän och bedja dem om förbarmande.

Men ögonblicket därpå kom en dof vrede öfver honom. Han mindes nog, hurudan han varit, då han för ett år sedan besteg den predikstolen för första gången. Han var en tadelfri man den gången, och nu stod han där och såg ned på mannen med guldkorset om halsen, som var ditkommen för att döma honom.

Medan han läste upp inledningen, sköljde blodvåg efter blodvåg upp i hans ansikte: det var vreden.

Det var nog sant, att han supit, men hvem hade rätt att anklaga honom därfor? Hade någon sett prästgården, där han skulle lefva? Granskogen stod mörk och dyster tätt in på fönstren. Fukten dröp ned genom de svarta taken, utför de mögliga väggarna. Behöfdes det ej brännvin för att kunna hålla modet uppe, då regnet eller yrsnön jagade in genom bräckta rutor, då den vanskötta jorden ej ville ge bröd nog för att hålla hungern fjärran.

Han tänkte, att han varit just en sådan präst, som de förtjänade. De söpo ju allesammans. Hvarför skulle han ensam lägga band på sig? Mannen, som begraft sin hustru, söp sig full på grafölet; fadern, som döpt sitt barn, höll supgille efteråt. Kyrkfolket drack på hemvägen från kyrkan, så att de flesta voro fulla vid hemkomsten. Det var godt nog åt dem att hafva en försupen präst.

Det var på ämbetsresor, då han i sin tunna kappa åkt milslångt öfver frusna sjöar, där alla kalla vindar stämt möte, det var då han kastats omkring på dessa samma sjöar i båt under storm och ösregn, det var då han under yrväder måst stiga ur släden och bana hästen väg genom driftvor höga som hus, eller då han vadat fram genom skogsträskan, det var då han hade lärt sig att älska brännvinet.

Årets dagar hade släpat sig fram i tung dysterhet. Bonde och herreman hade gått med alla tankar bundna vid jordens stoft, men om kvällen hade andarna kastat sina bojar, befriade af brännvinet. Ingifvelsen hade kommit, hjärtat värmdes, lifvet blef strålande, sången klingade, rosor doftade. Gästgifvargårdens krogrum hade då för honom blifvit en sydländsk blomstergård: drufvor och oliver hängde ned öfver hans hufvud, marmorstoder blänkte i mörkt löfverk, vise och diktare vandrade under palmer och plataner.

Nej, han, prästen däruppe på predikstolen, visste, att utan brännvin kunde ej lifvet levas i den landsändan; alla hans åhörare visste det, och nu ville de döma honom.

De ville slita af honom prästkappan, därfor att han kommit drucken i deras Guds hus. Ah, alla dessa människor, hade de då, ville de tro, att de hade någon annan Gud än brännvinet!

Han hade läst upp inledningen, och han böjde sig ned för att läsa »Fader vår».

Det var andlös tytnad i kyrkan under bönen. Men plötsligt högg prästen med bäge händerna ett säkert tag i banden, som fasthöllo prästkappan. Det förekom honom, som om hela församlingen med biskopen i spetsen smög sig uppför predikstolstrappan för att rycka kappan af honom. Han låg på knä och vände ej hufvudet, men han kunde just känna, hur de ryckte, och han såg dem så tydligt, både biskopen och skolprästerna, prostarna, kyrkvärdarne, klockaren och hela församlingen i en lång rad, slitande och bändande för att få loss hans kappa. Och han föreställde sig lifligt, hur alla dessa, som ryckte så ifrigt, skulle stupa öfver hvarandra utför trappan, då kappan lossnade, och hela raden därnere, som ej kommit åt att draga i kappan, utan blott i den framför ståndes rockskört, skulle också falla.

Han såg det så tydligt, att han måste småle, där han låg på knä, men på samma gång trängde kallsvetten fram på hans panna. Det var dock för ohyggligt alltsammans.

Såå, att han nu skulle varda en förkastad man för brännvinets skull. En afsatt präst skulle han bli. Fanns det på jorden något uslare?

Han skulle bli en af landsvägens tiggare, ligga rusig vid dikeskanten, gå klädd i trasor, umgås med skojare.

Bönen var slut. Han skulle börja läsa upp sin predikan. Då kom en tanke öfver honom och hejdade orden på hans läppar. Han tänkte, att det var sista gången han fick stå däruppe på predikstolen och förkunna Guds

ära.

För sista gången – detta grep prästen. Han glömde allt om brännvin och biskop. Han tänkte, att han måste begagna tillfället och vittna om Guds ära.

Han tyckte, att kyrkgolfvet med alla åhörarne sjönk djupt, djupt ned, och att taket lyftes af kyrkan, så att han såg in i himmelen. Han stod ensam, helt ensam på sin predikstol, hans ande tog sin flykt mot den öppnade himlen ofvan honom, hans röst blef stark och väldig, och han förkunnade Guds ära.

Han var en inspirationens man. Han öfvergaf det skrifna, tankarna kommo ned öfver honom som en flock tama dufvor. Han kände det, som om det ej var han själf, som talade, men han förstod också, att detta var det högsta på jorden, och att ingen i glans och härlighet kunde nå högre än han, som stod där och förkunnade Guds ära.

Så länge inspirationens eldtunga lågade öfver honom, talade han, men då den slocknat och taket sänkt sig ned öfver kyrkan och golfvet kommit upp igen långt, långt nedifrån, då böjde han sig ned och grät, ty han tänkte, att lifvet gifvit honom sin bästa stund, och att den nu var förbi.

Efter gudstjänsten kom visitation och kyrkostämma. Biskopen frågade, om församlingen hade några klagomål mot sin präst.

Prästen var ej längre vred och trotsande som före predikan. Nu blygdes han och sänkte hufvudet. Åh, för alla de eländiga brännvinshistorier, som nu skulle komma!

Men där kommo inga. Det var helt tyst kring det stora bordet i sockenstugan.

Prästen såg upp, först på klockaren, nej han teg, så på kyrkvärdarne, så på de myndiga bönderna och brukspatronerna, de tego alla. De höllo läpparna hårdt sammantryckta och sågo smått förlägna ned mot bordet.

»De vänta på, att någon skall börja,» tänkte prästen.

Den ene kyrkvärden harskade sig.

»Jag menar, det är en rar präst vi ha,» sade han.

»Vördig biskopen har själf hört, hur han predikar,» inföll klockaren.

Biskopen talade något om täta mässfall.

»Prästen får ha lof att vara sjuk, han som en hvar annan,» menade bönderna.

Biskopen gjorde en antydan om deras missnöje med prästens lefnadssätt.

De försvarade honom med en mun. Han var så ung, prästen deras, det var ingen fara med honom. Nej, ville han bara ständigt predika så, som han gjort i dag, ville de inte byta bort honom mot biskopen själf.

Det fanns inga anklagare, det kunde ej finnas någon domare.

Prästen kände, hur hjärtat vidgades, och hur lätt blodet flöt genom ådrorna. Nej, att han ej längre gick bland fiender, att han vunnit dem, då han tänkte det minst, att han skulle få fortfara att vara präst!

Efter visitationen åto biskopen och skolprästerna och prostarne och de fornämste sockenmännen middag i prästgården.

En af grannfruarna hade öfvertagit bestyret med festen, ty prästen var ogift. Hon hade ombestyrts allt på bästa sätt, och han fick just upp ögonen för att prästgården ej var så ohygglig. Det långa middagsbordet var dukadt ute under granarna och stod där helt trefligt med hvid duk, med blått och hvitt porslin, med glittrande glas och brutna servetter. Två björkar stodo och bugade öfver ingången, enris var strödt öfver golfvet i förstugan, uppe vid takåsen hängde en blomsterkrans, i alla rum stodo blommor, mögellukten var fördrifven, och de gröna fönsterrutorna glittrade käckt i solskenet.

Han var så hjärtans glad, prästen; han tänkte, att han aldrig skulle supa mer.

Där var ingen, som ej var glad vid det middagsbordet. De, som varit storsinta och förlåtit, voro glada, och de fornämligare prästerna voro glada, därför att de sluppit ifrån all skandal.

Den gode biskopen höjde sitt glas och talade om, att han anträdt denna resa med tungt sinne, ty han hade hört många onda rykten. Han hade gått ut för att möta en Saulus, men se, Saulus var redan förvandlad till en Paulus, som skulle mer arbeta än de alle. Och den fromme herrn talade vidare om de rika gäfvor, som deras unge broder erhållit, och prisade dem. Ej därför, att han måtte högmodas, utan för att han skulle spänna alla krafter och vakta väl på sig själf, såsom den måste göra, som bär en öfvermåttan tung och dyrbar börd på sina axlar.

Prästen blef ej drucken den middagen, men rusig var han. All denna stora, oförväntade lycka steg honom åt hufvudet. Himmelens hadé låtit inspirationens eldtunga flamma öfver honom, och människorna hade gifvit honom sin kärlek. Blodet fortfor att feberhett och med rasande fart strömma genom hans ådror ännu, då kvällen kom och gästerna foro. Långt in på natten satt han vaken i sitt rum och lät nattluften strömma in genom det öppnade fönstret för att svalka denna lycksalighetsfeber, denna ljusliga oro, som ej tillät honom att sovva.

Då hördes en röst.

»Är du vaken, präst?»

Det kom en man vandrande öfver gräsplanen fram till fönstret. Prästen såg ut och kände igen kapten Kristian Bergh, en af hans trogne supbröder. En vägfarande man, utan hus och gård, var han, denne kapten Kristian, och en jätte i växt och krafter; stor var han som Gurlita klätt och dum som ett bergtroll.

»Visst är jag uppe, kapten Kristian,» svarade prästen. »Tycker du detta är en natt att sovva i?»

Och hör nu, hvad denne kapten Kristian säger honom! Jätten har haft sina aningar, han har förstått, att prästen nu skulle bli rädd för att supa. Han skulle aldrig ha någon ro mer, tänkte kapten Kristian, ty dessa skolpräster från Karlstad, som varit där en gång, kunde ju komma igen och taga kappan af honom, om han söpe.

Men nu har kapten Kristian lagt sin tunga hand vid det goda verket, nu har han lagat så, att dessa skolpräster aldrig skola komma igen, ej de och ej heller biskopen. Häданefter kunna prästen och hans vänner supa, hur mycket de vilja där i prästgården.

Hör, hvilket stordåd han utfört, han, Kristian Bergh, den starke kaptenen!

Då biskopen och de båda skolprästerna stigit upp i sin täckta vagn och dörrarna blifvit väl, väl stängda om dem, då hade han stigit upp på kuskbocken och skjutsat dem en mil eller två i den ljusa sommarnatten.

Och då hade Kristian Bergh låtit de hög vördige känna, hur löst lifvet sitter i människokroppen. I galnaste sken hade han låtit hästarna löpa. Det skulle de ha, för att de ej villestå, att en ärlig man tog ett rus.

Tror ni, han körde vägen med dem, tror ni, han aktade dem för stötar? Han for öfver diken och stubbåkrar, han for i svindlande galopp utför backarna, han for utmed sjöstranden, så att vattnet yrde om hjulen, han var nära att fastna i träskens, och det bar åstad utför kala berg, så att hästarna stodo med styfva ben och kanade. Och under tiden sutto biskop och skolpräster med bleka ansikten bakom lädergardinerna och mumlade böner. Värre färd hade de aldrig gjort.

Och tänk er, hur de måtte sett ut, då de kommo till Rissäters gästgivaregård, lefvande, men skakade som hagel i skinnpungen.

»Hvad skall detta betyda, kapten Kristian?» säger biskopen, då han öppnar vagnsdörren för dem.

»Det betyder, att biskopen skall tänka två gånger, innan han gör en ny visitationsresa till Gösta Berling,» säger kapten Kristian, och den satsen har han tänkt ut på förhand för att ej komma af sig.

»Helsa då Gösta Berling,» säger biskopen, »att till honom kommer hvarken jag eller någon annan biskop vidare.»

Se, denna bragd står den starke kapten Kristian och berättar för prästen vid det öppna fönstret i sommarnatten. Ty kapten Kristian har nött och jämt gått upp till gästgivargården med hästarna och så kommer han ned till prästen med nyheterna.

»Nu kan du vara lugn, präst och hjärtebror,» säger han. Ack, kapten Kristian, med bleka ansikten sutto skolprästerna bakom lädergardinerna, men prästen i fönstret synes i den ljusa sommarnatten förfärligt mycket blekare. Ack, kapten Kristian!

Prästen höjde till och med armen och mattade ett förfärligt slag mot jättens grofva, dumma ansikte, men han hejdade sig. Han drog igen fönstret med en skräll och stannade midt i rummet, skakande sin knutna näfve mot höjden.

Han, som inspirationens eldtunga lågat öfver, han, som fått förkunna Guds ära, stod där och tänkte, att Gud drifvit gäck med honom.

Skulle ej biskopen tro, att kapten Kristian varit utsänd af prästen? Skulle han ej tro, att han hycklat och ljugit hela dagen? Nu skulle han göra allvar af ransakningen mot honom, nu skulle han suspendera och afsätta honom.

Då morgonen kom, var prästen borta från prästgården. Han hade ej brytt sig om att stanna och försvara sig. Gud hade drifvit gäck med honom. Gud ville ej hjälpa honom. Han visste, att han skulle bli afsatt. Gud ville det så. Han kunde så gärna gå med ens.

Detta hände i början af adertonhundratjugutalet i en aflägsen socken i vestra Värmland.

Det var den första olycka, som öfvergick Gösta Berling; det blef ej den sista.

Ty sådana fålar finna lifvet svårt, som ej fåla sporre eller piska. Vid hvarje smärta, som öfvergår dem, skena de åstad på vilda vägar mot gapande afgrunder. Så snart vägen är stenig och färdens bekymmersam, veta de sig ingen annan råd än att välta lasset och fara åstad i galenskap.

II.

Tiggaren.

En kall dag i december kom en tiggare vandrande uppför Broby backar. Han var klädd i de uslaste lumper,

och hans skor voro så nötta, att den kalla snön vätte hans fötter.

Löfven är en lång smal sjö i Värmland, som på ett par ställen afsnöres af långa smala sund. Den sträcker sig i norr upp till finnskogarna, i söder ner mot Vänern. Flere socknar utbreda sig på dess stränder, men Bro socken är störst och rikast. Den intar en god del af sjöns stränder både på östra och vestra sidan, men på vestra sidan ligga de största gårdarna, herresäten sådana som Ekeby och Björne, vidtberömda för rikedom och skönhet, samt Broby stora by med gästgivargård, tingshus, länsmansboställe, prästgård och marknadsplats.

Broby ligger i en brant sluttning. Tiggaren var kommen förbi gästgivargården, som ligger vid backens fot, och stretade upp mot prästgården, som ligger högst uppe.

Framför honom i backen gick en liten flicka, som drog en kälke, lastad med en mjölsäck. Tiggaren hann upp flickan och började tala vid henne.

»Så liten häst för så stort lass,» sade han.

Barnet vände sig om och såg på honom. Det var en liten en på tolf år med spejande, skarpa ögon och en hopknipen mun.

»Gud gifve, hästen vore mindre och lasset större, så försloge det väl längre,» svarade flickan.

»Är det ditt eget foder, du släpar hem då?»

»Gud nå's så visst. Jag får nog skaffa mig födan själf, så liten jag är.»

Tiggarn grep om kälkstaken för att skjuta på.

Flickan vände sig om och såg på honom.

»Du skall inte tro, att du får någonting för det,» sade hon.

Tiggarn till att skratta.

»Du måtte visst vara dotter till Brobyprästen, du.»

»Ja, ja män är jag så. Fattigare far har mången, ingen har sämre. Det är dagsens sanning, fast det är skam, att hans eget barn skall behöfva säga det.»

»Han lär vara snål och elak, far din.»

»Snål är han och elak är han, men dotter hans lär bli ändå värre, om hon får lefva, säger folk.»

»Jag menar folk har rätt, du. Jag skulle just vilja veta, hvor du kommit öfver den här mjölsäcken.»

»Det kan väl inte göra stort heller att tala om det för dig. Jag tog såd i fars spannmålsbod i morse, och nu har jag varit till kvarnen med den.»

»Får han inte se dig, när du kommer hemdragandes med den?»

»Du har visst gått för tidigt ifrån mästarn. Far är borta i sockenbud, kan du förstå!»

»Det kommer någon åkande bakom oss i backen. Jag hör, hur det gnisslar under meden. Tänk, om det är han, som kommer!»

Flickan lyssnade och spejade, så började hon stortjuta.

»Det är far,» snyftade hon. »Han slår ihjäl mig. Han slår ihjäl mig.»

»Ja, nu äro goda råd dyra och snabba råd bättre än silfver och guld,» sade tiggaren.

»Se,» sade barnet, »du kan hjälpa mig. Tag repet och drag kälken, så tror far, att han är din.»

»Hvad skall jag sedan göra med den?» frågade tiggaren och lade repet öfver sina axlar.

»Drag den, hvart du vill nu till en början, men kom upp till prästgården med den, då det blir mörkt. Jag skall nog passa på dig. Du skall komma med säcken och kälken förstår du.»

»Jag får försöka.»

»Gud nåde dig, om du inte kommer,» ropade flickan, i det hon sprang ifrån honom, skyndande hem före fadern.

Tiggaren vände kälken med tungt hjärta och sköt den ned till gästgifvargården.

Den stackaren hade haft sin dröm, där han gått i snön med halfnakna fötter. Han hade gått och tänkt på de stora skogarna norr om Löfven, på de stora finnskogarna.

Härnere i Bro socken, där han nu färdades utmed sundet, som sammanbinder Öfre och Nedre Löfven, i dessa rikedomens och glädjens ryktbara trakter, där herregård ligger vid herregård, bruk vid bruk, här var honom hvarje väg för tung, hvarje rum för trångt, hvarje bädd för hård. Här måste han bitterr längta efter de stora, eviga skogarnas fred.

Här hörde han slagoråna på hvarje loge, som om säden aldrig kunde bli sluttröskad. Timmerlass och kolryssar kommo upphörligt ned ur de outtömliga skogarna. Ändlösa malmforor drogo fram på vägarna i djupa spår, som hundratals föregångare uppfilat. Här såg han slädar fyllda med åkande ila mellan gårdarna, och det tycktes honom, som om glädjen hölle tömmarna, och skönhet och kärlek stode på meden. Ah, hvad den stackaren gick där och längtade upp till de stora, eviga skogarnas fred!

Där borta, där träden stå raka och pelarlika upp ur den jämna marken, där snön hvilar i tunga lager på de orörliga grenarna, där vinden är maktlös och blott spelar helt stilla i topparnas barr, där ville han vandra allt längre och längre in, till dess en dag krafterna skulle svika honom och han skulle falla ned under de stora träden, döende af hunger och köld.

Han längtade efter den stora, susande grafven ofvanför Löfven, där han skulle öfvermannas af förgängelsens makter, där det ändtligen skulle lyckas hungern, kölden, tröttheten och brännvinet att förgöra denna arma kropp, som kunde uthärda allt.

Han var nedkommen till gästgifvargården och ville där invänta kvällen. Han gick in i skänkrummet och satt i slö hvila på bänken vid dörren, drömmande om de eviga skogarna.

Gästgifvarmor förbarmade sig öfver honom och gaf honom en sup af sitt starka, söta brännvin. Hon gaf honom till och med två, eftersom han bad så ifrigt.

Men mer ville hon ej skänka honom, och tiggaren råkade i full förtviflan. Han måste dricka mer af detta starka, söta brännvin. Han måste än en gång känna hjärtat dansa i kroppen och tankarna flamma under ruset. O, detta söta sadesvin! Sommarens sol, sommarens fågelsång, sommarens doft och skönhet flöto omkring i dess hvita våg. Ånnu en gång, innan han försvinner i natt och mörker, vill han dricka sol och lycka.

Så bytte han först bort mjölet, sedan mjölpåsen och sist kälken mot brännvin. Af detta fick han ett godt rus och sof bort en god del af eftermiddagen på en bänk i krogrummet.

Då han vagnade, begrep han, att det återstod honom blott en sak att göra. Eftersom denna usla kropp tagit allt herravälde öfver hans själ, eftersom han kunnat supa upp, hvad ett barn anförtrott honom, eftersom han var en skam för jorden, måste han befria den från bördan af så mycken uselhet. Han måste återge sin själ friheten, låta honom gå till Gud.

Han låg på bänken i krogrummet och dömde sig själf: »Gösta Berling, afsatt präst, anklagad för att hafva supit upp mjölet för ett hungrigt barn, dömes till döden. Hvilken död? Döden i drifvorna.»

Han fattade sin mössa och raglade ut. Han var hvarken fullt vaken eller fullt nykter. Han grät af medlidande med sig själf, med sin stackars nedsudlade själ, som han måste ge fri.

Han gick ej långt och vek ej af från vägen. Vid självfa vägkanten låg en hög drifva, där kastade han sig ned för att dö. Han slöt ögonen och försökte sovva.

Ingen vet, hur länge han låg så; men det var ännu lif i honom, då Brobyprästens dotter kom springande framåt vägen med en lykta i handen och fann honom i drifvan vid vägkanten. Hon hade stått i timtal och väntat på honom; nu hade hon sprungit utför Broby backar för att söka reda på honom.

Hon kände genast igen honom, och så började hon skaka på honom och skrika af all makt för att få honom vaken.

Hon måste veta, hvor den mannen gjort af hennes mjölsäck.

Hon måste kalla honom tillbaka till lifvet åtminstone för så lång stund, att han kunde säga henne, hvad som blivit af hennes kälke och hennes mjölsäck. Söta far sloge ihjäl henne, om hon slarfvat bort hans kälke. Hon biter tiggaren i fingret och klöser honom i ansiktet, och på samma gång skriker hon som en förtviflad.

Då kom någon åkande på landsvägen.

»H vem tusan är det, som skriker?» frågade en barsk röst.

»Jag vill veta, hvor den här karlen gjort af min mjölpåse och min kälke,» snyftade barnet och dunkade med knutna nävar mot tiggarens bröst.

»Är det en förfrusen, du klöser på det viset? Upp med dig, vildkatt!»

Den åkande var en stor och grof kvinna. Hon steg ur släden och kom bort till drifvan. Barnet tog hon i nacken och slängde det upp på vägen. Därpå böjde hon sig ned, sköt armarna under tiggarens kropp och lyfte upp honom. Sedan bar hon honom till släden och lade ned honom däri.

»Kom med in på gästgifvargården, vildkatt,» ropade hon åt prästdottern, »så få vi höra, hvad du vet om den här saken.»

En timme senare satt tiggaren på en stol nere vid dörren i gästgifvargårdens bästa rum, och framför honom stod den myndiga frun, som räddat honom ur drifvan.

Så som Gösta Berling nu såg henne stadd på hemfärd från kolörning i skogarna, med sotiga händer och kritpipa i munnen, klädd i en kort, ofodrad fårskinnspäls och randig hemväfd yllekjol, med becksömsskor på fötterna och knifslidan i barmen, sådan han såg henne med grått hår, rätt uppstruket öfver ett gammalt, vackert ansikte, sådan hade han hört henne beskrifvas tusen gånger, och han förstod, att han stött samman

med den ryktbara majorskan på Ekeby.

Hon var den mäktigaste kvinnan i Värmland, herskarinna över sju bruk, van att befalla och lydas; och han var bara en stackars lifdömd man, utblottad på allt, vetande att hvarje väg var honom för tung, hvarje rum för trångt. Hans kropp skälf af förfäran, medan hennes blick hvilade på honom.

Hon stod tyst och såg på den mänskliga uselheten framför sig, de röda, svullna händerna, den utmärglade gestalten och det härliga hufvudet, som ännu i förfall och vanvård strålade i vild skönhet.

»Han är Gösta Berling, den galne prästen?» sade hon spörjande.

Tiggaren satt orörlig.

»Jag är majorskan på Ekeby, jag.»

Det gick en darrning genom tiggarens kropp. Han knäppte sina händer och lyfte ögat till en längtans blick. Hvad skulle hon göra med honom? Skulle hon tvinga honom att lefva? Han bäfvade för hennes styrka. Och dock hade han varit så nära att nå de eviga skogarnas fred.

Hon började striden med att säga honom, att Broby-prästens dotter fått sin kälke och sin mjölsäck åter, och att hon, majorskan, hade en fristad åt honom som åt så mången annan hemlös stackare i kavaljersflygeln på Ekeby. Hon bjöd honom ett lif i lek och lust, men han svarade, att han måste dö.

Då slog hon knytnäfven i bordet och lät honom höra sin tanke rent ut.

»Jaså, han vill dö, jaså han vill det. Jag skulle inte undra stort på det, om det vore så, att han lefde. Se, en sådan utmagrad kropp och sådana maktlösa lemmar och sådana matta ögon, och han menar, att han har något kvar att döda. Tror han, att det är tvungen sak att ligga stel och styf, inspikad under ett kistlock för att vara död? Tror han inte, jag står här och ser, hur död han är, Gösta Berling, död?

Jag ser, att han har en dödskalle till hufvud, och jag tycker, att maskarna krypa fram ur hans ögonhålor. Känner han inte, att han har munnen full af mull? Hör han inte, hur kotorna skramla, då han rör sig?

Han har dränkt sig i brännvin, Gösta Berling, och död är han.

Det som nu rör sig hos honom är bara dödningakotor, och han vill inte unna dem att få lefva, om han vill kalla det lif? Det är just, som om han ville missunna de döde en dans över grafkullarna i stjärnljuset.

Skäms han, för att han varit präst, eftersom han vill dö nu? Det vore mera ära med, att han använde sina gåvor och blefve till någon nytta på Guds gröna jord, skall jag säga honom. Hvarför kom han inte till mig strax, så skulle jag ställt allt till rätta igen åt honom. Ja, nu väntar han sig väl mycken heder af att bli svept och lagd på sågspån och kallas ett vackert lik.»

Tiggaren satt lugn, nästan småleende, medan hon dundrade fram sina vreda ord. Ingen fara, jublade han, ingen fara. De eviga skogarna vänta, och hon har ingen makt att vända din själ därifrån.

Men majorskan teg och gick ett par slag upp och ned i rummet; så tog hon plats framme vid spiseln, satte upp fötterna på hällen och stödde armbågarna mot knäet.

»Tusan djäflar,» sade hon och småskrattade för sig själf. »Det är så sannt det jag säger, att jag knappt märkt det själf en gång. Tror han inte, Gösta, Berling, att de flesta i denna världen äro döda eller halfdöda? Tror han, jag lefver? Åh nej då. Åh nej då!

Ja, se på mig, han! Jag är majorskan på Ekeby, och jag är väl den mäktigaste frun i Värmland, vill jag tro.

Om jag vinkar med ett finger, så springer landshöfdingen, och om jag vinkar med två, så springer biskopen, och vinkar jag med tre, så dansa både domkapitel och rådmän och alla brukspatroner i Värmland polska på Karlstads torg. Tusan djäflar, pojke, jag säger honom, att jag inte är något annat än ett påklädd lik. Gud vet, hur litet lif det är i mig.»

Tiggaren lutade sig fram på stolen och lyssnade med spända sinnen. Den gamla majorskan satt och vaggade framför elden. Hon såg ej på honom, medan hon talade.

»Tror han inte,» fortsatte hon, »att om jag vore en lefvande människa, som såge honom sitta där, usel och bedröflig med själfmordstankar i sinnet, tror han inte, att jag skulle ta dem ur honom i ett andedrag? Då skulle jag hafva tårar för honom och böner, som vände upp och ned på honom, och jag skulle frälsa hans själ, men nu är jag död. Gud vet hur litet lif det är i mig.

Har han hört, att jag en gång var den vackra Margareta Celsing. Det var inte i går, men ännu kan jag sitta och gråta mina gamla ögon röda öfver henne. Hvarför skall Margareta Celsing vara död och Margareta Samzelius lefva, hvarför skall majorskan på Ekeby lefva, säg, Gösta Berling?

Vet han, hurudan Margareta Celsing var? Hon var smärt och späd och försagd och oskyldig, Gösta Berling. Hon var en sådan, på hvilkens graf änglarna gråta.

Hon visste om intet ondt, ingen hade gjort henne sorg, hon var god mot alla. Och vacker var hon, riktigt vacker.

Det var en ståtlig man, han hette Altringer, Gud vet hur han kom att färdas fram däruppe i Älfdalens vildmarker, där hennes föräldrar hade sitt bruk. Honom såg Margareta Celsing: han var en skön härlig man, och han älskade henne.

Men han var fattig, och de kommo öfverens att vänta på hvarandra i fem år, som det står i visan.

Då tre år voro gångna, fick hon en annan friare. Han var ful och stygg, men hennes föräldrar trodde, att han var rik, och de tvungo Margareta Celsing med lock och pock, med slag och hårda ord att taga honom till man. Ser du, den dagen dog Margareta Celsing.

Sedan dess fanns ingen Margareta Celsing, endast majorskan Samzelius, och hon var ej god, ej försagd, hon trodde på mycket ondt och gaf ej akt på det goda.

Du vet nog, hvad som hände sedan. Vi bodde på Sjö här vid Löfven, majoren och jag. Men han var ej rik, som folk sagt. Jag hade ofta svåra dagar.

Då kom Altringer åter, och nu var han rik. Han blef herre till Ekeby, som gränsar till Sjö; han gjorde sig till herre öfver sex andra bruk vid Löfven. Han var duglig, driftig: en härlig man var han.

Han hjälpte oss i vårt armod: vi åkte i hans vagnar, han sände mat till vårt kök, vin till vår källare. Han fyllde mitt lif med gillen och näjen. Majoren reste bort i krig, men hvad brydde vi oss om det! Ena dagen gästade jag Ekeby, andra dagen for han till Sjö. Åh, det gick som en långdans af näjen runtom Lövens strand.

Men det gick ondt tal om Altringer och mig. Hade Margareta Celsing då lefvat, skulle detta gjort henne mycken sorg, men mig gjorde det intet. Dock förstod jag ej än, att det var därför att jag var död, som jag var känslolös.

Så kom talet om oss upp till min far och mor, där de gingo bland kolmilorna i Älfdalsskogen. Gumman betänkte sig ej länge; hon reste hit ned för att tala med mig.

En dag, då majoren var borta och jag satt till bords med Altringer och flera andra, kom hon resande. Jag såg henne stiga in i salen, men jag kunde ej känna, att hon var min mor, Gösta Berling. Jag hälsade henne som en främmande och bjöd henne sitta ned vid mitt bord och taga del i måltiden.

Hon ville tala till mig, som om jag vore hennes dotter, men jag sade henne, att hon toge fel, mina föräldrar voro döda, de hade båda dött på min bröllopsdag.

Då gick hon in på leken. Sjuttioårig var hon, tjugu mil hade hon åkt på tre dagar. Nu satte hon sig utan krus till middagsbordet och tog mat till sig; hon var en mäkta kraftfull människa.

Hon sade, att det var sorgligt, att jag gjort en sådan förlust just den dagen.

»Det sorgligaste var det,» sade jag, »att mina föräldrar ej dött en dag förr, så hade ej bröllopet blifvit af.»

»Den nådiga majorskan är då inte nöjd med sitt äktenskap?» frågade hon då.

»Jo,» sade jag, »nu är jag nöjd. Jag skall alltid vara nöjd att lyda mina kära föräldrars vilja!»

Hon frågade om det varit mina föräldrars vilja, att jag skulle hopa skam öfver mig och dem och svika min man. Ringa heder visade jag mina föräldrar genom att göra mig till en visa i hvars mans mun.

»De få ligga, som de ha båddat!» svarade jag henne. Och för resten skulle den främmande frun förstå, att jag ej ämnade tillåta, att någon smädade mina föräldrars dotter.

Vi åto, vi två. Männen omkring oss sutto tysta och förmådde ej lyfta knif och gaffel.

Gumman stannade ett dygn för att hvila, så reste hon.

Men så länge jag såg henne, kunde jag ej förstå, att hon var min mor. Jag visste blott, att min mor var död.

Då hon skulle fara, Gösta Berling, och jag stod bredvid henne på trappan, och vagnen var framkörd, då sade hon till mig:

»Ett dygn har jag varit här, utan att du hälsat mig som mor. På ödsliga vägar for jag hit, tjugu mil på tre dagar. Och af skam öfver dig skälfver min kropp, som vore den piskad med ris. Må du förnekas, som jag förnekats, förskjutas som jag förskjutits. Må landsvägen bli ditt hem, halmstacken din säng, kolmilan din spisel. Skam och smälek vare din lön, må andra slå dig, som jag slår dig!»

Och hon gaf mig ett hårdt slag på kinden.

Men jag lyfte upp henne, bar henne utför trappan och satte henne i vagnen.

»H vem är du, att du förbannar mig,» sporde jag, »hvem är du, att du slår mig? Sådant tål jag af ingen.»

Och jag gaf henne igen örfilen.

Vagnen for i detsamma, men då, i den stunden, Gösta Berling, visste jag, att Margareta Celsing var död.

Hon var god och oskyldig; hon visste om intet ondt. Änglarna hade gråtit på hennes graf. Om hon hade lefvat, inte hade hon slagit sin mor.»

Tiggaren borta vid dörren hade lyssnat, och orden hade för ett ögonblick förtagit ljudet af de eviga skogarnas lockande sus. Se, se denna mäktiga fru, hon gjorde sig till hans like i synd, hans syster i förtappelse för att ge honom mod att lefva. Så skulle han lära, att det låg sorg och skuld öfver andras hufvuden än hans. Han reste sig och gick bort till majorskan.

»Vill han lefva nu, Gösta Berling,» sporde hon med en stämma, som bröts i tårar, »hvad skulle han dö för? Det kunde väl hafva blifvit en bra präst af honom, men aldrig var den Gösta Berling, som han dränkte i brännvin, så glimmande oskuldshvit som den Margareta Celsing jag kväfde i hat. Vill han lefva?»

Gösta föll ned på knä för majorskan.

»Förlåt mig,» sade han, »jag kan inte.»

»Jag är en gammal kvinna,» svarade majorskan, »härdad i mycken sorg, och jag sitter här och ger mig själf till pris åt en tiggare, som jag funnit halfförfrusen i en drifva vid vägkanten. Det sker mig rätt. Gå han och blif en själfmördare, så kan han då åtminstone inte berätta för någon om min galenskap.»

»Majorska, jag är ingen själfmördare, jag är en lifdömd. Gör mig inte kampen för svår. Jag får inte lefva. Min kropp har tagit herravället öfver min själ, därfor måste jag låta honom slippa fri. Låta honom gå till Gud.»

»Jaså, han tror, att han kommer dit?»

»Farväl, majorska, och tack!»

»Farväl, Gösta Berling.»

Tiggaren reste sig och gick med hängande hufvud och släpande steg mot dörren. Denna kvinna gjorde vägen upp till de stora skogarna tung för honom.

Då han kom till dörren, måste han se sig om. Då mötte han majorskans blick, där hon satt stilla och såg efter honom. Han hade aldrig sett en sådan förändring i ett ansikte, och han blef stående och stirrade på henne. Hon, som nyss varit vred och hotande, satt i stilla förklaring, och hennes ögon lyste af förbarmande, medlidsam kärlek. Det var något inom honom, inom hans eget förvildade hjärta, som brast för den blicken; han lutade pannan mot dörrposten, sträckte armarna öfver hufvudet och grät, så att hjärtat kunde brista.

Majorskan slängde kritpipan i spiseln och kom fram till Gösta. Hennes rörelser voro med ens mjuka som en mors.

»Så, så, gossen min!»

Och hon fick honom ned bredvid sig på bänken vid dörren, så att han grät med hufvudet mot hennes knä.

»Skall han ännu dö?»

Då ville han rusa upp. Hon måste hålla honom kvar med våld.

»Nu säger jag honom för sista gången, att han får göra som han vill. Men det lofvar jag honom, att om han vill lefva, så skall jag taga till mig Brobyprästens dotter och göra folk af henne, så kan hon ju tacka sin Gud, att han stal hennes mjöl. Nå vill han?»

Han lyfte upp hufvudet och såg henne rätt in i ögonen.

»Är det allvar?»

»Det är det, Gösta Berling.»

Då vred han händerna i ångest. Han såg framför sig de spejande ögonen, de hopknäppta läpparna och de utmäglade små händerna. Så skulle den unga varelsen få skydd och vård och förnedringens tecken utplånas

från hennes kropp, ondskan från hennes själ. Nu stängdes vägen för honom upp till de eviga skogarna.

»Jag skall ej döda mig, så länge hon står under majorskans vård,» sade han. »Jag visste nog, att majorskan skulle tvinga mig att lefva. Jag kände strax, att majorskan var mig öfvermäktig.»

»Gösta Berling,» sade hon högtidligt. »Jag har kämpat om honom som om mig själf. Jag sade till Gud: Om det finns något af Margareta Celsing lefvande i mig, så tillåt, att hon framträder och visar sig, så att den mannen ej måtte gå och döda sig. Och han tillstodde det, och du såg henne, och därfor kunde du ej gå. Och hon hviskade åt mig, att för det arma barnets skull torde du väl uppge din afsikt att dö. Ah, ni flyga väl dristigt, ni vilda fåglar, men vår Herre känner väl det nät, som fångar er.»

»Han är en stor och underlig Gud,» sade Gösta Berling. »Han har gäckat mig och förkastat mig, men han vill ej låta mig dö. Ske hans vilje!»

Från den dagen blef Gösta Berling kavaljer på Ekeby. Två gånger försökte han att komma därifrån och bana sig väg till att kunna lefva af eget arbete. Ena gången skänkte majorskan honom ett torp nära Ekeby, han flyttade dit och ämnade lefva som arbetare. Detta lyckades honom till en tid, men han tröttnade snart vid ensamheten och det dagliga slitet samt blef åter kavaljer. Andra gången var den, då han blef informator på Borg för grefve Henrik Dohna. Under den tiden förälskade han sig i den unga Ebba Dohna, grefvens syster, men då hon dog, just som han trodde sig nära att vinna henne, öfvergaf han hvarje tanke på att bli annat än kavaljer på Ekeby. Det syntes honom, att för en afsatt präst, voro alla vägar till upprättelse stängda.

FÖRSTA KAPITLET.

Landskapet.

Nu måste jag bedja dem, som redan förut känna till den långa sjön, den rika slätten och de blå bergen, att de gå förbi några sidor. Det kunna de gärna göra, boken blir dem lång nog ändå.

Ty det kan ju en hvar förstå, att jag måste beskrifva dessa tre för dem, som ej sett dem förr, eftersom de voro den skådeplats, där Gösta Berling och Ekeby-kavaljererna framlefde sin lustiga tillvaro, men lika lätt att fatta är det ju ock för dem, som sett dem, att sådant är vida öfver dens krafter, som blott kan föra pennan.

Jag skulle ju helst nöja mig med att säga om sjön, att den heter Löfven, att den är lång och smal, och att den sträcker sig från de stora ödsliga skogarna i norra Värmland ända ned till Vänerns lågland i det södra; och om slätten, att den löper fram på ömse sidor om sjön; och om bergen, att de med sina vågiga kedjor omsluta hela dalen. Men detta kan ej vara nog, med bättre ord måste jag skildra mina barndomsdrömmars sjö och barndomshjältarnas hemland.

Sjön har sina källor ganska långt upp i norr, och där är ett härligt land för en sjö. Skogen och bergen upphöra aldrig att samla vatten åt den, strömmar och bäckar störta ned i den året om. Den har fin hvit sand att sträcka ut sig på, uddar och holmar att afspeglar och beskåda, näck och sjörå hafva fritt spelrum där, och den växer sig hastigt stor och schön. Däruppe i norr är den glad och vänlig: man skall bara se den om sommarmorgonen, då den ligger yrvaken under dimslöjan, för att märka hur munter den är. Den gäckas först en stund, kryper sakta, sakta fram ur det lätta omhöljet, så trollskt schön, att man knappt kan känna igen den en gång, men så kastar den med ett ryck af sig hela täcket och ligger där blott och bar och rosig och glittrar i morgonljuset.

Men sjön nöjer sig ej med detta lekfulla lif, han bryter sig fram genom några sandkullar i söder; hela sjön snör ihop sig till ett smalt sund och söker upp ett nytt rike åt sig. Ett sådant finner han ock, han blir snart åter stor och väldig, har bottenlösa djup att fylla och ett idogt landskap att pryda. Men nu blir äfven vattnet

mörkare, stranden mindre omväxlande, vindarna skarpare, hela karaktären strängare. En stålig och härlig sjö är den dock alltjämt. Många äro de fartyg och timmerflottor, som färdas där, sent får den tid att gå i vinterhvila, sällan förr än efter jul. Ofta är den ock i vresigt lynne, den kan skumma hvit af vrede och vräka omkull segelbåtar, men den kan också ligga i drömmande lugn och afspegla himlen.

Men än längre ut i världen vill sjön färdas, fastän bergen bli allt sträfware och utrymmet allt trängre, ju längre ned den kommer, så att den än en gång måste som ett smalt sund krypa fram mellan sandstränder. Sedan breder han ut sig för tredje gången, men ej mer med samma schönhet och väldighet.

Stränderna sjunka och bli enformiga, mildare vindar blåsa, sjön går i tidig vinterhvila. Alltjämt är han vacker, men har mistat ungdomsyran och mannakraften – han är en sjö som alla andra. Med två armar famlar han efter vägen till Vänern, och då den är funnen, störtar han sig i ålderdomssvaghet utför stupande branter och går med en sista dansande bragd in i hvilan.

Lika lång som sjön är slätten; men man må tro, att den har vanskligt med att komma fram mellan sjöar och berg, alltifrån kitteldalen vid sjöns norra ändpunkt, där dess första vågor breda ut sig och sedan allt framgent, tills den segrande lägger sig till maklig hvila vid Vänerstranden. Det kan ju ej vara tal om annat, än att slätten helst skulle vilja följa sjöstranden, så lång den är, men bergen lemnar den ingen ro. Bergen äro väldiga gråstensmurar, täckta af skog, fulla af klyftor, svåra att färdas i, rika på mossor och laf, i dessa gamla tider hem för massor af vildt. En sankmyr eller en tjärn med mörkt vatten råkar man ofta midt uppe bland de långsträckta åsarna. Här och där finnes dock en kolbotten eller en öppen plats, där timmer och ved tagits, eller ett svedjeland, och dessa vittna om, att bergen också kunnaståa arbetet; men vanligtvis ligga de i sorglös ro och nöja sig med att låta skuggor och dagrar leka sin evigalek öfver deras slutningar.

Och med dessa berg för slätten, som är from och rik och älskar arbetet, ett ständigt krig, i all vänlighet för resten.

»Det är ju aldeles nog,« säger slätten till bergen, »om ni ställer upp era murar runt omkring mig, det är trygghet nog för mig.«

Men bergen vilja ej lyssna till sådant tal. De sända ut långa räckor af kullar och kala högslätter ända ned till sjön. De resa härliga utsiktstorn på hvarje udde och lämna i självva verket sjöstranden så högst sällan, att slätten blott på några få ställen kan få rulla sig i strandbräddens mjuka sand. Men det lönar sig ej, att den försöker bekлага sig.

»Var du glad, att vi stå här,« säger bergen. »Tänk på tiden före jul, då de dödkalla dimmorna dag efter dag rulla fram öfver Löfven. Vi göra god tjänst, där vi stå.«

Slätten klagar öfver, att den har liten plats och dålig utsikt.

»Du är dum,« svara bergen, »du skulle bara känna, hur det blåser här, nere vid sjön. Det behöfs minst sagt en gråstensrygg och en granpäls för att stå ut med sådant. Och för resten kan du vara nöjd med att titta på oss.«

Ja, det är just hvad slätten gör. Du känner väl alla de underliga skiftningar af ljus och skugga, som draga fram öfver bergen. Du vet, hur de i middagsbelysning sjunka ned mot horisonten, låga och svagt ljusblå, och i morgoneller aftonljus resa sig i vördnadsvärd höjd, klarblå som himlen i zenit. Stundom kan ljuset falla så skarpt öfver dem, att de bli gröna eller svartblå, och hvarje enskild fura, hvarje väg och klyfta synes på milslånga afstånd.

Men så händer det på sina ställen, att bergen maka sig åt sidan och låta slätten komma fram och titta på sjön. Men, då den nu får se sjön i sin vrede, då den fräser och spottar som en vildkatt, eller ser den betäckt af den

kalla röken, som kommer sig därav, att sjörået sysslar med brygd och byk, då ger den snart bergen rätt och drar sig undan i sitt trånga fängelse igen.

Människor hafva från urminnes tid odlat den härliga slätten, och där har blifvit stor bygd. Hvarhelst en å med sin hvitskumma fors kastade sig utför strandslutningen, där uppkommo bruk och kvarnar. På de ljusta, öppna platserna, där slätten kom fram till sjön, blefvo kyrko- och prostgårdar bygda, men i dalkanterna, halfvägs uppåt slutningen, på stenbunden mark, där såden ej trifves, ligga böndernas gårdar och officersboställena och en och annan herrgård.

Dock må man märka, att på tjugutalet var ej trakten på långt när så uppodlad som nu. Skog och sjö och mosse var då mycket, som nu kan odlas. Folket var ej heller så talrikt och vann sitt uppehälle dels genom körlor och dagsverken vid de många bruken, dels genom att arbeta på främmande orter; åkerbruket kunde ej föda dem. På den tiden klädde sig slättens invånare i hemväfda kläder, åto hafrebröd och nöjde sig med en dagspanning af tolf skilling. Nöden var stor bland många af dem, men den blef ofta lindrad af ett lätt och gladt sinnelag, af en medfödd händighet och duglighet, som i synnerhet på främmande orter kom till en rätt utveckling.

Men alla dessa tre, den långa sjön, den rika slätten och de blå bergen, bildade ett det vackraste landskap och göra så än, likaså är folket än i dag kraftigt, modigt och väl begåfvadt. Nu har det ock gjort stora framsteg både i välmåga och bildning.

Må allt gå dem väl, som bo däruppe vid den långa sjön och de blå bergen! Det är några af deras minnen, som jag nu skall skildra.

ANDRA KAPITLET.

Julnatten.

Sinram heter den elake brukspatronen på Fors, han med den klumpiga apkroppen och de långa armarna, med det kala hufvudet och det fula grinande ansiktet; han, hvars lust är att anstifta ondt.

Sinram heter han, som endast tar skojare och slagskämpar till drängar och endast har grälaktiga, lögnaktiga pigor i sin tjänst, han som hetsar hundar till raseri genom att sticka nålar i deras nos och lefver lycklig midt bland hätska människor och ilskna djur.

Sinram heter han, hvars högsta glädje är att ikläda sig den lede fiendens gestalt, med horn och svans och hästhof och luden kropp, och plötsligt framträdande ur dunkla vrår, ur bakugn eller vedskul, skrämma rädda barn och vidskepliga kvinnor.

Sinram heter han, som glädes åt att förbyta gammal vänskap i nytt hat och att förgifta hjärtat med lögner.

Sinram heter han – och en gång kom han till Ekeby.

Drag in den stora vedkällken i smedjan, stanna midt på golfvet med den och lägg en kärrbotten öfver stakarna. Där ha vi ett bord. Hurra för bordet, bordet är färdigt.

Hit nu med stolar, med allt som duger att sitta på! Hit med trebenta skomakarestolar och tomma lårar! Hit med trasiga, gamla länstolar utan ryggstöd och fram med den medlösa kappsläden och den gamla karossen! Ha, ha, ha, fram med den gamla karossen, den blir talarstol.

Ser man på bara, ena hjulet bortkördt och hela vagnskorgen! Endast kuskbocken är kvar, dynan är ramponerad, björnmossan ryker om den, lädret är rödt af ålder. Högt som ett hus är det gamla skrälet.

Stötta, stötta, annars ramlar det!

Hurra! hurra! Det är julnatt på Ekeby bruk.

Bakom bredsängens sidengardiner sofva majorn och majorskan, sofva och tro, att kavaljersflygeln sofver. Drängar och pigor må sofva, tyngda af gröt och bäskt julöl, men ej herrarna i kavaljersflygeln. Hur kan någon tro, att kavaljersflygeln sofver!

Inga barbenta smeder vända smältstyckena, de sotiga pojkarna forsla inga kolrärror, den stora hammaren hänger som en arm med en knuten näfve uppe vid taket, städet står tomt, ugnarna öppna ej sina röda gap för att sluka kol, bälgen gnisslar ej. Det är jul. Smedjan sofver.

Sofver, sofver! O, du människobarn, sofver, då kavaljererna äro vakna. De långa tångerna stå upprätt på golfvet med talgdankar i klorna. Ur tiokannskitteln af blank koppar låga brylåns blåa flammor högt upp mot takets mörker. Beerencreutz' hornlykta är upphängd på stångjärnshammarn. Den gula punschen glänser i bålen som en klar sol. Där finnas bord, där finnas bänkar. Kavaljererna fira julnatt i smedjan.

Där är lustighet och stoj, musik och sång. Midnattsfestens larm väcker ingen. Allt buller från smedjan dör i forsens mäktiga brus därutanför.

Där är lustighet och stoj. Tänk nu, om fru majorskan såge dem.

Hvad mer? Hon skulle helt visst slå sig ned bland dem och tömma en bägare. En duktig kvinna är hon, ej flyr hon för en dundrande supvisa eller ett parti kille. Den rikaste fru i Värmland, morsk som en karl, stolt som en drottning. Sång älskar hon och ljudande fioler och valthorn. Vin och kille tycker hon om och bord, omkransade af glada gäster. Hon vill se åtgång i visthusen, dans och lustighet i kammare och sal och kavaljersflygeln full af kavaljerer.

Se dem runt om bålen, kavaljer vid kavaljer! Tolv äro de, tolf män. Inga dagsländor, inga modehjältar, utan män, hvilkas rykte sent dör i Värmland, modige män, starke män.

Inga skinntorra pergament, inga tillsnörda penningpungar, fattige män, sorglöse män, kavaljerer hela dagen.

Inga morsgrisar, inga sömniga herrar på eget hemman. Vägfarande män, glade män, riddare af hundra äfventyr.

Tom står nu kavaljersflygeln sedan många år. Ekeby är ej mer hemlöse kavaljerers utkårade tillflykt. Pensionerade officerare och fattige adelsmän draga ej mer runt om Värmland i rangliga enspännare; men låt de döde lefva, låt dem uppstå de glade, de sorglöse, de evigt unge!

Alla dessa ryktbare män kunna spela ett eller flere instrument. Alla äro de så fulla af egenheter och ordstäf och infall och visor som myrstacken af myror, men en hvar har dock sin särskilda stora egenskap, sin högt skattade kavaljersdygd, som skiljer honom från de öfriga.

Främst af dem alla, som sutto kring bålen, vill jag nämna Beerencreutz, öfversten med de stora hvita mustascherna, killespelarn, Bellmansångaren, och jämte honom hans vän och krigskamrat, den tystlåtna majoren, den store björnjägaren Anders Fuchs, och som den tredje i laget den lille Ruster, trumslagaren, som länge varit öfverstens tjänare, men vunnit kavaljersrang genom skicklighet i punschbrygd och i generalbas. Sedan må omtalas den gamle fänriken Rutger von Örneclou, kvinnotjusaren, klädd i spännhalsduk och peruk, utstyrd i krås och sminkad som en kvinna. Han var en af de ypperste kavaljererna och likaså Kristian Bergh den starke kaptenen, hvilken var en dråplig hjälte, men lika lätt att lura som en jätte i sagan. I sällskap med dessa två såg man ofta den lille klotrunde patron Julius, kvick, lustig och väl

begåfvad: talare, målare, vissångare och anekdotberättare. Gärna dref han sitt skämt med den giktbrutne fänriken och den dumme jätten.

Där fanns också den store tysken Kevenhüller, uppfinnaren af den själfgående vagnen och flygmaskinen, han, hvars namn ännu genljuder i de susande skogarna. En riddersman var han till bördens och äfven till utseendet, med stora, vridna mustascher, spetsigt helskägg, örnnäsa och smala sneda ögon i ett nätf af korsande rynkor. Där satt den store krigaren kusin Kristoffer, som aldrig kom utanför kavaljersflygelns väggar, annat än då en björnjakt eller ett oförväget äfventyr var att förvänta, och bredvid honom farbror Eberhard, filosofen, som ej för lust och lek dragit till Ekeby, utan för att ostörd af näringsbekymmer få fullfölja sitt stora arbete i vetenskapernas vetenskap.

Sist af alla nämner jag nu de bäste af skaran, den blide Lövenborg, den fromme mannen, som var för god för denna världen och förstod föga af dess vägar, och Lilliecrona, den store musikern, som hade ett godt hem och alltid längtade dit, men ändock måste stanna på Ekeby, ty hans ande behöfde rikedom och omväxling för att kunna uthärda lifvet.

Dessa elfva hade alla lämnat ungdomen bakom sig, och flere hade gått in i ålderdomen, men midt ibland dem fanns äfven en, som ej var mer än trettio år och ännu ägde alla själens och kroppens krafter obrutna. Det var Gösta Berling, kavaljerernas kavaljer, som ensam för sig var en större talare, sångare, musiker, jägare, dryckeskämpe och spelare än alla de andra. Han ägde alla kavaljersdygderna. Hvilken man hade ej majorskan gjort af honom!

Se honom nu uppkliven i talarestolen! Mörkret sänker sig från det svarta taket ned öfver honom, i tunga festoner. Hans ljusa hufvud glimmar fram därur som de unga gudars, de unga ljusbärares, som ordnade kaos. Smärt, skön, äfventyrslysten står han där.

Men han talar med djupt allvar.

»Kavaljerer och bröder, det lider mot midnatt, festen är långt framskriden, det är tid att dricka skålen för den trettonde vid bordet!»

»Lille bror Gösta,» utropar patron Julius, »här finnes ingen trettonde, vi äro blott tolf.»

»På Ekeby dör hvarje år en man, fortsätter Gösta med allt dystrare röst. En af kavaljersflygelns gäster dör, en dör af de glade, de sorglöse, de evigt unge. Hvad är det mer? Kavaljerer få ej bli gamla. Kunna våra darrande händer ej lyfta glasen, kunna våra slacknande ögon ej skilja korten, hvad är då lifvet för oss, och hvad äro vi för lifvet? En måste dö af de tretton, som fira julnatten i smedjan på Ekeby, men hvarje år kommer en ny för att fylla vårt tal, en man, förfaren i glädjens handtverk, en som kan sköta fiol och kort måste komma och göra vår skara fulltalig. Gamla fjärilar skola veta att dö, medan sommarsolen skiner. Skål för den trettonde!»

»Men, Gösta, vi äro blott tolf,» invänder kavaljererna och röra ej sina glas.

Gösta Berling, som de kallade poeten, fastän han aldrig skref vers, fortsatte i orubbadt lugn:

»Kavaljerer och bröder! Hafven I glömt, hvilka I ären? I ären de, som hålla glädjen vid makt i Värmland. I ären de, som sätta fart i stråkarna, hålla dansen i gång, låta sång och spel klinga genom landet. I förståن att hålla era hjärtan från guldet, era händer från arbetet. Om I ej funnens, då skulle dansen dö, sommaren dö, rosorna dö, kortspelet dö, sången dö, och i hela detta välsignade land skulle ingenting annat finnas än järn och brukspatroner. Glädjen skall lefva så länge som I. I sex år har jag nu firat julnatten i Ekeby smedja, och aldrig har någon förr vägrat att dricka för den trettonde. Hvem är det, som är rädd för att dö?»

»Men, Gösta,» ropa de då, »när vi blott äro tolf, hur ska vi då kunna dricka för den trettonde?»

Djupt bekymmer afmålar sig på Göstas ansikte.

»Äro vi blott tolf?» säger han. »Hvarför detta, skola vi dö ut från jorden? — — Skola vi nästa år vara blott elfva, nästa år blott tio. Skall vårt namn bli sagans, vår skara förintas? Jag kallar honom, den trettonde, ty jag har uppstått att dricka hans skål. Ur hafvets djup, ur jordens innandömen, från himlen, från helvetet kallar jag honom, som skall fylla kavaljerernas skara.»

Då rasslar det i skorstenen, då slås smältugnens lucka upp, då kommer den trettonde.

Luden kommer han, med svans och hästhof, med horn och spetsigt hakskägg, och vid hans åsyn störta kavaljererna upp med ett skri.

Men i hejdloöst jubel ropar Gösta Berling:

»Den trettonde är kommen — skål för den trettonde!»

Så är han då kommen, människornas gamle fiende, kommen till de oförvägne, som störa den heliga nattens fred. Blåkullafarande häxors vän, som upptecknar sina köpslut i blod på kolsvart papper, han, som dansade med grefvinnan på Ivarsnäs i sju dagar och ej kunde fördrifvas af sju präster, han har kommit.

I stormande hast flyga tankarna genom de gamle äventyrarnes hufvuden vid hans åsyn. De undra väl, för hvems skull han är ute denna natt.

Många af dem voro färdiga att skynda bort i skräck, men snart förstodo de, att den behornade ej var kommen för att hämta dem ned i sitt mörka rike, utan att bögarklangen och visorna hade lockat honom. Han ville njuta af människors glädje under den heliga julnatten och kasta regeringsbördan under denna glädjens tid.

O kavaljerer, kavaljerer, hvem af er minnes väl mer, att det är julnatt! Det är nu, som änglar sjunga för fältens herdar, det är nu, barnen ligga och ängslas öfver att somna så hårdt, att de ej vakna i tid till den härliga ottesången. Snart är det tid att tända julljusen i Bro kyrka, och långt borta i skogshemmen har gossen under kvällen gjort färdigt ett kådigt bloss, hvarmed han skall lysa sin flicka på kyrkvägen. I alla hem har matmor ställt grenljus i fönstren färdiga att tändas, då kyrkfolket drager förbi. Klockaren tar i sömnen upp julpsalmerna, och gamle prosten ligger och pröfvar, om han har röst nog kvar för att sjunga: »Ära vare Gud i höjden, frid på jorden, människorna en god vilja.»

O kavaljerer, bättre hade det varit för er, om ni i denna fridens natt legat stilla i edra bäddar än att pläga umgänge med det ondas furste!

Men de hälsa honom med välkomstrop, liksom Gösta gjort. En bögare, fyld med lägande brylå, sätta de i hans hand. Åt honom inrymma de hedersplatsen vid bordet och se honom där med glädje, liksom om hans fula satytransikte bure de ljufva drag, som tillhörde deras ungdoms älskade.

Beerencreutz inbjuder honom till killspelet, patron Julius sjunger för honom sina bästa visor, och Örneclou talar med honom om vackra kvinnor, dessa härliga varelser, som förljufva lifvet.

Han trifs godt, den behornade, där han med furstlig hållning lutar sig bakåt på den gamla karossens kuskbock, och med klobeväpnad hand för den fylda pokalen till sin leende mun.

Men Gösta Berling håller naturligtvis tal för honom.

»Ers nåd,» säger han. »Vi ha länge väntat er här på Ekeby, ty ni har väl svårigen tillgång till något annat paradis. Här lefver man utan att så eller spinna, som ers nåd kanske redan vet. Här flyga de stekta sparfvarna i ens mun, här flyta bäskt öl och sött brännvin omkring i bäckar och strömmar. Här är ett bra ställe, märk det, ers nåd!

»Vi kavaljerer ha minsann också väntat på er, ty vi ha knappast varit fulltaliga förut. Se, det är så, att vi äro något förmer, än vi ge oss ut för, vi äro dikten gamla tolftmannaskara, som går fram genom tiderna. Tolft voro vi, då vi styrde världen däruppe på Olympens molnhölda topp, och tolft, då vi som fåglar bodde i Ygdrasils gröna krona. Hvarhelst dikten gick fram, där följde vi. Sutto vi ej tolft man starka kring kung Arturs runda bord, och gingo ej tolft paladiner i Karl den stores armé? En af oss har varit Tor, en Jupiter, sådant måtte hvar man kunna se på oss än i dag. Man förnimmer nog gudaglansen under trasorna, lejonmanen under åsnehuden. Tiden har farit illa med oss, men då vi äro där, blir smedjan en Olymp och kavaljersflygeln ett Valhall.

»Men, ers nåd, vi ha inte varit fulltaliga. Det vet man nog, att i dikten tolftmannaskara alltid måste finnas en Loke, en Prometheus. Honom ha vi saknat.

»Ers nåd, jag hälsar er välkommen!»

»Se, se, se,» säger den onde. »Sådana granna ord, granna ord. Och jag, som inte har tid att svara. Affärer, gossar, affärer, måste bort på stunden, annars skulle jag så gärna stå till er tjänst, i hvilken som helst roll. Tack för i kväll, gamle pratmakare. Vi ses igen.»

Då spörja kavaljererna, hvart han ämnar sig, och han svarar, att den ädla majorskan, herskarinnan på Ekeby, väntar honom för att få sitt kontrakt förnyadt.

Stor förundran griper då kavaljererna.

En sträng och dugande fru är hon, majorskan på Ekeby. Hon lyfter en tunna råg på sina breda skuldror. Hon följer malmforan, hämtad i Bergslagens gruffält, på den långa vägen till Ekeby. Hon sofver som en forbonde på ladans golf med en säck till hufvudgärd. Om vintern kan hon vakta en kolmila, om sommaren följa en timmerflotte utför Löfven. En myndig fru är hon. Hon svär som en gatpojke och regerar som en kung sina sju bruk och sina grannars gårdar, regerar sin egen socken och grannsocknarna, ja hela det sköna Värmland. Men för hemlöse kavaljerer har hon varit som en mor, och därför ha de hållit sina öron stängda, då förtalet hviskat till dem, att hon stått i förbund med djäfvulen.

Alltså fråga de honom med stor förundran, hvad slags kontrakt hon ingått med honom.

Och han svarar dem, den svarte, att han skänkt majorskan hennes sju bruk mot löfte, att hon för hvarje år skulle sända honom en själ.

O hvad fasa, som då sammantryckte kavaljerernas hjärtan!

De visste det ju, men de ha ej förstått det förr.

På Ekeby dör hvarje år en man, en af kavaljersflygelns gäster dör, en dör af de glade, de sorglöse, de evigt unge. Hvad är det mer, kavaljerer få ej bli gamla! Förmå deras darrande fingrar ej lyfta glaset, kunna deras flocknande blickar ej skönja korten, hvad är då lifvet för dem och hvad äro de för lifvet? Fjärilar skola veta att dö, medan solen skiner!

Men nu, nu först fattade de tingens rätta mening.

Ve den kvinnan! Därför har hon gifvit dem många godt mål, därför låter hon dem dricka hennes bäska öl

och hennes söta brännvin, därfor att de från dryckessalarna och spelborden på Ekeby måtte ragla ned till fördömelsens konung en om året, en för hvarje flyende år.

Ve den kvinnan, den häxan! Starke, härlige män voro komne till detta Ekeby, komne dit för att förgås. Och hon fördärvade dem där. Svampar voro deras hjärnor, torr aska deras lungor och förmörkad deras ande, då de sjönko ned på dödsbädden och voro färdiga till den långa resan, utan hopp, utan själ, utan dygd.

Ve den kvinnan! Sådana hafva de dött, som varit bättre män än de, och sådana skola de dö.

Men kavaljererna stå ej länge förlamade af fasans tyngd.

»Du fördömelsens konung,» ropa de, »med den häxan skall du aldrig mer uppgöra ett blodskrifvet kontrakt; hon skall dö. Kristian Bergh eller starke kaptenen har kastat smedjans tyngsta slägga öfver axeln. Han skall begravfa den till skaftet i trollpackans hufvud. Inga själar skola offras dig af henne.

»Och du själf, du behornade, vi skola lägga dig på städet och släppa stångjärnshammaren lös. Med tänger skola vi hålla dig stilla under hammarslagen och lära dig gå på jakt efter kavaljerssjälar.»

Feg är han, den svarte herrn, det vet man af gammalt, och talet om stångjärnshammaren behagar honom ej. Han ropar Kristian Berg tillbaka och börjar underhandla med kavaljererna.

»Tagen de sju bruken detta år, tagen dem självfa, kavaljerer, och gifven mig majorskan!»

»Tror du, vi äro lika nedriga som hon? » ropar patron Julius. »Ekeby och alla bruken vilja vi ha, men majorskan får du sköta om själf.»

»Hvad säger Gösta, hvad säger Gösta?» frågar den blide Löwenborg. »Gösta Berling måste tala. Man måste höra hans mening vid ett så viktigt afgörande.»

»Detta allt är galenskap,» säger Gösta Berling. »Kavaljerer, låten ej narra er af honom! Hvad äro vi mot majorskan. Med våra själar får det gå, hur det vill, men med min vilja skola vi ej bli några otacksamma uslingar och bära oss åt som bofvar och förrädare. Majorskans mat har jag ätit för många år för att nu svika henne.»

»Ja, gå till helvete, du Gösta, om du har lust! Vi vilja hellre självfa regera Ekeby.»

»Men ä' ni då rent rasande, eller ha ni druckit er från vettet? Tror ni detta är sanning? Tror ni, han där är den onde? Märker ni inte, att alltihop är en förbannad lögner?»

»Se, se, se,» säger den svarte herrn, »han där märker inte, att han är på god väg att bli färdig, och ändå har han varit på Ekeby i sju år. Han märker inte, hur långt han har kommit.»

»Åh hut, karl. Jag har ju själf varit med om att stoppa in dig i ugnen där.»

»Som om det skulle göra någon skillnad, som om jag inte skulle vara lika god djäfvul som någon annan. Jo jo män, Gösta Berling, du är allt fast, du. Du har allt redan blifvit schön under majorskans behandling.»

Det är hon, som räddat mig,» säger Gösta. »Hvad vore jag utan henne?»

»Se, se, som om hon inte skulle haft sin egen mening med att behålla dig kvar på Ekeby. Du kan locka många i fallan; du har stora gåvor. En gång sökte du komma undan henne, du lät henne ge dig ett torp och du blef arbetare, du ville äta ditt eget bröd. Hvar dag gick hon förbi torpet, och hon hade vackra flickor i sitt sällskap. En gång var Marianne Sinclair med; då kastade du spaden och förskinnet, Gösta Berling, och blef åter kavaljer.»

»Vägen gick fram där, ditt nöt.»

»Ja, ja visst, vägen gick fram där. Sedan kom du till Borg, blef informator där för Henrik Dohna och kunde nära nog ha blifvit grefvinnan Märtas svärson. Hvem var det som vållade, att den unga Ebba Dohna fick höra, att du bara var en afsatt prest, så att hon gaf dig nej? Det var majorskan, Gösta Berling. Hon ville ha dig åter.»

»Stor sak!» säger Gösta. »Ebba Dohna dog kort därpå. Henne hade jag ändå ej fått.»

Nu kom den svarte herrn tätt inpå honom och hväste rätt in i hans ansikte: »Dog, ja visst dog hon. Mördade sig för din skull, gjorde hon, men de ha ej sagt dig det förr.»

»Du är ingen dålig djäfvul,» säger Gösta,

»Det var majorskan, som styrde om allt, säger jag dig. Hon ville hafva dig åter till kavaljersflygeln.»

Gösta slog till ett skratt.

»Du är ingen dålig djäfvul,» utropar han vildt. »Hvarför skulle vi ej kunna göra kontrakt med dig. Du kan nog skaffa oss de sju bruken, om du så behagar.»

»Väl, att du ej längre står emot lyckan.»

Kavaljererna drogo en lättnadens suck. Så långt var det kommet med dem, att de ingenting förmådde utan Gösta. Hade han ej velat gå in på affären, då hade den ej heller kunnat komma till stånd. Och det var likväl en stor sak för utfattiga kavaljerer att få sju bruk att råda öfver.

»Märk nu det,» säger Gösta, »att vi taga de sju bruken för att rädda våra själar, men inte för att blifva några brukspatroner, som räkna pengar och väga järn, inga skinntorra pergament, inga tillsnörda penningpungar skall det bli af oss, utan kavaljerer vilja vi vara och förblifva.»

»Vishetens egna ord,» mumlar den svarte herrn.

»Om du därför vill ge oss de sju bruken på ett år, så skola vi taga emot dem, men märk det, att om vi under den tiden göra något, som ej är kavaljermessigt, om vi göra något, som är klokt eller nyttigt eller käringaktigt, så får du ta oss alla tolf, då året är ute, och ge bruken till hvem du vill.»

Den onde gnuggade händerna i förtjusning.

»Men om vi alltjämt bär oss åt som sanna kavaljerer,» fortsatte Gösta, »så får du aldrig mer göra upp något kontrakt om Ekeby, och ingen lön får du för detta år vare sig af oss eller majorskan.»

»Det är hårdt,» säger den onde. »Åh, käre Gösta, nog borde jag få en själ, en enda liten fattig själ. Nog kunde jag då få majorskan, hvarför sparar du på majorskan?»

»Jag drifver ej handel med sådana varor, jag,» ryter Gösta, »men vill du hafva någon, så kan du taga den gamle Sintram på Fors, han är färdig, det kan jag svara för.»

»Se, se, se det låter höra sig,» säger den svarte herrn utan att blinka. »Kavaljererna eller Sintram, de kunna gå upp mot hvarann. Det blir ett godt år.»

Och så skrifves kontraktet med blod ur Gösta Berlings lillfinger, på den ondes svarta papper med hans gåspenna.

Men då det är gjordt, jubla kavaljererna. Nu skall all världens härlighet tillhöra dem för ett helt år, och sedan blir det väl alltid någon råd.

De flytta undan stolarna och taga i ring omkring brylåkitteln, ställd midt på det svarta golfvet, och svänga om i vild dans. Innerst i ringen dansar den onde med höga språng, och till sist faller han ned raklång bredvid kitteln, hvälfver den och dricker.

Då kastar sig Beerencreutz ned bredvid honom och Gösta Berling, och efter dem lägga sig alla de andra i krets kring kitteln, som hvälfves från mun till mun. Till sist far den omkull för en stöt, och den heta, klibbiga drycken öfversköljer de liggande.

Då de svärjande resa sig upp, är den onde borta, men hans gyllene löften sväfva som glänsande kronor öfver kavaljerernas hjässor.

TREDJE KAPITLET.

Julmiddagen.

På juldagen firar majorskan Samzelius stor middag på Ekeby.

Hon sitter då som värdinna vid ett bord, dukadt för femtio gäster. Hon sitter där i glans och härlighet; dit följes hon ej af den korta skinnpelsen, den randiga yllekjorteln och kritipan. Hon frasar i siden, guldet tynger på hennes bara armar, pärlor kyla hennes hvita hals.

Hvar äro då kavaljererna, hvar äro de, som på smedjans svarta golf ur blankskurad kopparkittel drucko skålen för Ekebys nya herrar?

I vrån vid kakelugnen sitta kavaljererna vid ett särskilt bord; denna dag finnes ej rum för dem vid det stora bordet. Dit ned kommer maten sent, vinet sparsamt, dit sändas ej de sköna kvinnornas ögonkast, där lyssnar ingen till Göstas skämt.

Men kavaljererna äro som tamda fålar, som mätta vilddjur. En timmes sömn blott gaf dem natten, sedan foro de till julottan, lysta af bloss och stjärnor. De sågo julljusen, de hörde julpsalmerna, deras anleten blefvo som leende barns. De glömde julnatten i smedjan, såsom man glömmer en elak dröm.

Stor och mäktig är majorskan på Ekeby. Hvem vågar lyfta sin arm till att slå henne, hvem sin tunga till att bära vittnesbörd mot henne? För visso icke fattiga kavaljerer, som i många år ätit hennes bröd, sovit under hennes tak. Hon sätter dem, hvar hon vill, hon kan stänga sin dörr för dem, när hon vill, och de mäktar ej ens fly ur hennes våld. Gud vare deras själar nådig, fjärran från Ekeby kunna de ej lefva.

Vid det stora bordet fröjdas man: där stråla Marianne Sinclaires vackra ögon, där klingar den glada grefvinnan Dohnas låga skratt.

Men hos kavaljererna är det dystert. Vore det dock ej billigt, att dessa, som skola kastas i afgrunden för majorskan, finge sitta vid samma bord som hennes andra gäster? Hvad är det för nedrig tillställning med detta bord nere i kakelugnsvrån? Som om ej kavaljerer vore värdar att sällskapa med bättre folk!

Majorskan yfves öfver att sitta mellan grefven på Borg och prosten på Bro. Kavaljererna hänga sina hufvuden som förskjutna barn. Och under tiden vakna hos dem nattens tankar.

Som skygga gäster komma de muntra infallen, de lustiga lögnerna till bordet i kakelugnsvrån. Där hålla nattens vrede och nattens löften sitt intåg i hjärnorna. Väl inbillar patron Julius den starke kaptenen, Kristian

Bergh, att de stekta järparna, som nu kringbjudas vid stora bordet, ej kunna räcka till åt alla middagsgästerna, men detta väcker ingen glädje.

»De kunna ej räcka till,» säger han. »Jag vet hur många de hade. Men de hafva ej blifvit rådlösa för det, kapten Kristian, de hafva stekt kråkor åt oss här vid lilla bordet.»

Men öfverste Beerencreutz' läppar krusas endast till ett matt löje under de bistra mustascherna, och Gösta ser hela dagen ut, som om han funderade på att slå ihjäl någon.

»Skulle då ej all mat vara god nog åt kavaljerer?» frågar han.

Så kommer då slutligen ett rågadt fat med präktiga järpar fram till det lilla bordet.

Men kapten Kristian är vred. Har han då ej egnat en lefnads hat åt kråkorna, åt dessa led, kraxande flygfän?

Så bittert hatade han dem, att han om hösten satte på sig en kvinnas släpande dräkt och band duk på hufvudet och gjorde sig till ett åtlöje för hvar man, blott för att få komma dem inom skotthåll, då de åto säd på åkrarna.

Han sökte upp dem vid älskogsdansen på de kala fälten om våren och dödade dem. Han sökte upp deras bon om sommaren och vräkte ut de skrikande, ofjädrade ungarna eller krossade de halfruvvade äggen.

Nu rycker han till sig fatet med järparna.

»Tror du inte, jag känner igen dem?» ryter han åt betjanten. »Behöfver jag höra dem kraxa för att känna igen dem? Fy fan, bjuda Kristian Bergh kråkor! Fy fan!»

Därmed tar han järparna en för en och slänger dem i väggen.

»Fy fan,» skriker han därunder, så att rummet skälfver, »bjuda Kristian Bergh kråkor! Fy fan!»

Och på samma sätt som han plägade slunga hjälplösa kråkungar mot klipporna, så låter han järpe efter järpe susa mot väggen.

Sås och flott stänka kring honom, de krossade fåglarna studsa utåt golfvet.

Och kavaljersflygeln jublar.

Då tränger majorskans vreda röst till kavaljerernas öron.

»Kör ut honom!» ropar hon åt betjänterna.

Men de våga sig ej på honom. Han är dock Kristian Bergh, den starke kaptenen.

»Kör ut honom!»

Han hör ropet, och fruktansvärd i sin vrede vänder han sig nu mot majorskan, så som en björn vänder sig från en fallen fiende till den nye angriparen. Han går fram mot hästskobordet. Tungaåna den väldiges steg mot golfvet. Han stannar midt emot henne med bordsskifvan emellan dem.

»Kör ut honom!» ryter majorskan än en gång.

Men han är rasande, skräck inger hans rynkade panna, hans knutna, grofva hand. Han är jättestor, jättestark. Gäster och tjänare bäfva och våga ej röra vid honom. Hvem skulle våga röra honom nu, då vreden tagit hans förstånd?

Han står midt för majorskan och höter åt henne.

»Jag tog kråkan och slog henne i väggen. Gjorde jag inte rätt du?»

»Ut med sig, kapten!»

»Hut käring! Bjuda Kristian Bergh kråkor! Gjorde jag rätt, så toge jag dig med din sju helvetes . . . »

»Tusan djäflar, Kristian Bergh, svär inte. Här svär ingen mer än jag.»

»Tror du jag är rädd för dig, trollkäring? Tror du inte jag vet, hur du fick dina sju bruk?»

»Tig, kapten!»

»Då Altringer dog, gaf han dem åt din man, därfor att du varit hans käresta.»

»Vill han tiga!»

»Därfor att du varit en så trogen hustru, Margareta Samzelius. Och majorn tog emot de sju bruken och lät dig styra dem och låtsade om intet. Och satan har stått för hela verket; men nu skall det bli slut för dig.»

Majorskan sätter sig ned, hon är blek och darrar. Så bekräftar hon med låg, underlig röst: »Ja, nu är det slut med mig, och detta är ditt verk, Kristian Bergh.»

Vid den tonen skälfver kapten Kristian, hans ansiktsdrag förvridas, och han får tårar i ögonen af ångest.

»Jag är full,» ropade han, »jag vet inte hvad jag säger, jag har ingenting sagt. Hund och träl, hund och träl och ingenting mer har jag varit för henne i fyrtio år. Hon är Margareta Celsing, som jag tjänat hela mitt lif. Jag säger ingenting ondt om henne. Skulle jag säga något om den vackra Margareta Celsing! Jag är hunden, som vaktar hennes dörr, trälen, som bär hennes bördor. Hon må spaska mig, hon må slå mig, men ni ser ju, att jag tiger och tål. Jag har älskat henne i fyrtio år. Hur skulle jag kunna säga något ondt om henne.»

Och en märklig syn är det att se, hur han kastar sig ned på knä och ber om tillgift, och som hon sitter vid bordets andra sida, går han på sina knän runt om bordet, tills han når henne, då böjer han sig ned och kysser hennes kjortelfåll, och golfvet vätes af hans tårar.

Men ej långt från majorskan sitter en liten stark man. Han har lurfvigt hår, små, sneda ögon och framskjutande underkäk. Han liknar en björn. En fåordig man är han, som helst går sina egna tysta vägar och låter världen sköta sig själf. Han är major Samzelius.

Han reser sig upp, då han hör kapten Kristians sista ord, och majorskan reser sig och alla de femtio gästerna. Kvinnorna gråta af ängslan för det, som nu skall komma, männen stå försagda, och vid majorskans fötter ligger kapten Kristian kyssande hennes kjortelfåll, vätande golfvet med tårar.

Majorens breda hårbevuxna händer knyta sig långsamt, hans arm lyftes.

Men kvinnan talar först. Hon har i rösten en dof ton, som ej är hennes vanliga.

»Du stal mig,» utbrast hon. »Du kom som en röfvar och tog mig. De tvungo mig därhemma med hugg och slag, med hunger och onda ord att bli din hustru. Jag har handlat mot dig, så som du förtjänade.»

Majorens breda näfve har knutit sig. Majorskan ryggar ett par steg tillbaka. Så talar hon åter:

»Lefvande ål slingrar sig under kniven, tvingad hustru tar sig älskare. Skall du slå mig nu för det, som skedde för tjugu år sedan? Hvarför slog du inte till då? Minns du inte, hur han bodde på Ekeby, vi på Sjö?«

Minns du ej, hur han bistod oss i vårt armod? Vi åkte i hans vagnar, vi drucko hans vin. Dolde vi något för dig? Voro ej hans tjänare dina tjänare? Tyngde ej hans guld i din ficka? Tog du ej emot de sju bruken? Då teg du och tog emot, då skulle du ha slagit till, Berndt Samzelius, då skulle du ha slagit.»

Mannen vänder sig från henne och ser på alla de närvarande. Han läser på deras ansikten, att de gifva henne rätt, att de alla trott, att han tagit gods och fågvor för sin tystnad.

»Jag visste det ej,» säger han och stampar i golfvet.

»Väl att du vet det nu,» faller hon in med gällt klingande röst. »Var jag ej rädd för, att du skulle dö utan att ha fått veta det. Väl att du vet det nu, så att jag kan få tala fritt med dig, som varit min herre och fångvaktare. Vet det nu, att jag i alla fall blef hans, som du stal mig ifrån. Vete de det nu alla, som förtalat mig!

Det är den gamla kärleken, som jublar i hennes röst och lyser ur hennes ögon. Hon har sin man framför sig med lyftad knytnäfve. Fasa och förakt läser hon på de femtio ansiktena framför sig. Hon känner, att det är hennes makts sista timme. Men hon kan ej låta bli att fröjdas, då hon fritt får tala om sitt lufs ljufvaste minne.

»Han var en man, en härlig man. Hvem var du, att du kunde ställa dig mellan oss? Aldrig såg jag hans like. Lycka gaf han mig, gods gaf han mig. Välsignadt vare hans minne!»

Då sänker majoren den lyfta armen utan att slå till – nu vet han, hur han skulle straffa henne.

»Ut,» ryter han, »ut ur mitt hus!»

Hon står stilla.

Men kavaljererna stå med bleka ansikten och stirra på hvarann. Nu hölle ju allt på att gå i uppfyllelse, som den svarte förutsagt. Nu såge de följderna därav, att ej majorskans kontrakt blifvit förnyadt. Om nu detta är sant, så är det väl ock en sanning, att hon i mer än tjugu år sändt kavaljerer till helvetet, och att också de vore bestämda till den resan. O, den hexan!

»Ut med dig!» fortfor majoren. »Tigg ditt bröd på landsvägen. Du skall ej hafva någon glädje af hans pengar, du skall ej få bo på hans gårdar. Det är slut med majorskan på Ekeby. Den dag, då du sätter din fot i mitt hus, slår jag ihjäl dig.»

»Drifver du mig bort från mitt hem?»

»Du har intet hem. Ekeby är mitt.»

Det kommer en försagdhetens ande öfver majorskan. Hon viker undan ända till dörren, och han följer tätt efter henne.

»Du, som varit mitt lufs olycka,» klagar hon, »skall du nu också hafva makt att göra mig detta?»

»Ut, ut!»

Hon stöder sig mot dörrposten, knäpper händerna och håller dem för ansiktet. Hon tänker på sin mor och mumlar för sig själf:

»Må du förnekas, som jag förnekats, må landsvägen vara ditt hem, halmstacken din bädd! » Så går det dock därhän. Det går därhän.»

Det var den gode, gamle presten i Bro och lagmannen i Munkerud, de kommo nu fram till major Samzelius och sökte lugna honom. De sade honom, att han gjorde bäst i att låta alla dessa gamla historier hvila, låta allt vara som det var, glömma och förlåta.

Han skakar undan de milda händerna från sin skuldra. Han är förfärlig att nalkas, såsom Kristian Bergh nyss varit det.

»Det är ingen gammal historia,» ropar han. »Jag har ingenting vetat förrän i dag. Jag har ej förr kunnat straffa äktenskapsbryterskan.»

Vid det ordet lyfter majorskan sitt hufvud och återtar sitt gamla mod.

»Förr skall du ut än jag. Tror du, att jag viker för dig,» säger hon. Och hon träder fram från dörren.

Majoren svarar ej, men han vaktar hvarje hennes rörelse, färdig att slå till, om han ej på annat sätt kan bli henne kvitt.

»Hjälpen mig, I gode herrar,» ropar hon, »att vi få den här mannen bunden och utförd, till dess han får åter sina sinnens bruk. Kommen ihåg, vem jag är och vem han är. Tänken därpå, innan jag måste vika för honom. Jag styr all Ekeby gärning, och han sitter hela dagen och matar björnarna i björnhålan. Hjälpen mig, gode vänner och grannar. Här blir ett elände utan gräns, om jag ej mera finnes. Bonden har sin bergning af att hugga min skog och köra mitt tackjärn. Kolaren lefver af att skaffa mig kol, flottkarlen af att föra mitt timmer. Det är jag, som utdelar det rikedomsbringande arbetet. Smeder, handtverkare, timmermän lefva af att tjäna mig. Tron I, att han där kan hålla mitt verk vid makt. Jag säger er det, drifven I mig bort, då släppen I hungersnöden in.»

Det lyftes åter en mängd händer för att hjälpa majorskan, det lägges åter milda händer öfvertalande på majoren skuldra.

»Nej,» säger han, »bort med er! Hvem vill försvara äktenskapsbryterskan? Jag säger er, jag, att om hon ej går godvilligt, då lyfter jag henne på mina armar och bär henne ned till mina vilda björnar.»

Vid dessa ord sjunka de lyfta händerna.

Då i sin yttersta nöd vänder sig majorskan till kavaljererna.

»Skolen I också tillåta, att jag drifves ur mitt hem, kavaljerer? Har jag låtit er frysna ute i snön om vintern, har jag nekat er båskt öl och sött brännvin? Tog jag lön eller arbete af er, därför att jag gaf er föda och kläder? Han I ej lekt vid mina fötter, trygga som barn vid sin moders sida? Har ej dansen gått genom mina salar? Hafva ej lustbarheter och löjen varit ert dagliga bröd? Låten ej den här mannen, som varit mitt lifs olycka, drifva mig bort från mitt hem, kavaljerer! Låten mig ej blifva en tiggare på landsvägen!»

Vid dessa ord har Gösta Berling smugit sig bort till en vacker, mörkhårig flicka, som suttit vid stora bordet.

»Du var mycket på Borg för fem år se'n, Anna,» säger han. »Vet du, om det var majorskan, som sade Ebba, att jag var en afsatt präst?»

»Hjälp majorskan, Gösta,» svarar flickan blott.

»Du kan veta, att jag först vill ha reda på, om hon gjort mig till mördare.»

»Ah, Gösta, hvad är detta för tankar? Hjälp henne, Gösta!»

»Du vill inte svara, märker jag. Då har nog Sintram sagt sant.» Och Gösta går åter ned bland kavaljererna.

Han lyfter ej ett finger för att hjälpa majorskan.

O, att majorskan ej satt kavaljererna vid ett särskilt bord nere i kakelugnsvrån! Nu hafva nattens tankar vaknat i deras hjärnor, nu lågar på deras ansikten en vrede, som ej är mindre än majorens egen.

I obarmhertig hårdhet stå de stilla vid hennes böner.

Måste ej allt hvad de sågo bestyrka nattens syner?

»Det märks, att hon ej fått sitt kontrakt förnyadt,» mumlar en.

»Gå åt helvete, trollkäring,» skriker en annan. »Med rätta borde det vara vi, som jagade dig på porten.»

»Nöt,» ropar till kavaljererna den gamle, svage farbror Eberhard, »förstå I ej, att det var Sintram?»

»Visst förstå vi, visst veta vi,» svarar Julius, »men hvad mer! Kan det ej vara sant i alla fall? Går ej Sintram den ondes ärenden? Ha de ej allt klart sig emellan?»

»Gå du, Eberhard, gå du och hjälp henne, »håna de. »Du tror ej på helvetet du. Gå du!»

Och Gösta Berling står stilla, utan ett ord, utan en rörelse.

Nej, ur denna hotande, mumlande, stridande kavaljersflygel får majorskan ingen hjälp.

Då ryggar hon åter mot dörren och lyfter sina knäppta händer till ögonen.

»Må du förnekas som jag förnekas,» tillropar hon sig själf i sin bittra sorg. »Må landsvägen blifva ditt hem, halmstacken din bädd!»

Så lägger hon ena handen på dörrlåset, men den andra sträcker hon mot höjden.

»Märken det, I, som nu låten mig falla! Märken det, att er stund snart kommer! Nu skolen I förskingras, och er plats skall stå öde. Hur viljen I stå, då jag ej stöder er? Du, Melchior Sinclair, som har en tung hand och låter din hustru känna den, akta dig! Du präst i Broby, nu kommer straffdomen! Kaptenska Uggla, se till ditt hus, fattigdomen kommer! I unga, sköna kvinnor, Elisabet Dohna, Marianne Sinclair, Anna Stjärnhök, tron ej, att jag är den enda, som måste fly från mitt hem. Och vakten er, kavaljerer, nu kommer en storm öfver landet. Nu skolen I bortsopas från jorden, nu är er dag förbi, nu är den sannerligen förbi! Ej klagar jag för mig själf, men för er, ty stormen skall gå öfver edra hufvuden, och hvem vill stå, då jag fallit? Ack, mitt hjärta jämrar sig för det fattiga folket. Hvem skall ge det arbete, då jag är borta?»

Nu öppnade majorskan dörren, men då lyfter kapten Kristian hufvudet och säger:

»Hur länge skall jag ligga här vid dina fötter, Margareta Celsing. Vill du ej förlåta mig, så att jag må stå upp och strida för dig?»

Då strider majorskan en hård kamp med sig själf; men hon ser, att om hon förlåter honom, då skall han nu resa sig upp och kämpa med hennes man, och den mannen, som troget älskat henne i fyrtio år, skall blifva en mördare.

»Skall jag nu också förlåta?» säger hon. »Är du ej skulden till all min olycka, Kristian Bergh? Gå till kavaljererna och gläds åt ditt verk!»

Så gick majorskan. Hon gick i lugn, lemnande förfäran efter sig. Hon föll, men utan storhet var hon ej ännu i sin förnedring. Ej sänkte hon sig till veklig sorg, utan ännu i ålderdomen jublade hon öfver sin ungdoms

kärlek. Ej sänkte hon sig till klagan och ömklig gråt, då hon lemnade allt, ej bäfvade hon för att med tiggarpåse och kryckkäpp vandra kring landet. Hon ömkade sig endast öfver de fattiga bönderna och de glada, sorglösa människorna på Lövens strand, öfver de fattiga kavaljererna, öfver alla dem, som hon skyddat och upprätthållit.

Öfvergifven af alla var hon, och dock hade hon makt att visa ifrån sig sin siste vän för att ej göra honom till mördare.

En märklig kvinna var hon, stor i kraft och handlingslust. Vi skola ej snart se hennes like.

Nästa dag bröt major Samzelius upp från Ekeby och flyttade till sin egen gård Sjö, som ligger helt nära det stora bruket.

I Altringers testamente, genom hvilket majoren fått bruken, stod tydligt förordnadt, att intet af dem fick säljas eller bortgifvas, utan efter majorens död skulle de alla gå i arf till hans hustru eller hennes arfvingar. Då han alltså ej kunde förskingra det hatade arvet, satte han kavaljererna att regera öfver det, troende, att han därmed gjorde Ekeby och de andra sex bruken den värsta skada.

Då nu ingen i landet tviflade, att den elake Sintram gick den ondes ärenden, och då allt han lofvat dem gått i så glänsande uppfyllelse, voro kavaljererna helt visse, att kontraktet skulle till punkt och pricka gå i fullbordan, och fullt beslutne voro de att ej under året göra något klokt eller nyttigt eller käringaktigt, fullt öfvertygade voro de ock, att majorskan vore en led häxa, som velat deras fördärf.

Den gamle farbror Eberhard, filosofen, gjorde spe af deras tro, men hvem frågade efter en sådan, som var så envis i sin tro, att om han legat midt i afgrundslågorna och sett alla djäflarna stå och grina åt sig, så skulle han dock påstått, att de ej funnes till, därfor att de ej kunde finnas, ty farbror Eberhard var en stor filosof.

Gösta Berling sade ingen, hvad han trodde. Visst är det, att han tyckte sig vara majorskan föga tack skyldig, därfor att hon gjort honom till kavaljer på Ekeby; bättre syntes det honom att nu vara död än att gå och bäre på medvetandet, att han varit skuld till Ebba Dohnas själfmord. Han lyfte ej sin hand för att hämnas på majorskan, men ej heller för att hjälpa henne. Han förmådde det ej. Men kavaljererna voro komne till stor makt och härlighet. Julen var för handen med fester och nöjen, kavaljerernas hjärtan voro fyllda af jubel, och hvad sorg som än tyngde Gösta Berling, ej bar han den i ansiktet eller på läpparna.

FJÄRDE KAPITLET.

Gösta Berling, poeten.

Jul var det, och bal skulle stånda å Borg.

På den tiden, och det är väl nu snart sextio år sedan, bodde en ung grefve Dohna på Borg; nygift var han, och en ung vacker grefvinna hade han. Det skulle nog bli muntert i den gamla grefvegården.

Bjudning var kommen äfven till Ekeby, men det befanns, att af alla, som det året julade där, var Gösta Berling, som de kallade »poeten», den ende, som hade lust att fara.

Borg och Ekeby ligga båda vid Lövens långa sjö, men på motsatta stränder. Borg ligger i Svartsjö socken, Ekeby i Bro. Då sjön är frusen, är det ett par mils resa från Ekeby till Borg.

Den fattige Gösta Berling, till den festen utrustades han af de gamle herrarne, som om han varit en kungason och haft att uppbära ett kungarikes ära.

Ny var fracken med de blänkande knapparna, styft var kråset, och skinande voro blankläderskorna. Han bar en päls af finaste bärver och sobelmössa öfver sitt ljusa, krusade hår. De läto breda en björnhud med klor af silfver öfver hans kappsläde och gafvo honom den svarte Don Juan, stallets stolthet, att köra.

Han hvisslade på sin hvite Tankred och grep den flätade tömmen. Jublande for han, omgifven af rikedomens och praktens skimmer, han som ändå lyste nog af sin kropps schönhet och sin andes lekande snille.

Han for tidigt på förmiddagen. Det var söndag, och han hörde psalmsång från Bro kyrka, då han for där förbi. Sedan följde han den ödsliga skogsvägen, som leder till Berga, där kapten Uggla då bodde, och där han ämnade stanna öfver middagen.

Berga var ingen rik mans hem. Hungern kände vägen till det torftäckta kaptensbostället, men han mottogs med skämt, fröjdades med sång och lek som andra gäster och gick motvilligt som de.

Gamla mamsell Ulrika Dillner, hon som skötte sysslor och väfvar på Berga gård, stod på trappan och hälsade Gösta Berling välkommen. Hon neg för honom, och löslockarna, som hängde ned öfver hennes bruna ansikte med de tusen rynkorna, dansade af glädje. In i salen förde hon honom och började förtälja om gårdenas folk och deras växlande öden.

Bedröfvelsen stode för dörren, sade hon, bistra tider rådde på Berga gård. De hade ej ens någon pepparrot till middagen till sitt salta kött, utan Ferdinand och flickorna hade satt Disa för en släde och åkt ned till Munkerud för att låna.

Kapten var borta i skogen igen och skulle väl komma hem med en seg hare, som man finge kosta mer smör på vid anrättningen, än den själf var värd. Sådant kallade han att skaffa mat till huset. Det ginge ju ändå an, om han ej komme med en usel räf, det sämsta djur vår Herre skapat, gagnlost både som dödt och lefvande.

Och kaptenskan, ja, hon var ännu inte uppstigen. Hon låg och läste romaner, såsom hon gjorde alla dagar. Inte var hon skapad för att arbeta, den Guds ängeln.

Nej, det finge väl den göra, som var gammal och grå som hon. Trampa nättar och dar måste man för att hålla eländet samman. Och detta var ej alltid så lätt, ty sanning var det, att en hel vinter hade de där i huset ej haft annan köttmat än björnskinka. Och stor lön väntade hon ej, ingen hade hon ännu sett till, men de skulle väl ej heller kasta ut henne på landsvägen, då hon inte längre kunde göra skäl för födan. De höllo till och med en hushållsmamsell för en människa där i huset och skulle nog en gång ge gamla Ulrika en hederlig begravning, om de då hade något att köpa en kista för.

»Ty hvem kan veta, hur det går,» utbrister hon och torkar sina ögon, som alltid voro så snabba till att tåras. »Vi ha skuld hos den elake brukspatron Sintram, och han kan ta alltihop ifrån oss. Visst är Ferdinand nu förlofvad med den rika Anna Stjärnhök, men hon tröttar, hon tröttar vid honom. Och hvad blir det då af oss med våra tre kor och våra nio hästar, med våra glada unga fröknar, som vilja fara från bal till bal, med våra torra åkrar, där ingenting växer, med vår snälle Ferdinand, som aldrig blir en riktig karl! Hvad blir det af hela detta välsignade hus, där allt trifves utom arbetet!»

Men det blef middag, och husfolket samlades. Den snälle Ferdinand, husets blide son, och de glada döttrarna kommo hem med den lånade pepparroten. Kaptenen kom, stärkt af ett bad i vaken i träsket och en jakt i skogen. Han slängde upp fönstret för att få luft och skakade Göstas hand med mannakraft. Och kaptenskan kom, klädd i siden, med breda spetsar fallande ned öfver de hvita händerna, som Gösta fick kyssa.

Alla hälsade Gösta med glädje, skämtet kom flygande in i kretsen, muntert sporde de honom:

»Hur mår ni på Ekeby, hur mår ni i det förlofvade landet?»

»Mjölk och honung flyta där,» svarade han då. »Vi tömma bergen på järn och fylla vår källare med vin. Åkern bär guld, därmed förgylla vi lifvets elände, och våra skogar hugga vi ned för att bygga kägelbanor och lusthus.»

Men kaptenskan suckade och log vid svaret, och öfver hennes läppar trängde ett enda ord:

»Poet!»

»Många synder har jag på samvetet,» svarade Gösta, »men aldrig har jag skrifvit en rad poesi.»

»Du är ändå poet, Gösta, det öknamnet får du slitas med.»

»Du har upplevt flera poem, än våra skalder skrifvit.»

Sedan talade kaptenskan, mild som en moder, med honom om hans bortslösade lif. »Jag skall lefva för att se dig bli en man,» sade hon. Och han kände det ljusft att eggas af denna milda kvinna, som var en så trogen vän, och hvars starka, svärmiska hjärta brann af kärlek till stora handlingar.

Men då de slutat den muntra måltiden och njutit pepparrotskött och kål och strufvor och julöl och Gösta kommit dem att le och tåras vid att berätta om majorn och majorskan och Brobyprästen, hördes bjällror på gården, och strax därpå trädde den elake Sintram in till dem.

Han strålade af förnöjelse, alltifrån det kala hufvudet ned till de långa, platta fötterna. Han svängde med sina långa armar och förvred ansiktet; det var lätt att se, att han medförde dåliga nyheter.

»Ha'n I hört,» frågade den elake, »ha'n I hört, att det denna dag lust första gången för Anna Stjärnhök och den rike Dahlberg i Svartsjö kyrka? Hon måtte ha glömt, att hon var förlofvad med Ferdinand.»

De hade ej hört ett ord därom. De förvånades och sörjde.

Redan tänkte de sig hemmet sköfladt för att gälda skulden till den elake: de älskade hästarna sålda och likaså de nötta möblerna, som ärfts från kaptenskans hem. De sågo slutet på det muntra lifvet med fester och färder från bal till bal. Björnskinkan skulle åter komma på bordet, och de unga måste bort och tjäna hos främmande.

Kaptenskan smekte sin son och lät honom känna trösten af en aldrig svikande kärlek.

Dock – där satt Gösta Berling midt ibland dem, och den oöfvervinnelige hvälfde tusen planer i sitt hufvud.

»Hören,» ropade han, »än är ej tid att tänka på jämmer. Det är prästfrun nere i Svartsjö, som ställt om detta. Hon har fått makt med Anna nu, sedan hon bor hos henne i prästgården. Hon är det, som förmått henne att öfverge Ferdinand och taga gamle Dahlberg, men ännu äro de ej vigda och skola ej heller bli det. Nu reser jag till Borg och träffar Anna där. Jag skall tala vid henne, jag skall rycka henne från prästens, från fästmannen. Jag skall taga henne med mig hit i natt; sedan skall gamle Dahlberg ej få något mer godt af henne.»

Så blef det. Gösta for ensam till Borg, utan att få skjutsa för någon af de glada fröknarna, men med varm välönskan följe de hemmavarande hans färd. Och Sintram, som jublade öfver, att gamle Dahlberg skulle bli lurad, beslöt att stanna på Berga för att se Gösta vända åter med den otrogna. I ett utbrott af välvilja svepte han till och med om honom sitt gröna resskärp, en gafva af mamsell Ulrika själf.

Men kaptenskan kom ut på trappan med tre små böcker, bundna i rödt band, i handen.

»Tag dem,» sade hon till Gösta, som redan satt i släden, »tag dem och behåll dem, om du misslyckas. Det är »Corinne», madame Staëls »Corinne»; jag vill ej, att den skall gå på auktion.»

»Jag skall ej misslyckas.»

»Ack Gösta, Gösta,» sade hon och for med handen öfver hans blottade hufvud, »starkast och svagast ibland människor! Hur länge skall du komma ihåg, att några fattiga människors lycka ligger i din hand!»

Åter flög Gösta framåt landsvägen, dragen af den svarte Don Juan, följd af den hvite Tankred, och äfventyrets jubel fyllde hans själ. Som en ung eröfrare kände han sig: anden var öfver honom.

Hans väg förde honom till prästgården i Svartsjö. Han svängde in där och frågade, om han ej finge köra till balen för Anna Stjärnhök. Och det fick han. En vacker, egensinnig flicka fick han med sig i släden. Hvem ville ej åka efter den svarte Don Juan!

De unga voro först tysta, men så började hon samtalet, trotsig som öfverdådet själft.

»Har Gösta hört, hvad prästen läst upp i kyrkan i dag?»

»Har han sagt, att du är den vackraste flickan mellan Löfven och Klarälfven?»

»Gösta är dum, det vet nog folk ändå. – Han har lyst för mig och gamle Dahlberg.»

»Sannerligen jag låtit dig sitta i släden och åkt själf här bakpå, om jag det vetat. Sannerligen jag alls velat köra för dig.»

Och den stolta arftagerskan svarade;

»Nog hade jag kommit fram utan Gösta Berling.»

»Det är dock skada på dig, Anna,» sade Gösta begrundande, »att du ej har far och mor i lifvet. Nu är du sådan du är, och ingen kan räkna så noga med dig.»

»Det är ändå större skada, att du ej sagt det där förr, så hade en annan fått köra för mig.»

»Prästfrun tänker som jag, att du behöfver någon, som blir dig i fars ställe, eljes hade hon väl ej satt dig att dra i par med en så gammal krake.»

»Det är inte prästfrun, som bestämt det.»

»Åh, beware oss väl, har du själf valt ut en så grann karl?»

»Han tar mig inte för pengarna.»

»Nej, de gamla, de löpa bara efter blå ögon och röda kinder, och fasligt rara äro de, då de så göra.»

»Åh, Gösta, att han inte skäms!»

»Men kom nu ihåg, att du inte leker med de unga karlarne längre. Det är slut med dans och lek. Din är platsen i soffhörnet – eller kanske du ämnar spela vira med gamle Dahlberg?»

De voro sedan tysta, ända till dess de foro uppför de branta backarna vid Borg.

»Tack för skjutsen! Dröja lär det, innan jag åker med Gösta Berling.»

»Tack för löftet! Mången vet jag, som ångrat den dag han kört med dig till gille.»

Föga blid trädde ortens trotsiga skönhet in i danssalen och öfverskådade de församlade gästerna.

Först af alla såg hon den lille, flintskallige Dahlberg vid sidan af den långe, smärte, ljudlockige Gösta Berling. Hon hade haft god lust att drifva dem ut ur rummet båda två.

Hennes fästman kom för att bjuda upp henne till dans, men hon mötte honom med förkrossande förvåning.

»Ska' han dansa? Inte brukar han det!»

Och flickor kommo för att lyckönska henne.

»Gör er inte till, flickor. Inte ska' ni tro, att någon blir kär i gamle Dahlberg. Men han är rik, och jag är rik, därför passar det bra ihop.»

De gamla fruarna gingo fram till henne, tryckte hennes hvita hand och talade om lifvets största lycka.

»Gratulera pastorskan,» sade hon då. »Hon är mera glad åt det än jag.»

Men där stod Gösta Berling, den glade kavaljeren, hälsad med jubel för sitt friska leende och för sina vackra ord, som sållade guldstoft öfver lifvets gråa väf. Aldrig förr hade hon sett honom sådan som denna kväll. Icke var han en utstött, en förkastad, en hemlös gyckelmakare, nej en kung bland männer, en bore kung.

Han och de andra unga männen sammansvuro sig mot henne. Hon skulle få tänka på, hur illa hon gjorde, då hon skänkt bort sig med sitt vackra ansikte och sin stora rikedom till en gammal man. Och de läto henne sitta tio danser.

Hon var sjudande vred.

Den elfte dansen kom en man, den ringaste bland de ringe, en stackare, som ingen annan ville dansa med, och bjöd upp henne.

»Brödet är slut, palten får komma på bordet,» sade hon.

En pantlek lekte de. Ljudlockiga flickor stucko sina hufvuden samman och dömde henne att kyssa den hon tyckte mest om. Och med smilande mun väntade de på att få se den stolta skönheten kyssa gamle Dahlberg.

Men hon reste sig, ståtlig i sin vrede, och sade:

»Får jag inte lika så gärna ge en örfil åt den jag tycker minst om?»

Ögonblicket därpå brände Göstas kind under hennes fasta hand. Han blef blossande röd, men han besinnade sig, grep hennes hand, höll den fast en sekund och hviskade:

»Möt mig om en halftimme i röda förmaket i nedre våningen!»

Hans blå ögon strålade ned på henne och omslöto henne med magiska bojar. Hon kände, att hon måste lyda.

Därnere mötte hon honom med stolthet och onda ord.

»Hvad angår det Gösta Berling, hvem jag gifter mig med?»

Han hade ej ännu milda ord på tungan, ej heller syntes det honom rådligt att genast tala om Ferdinand.

»Det syntes mig ej vara för strängt straff, att du fick sitta tio danser. Men du vill ha lof att ostraffadt bryta eder och löften. Om en bättre man än jag tagit straffdomen i sin hand, kunde han ha gjort den hårdare.»

»Hvad har jag då gjort dig och er alla, att jag ej får vara i fred? Det är för pengarnas skull, ni förföljer mig. I Löfven skall jag kasta dem, så må hvem som vill fiska upp dem.»

Hon satte händerna för ögonen och grät af harm.

Då rördes poetens hjärta. Han blygdes öfver sin stränghet. Han talade i smekande tonfall.

»Ack, barn, barn, förlåt mig! Förlåt den fattige Gösta Berling! Ingen bryr sig om, hvad en sådan stackare säger eller gör, det vet du ju. Ingen gråter öfver hans vrede, lika gärna kunde man gråta öfver en myggasbett. Vansinne var det, men jag ville hindra, att vår skönaste och rikaste flicka skulle gifta sig med den gamle. Och nu har jag bara bedröfvat dig.»

Han satte sig på soffan bredvid henne. Sakta lade han sin arm om hennes lif för att med smekande ömhet stödja och upprätta.

Hon vek ej undan. Hon tryckte sig intill honom, slog sina armar om hans hals och grät med sitt sköna hufvud lutadt mot hans axel.

Ack poet, starkast och svagast ibland människor, icke var det om din hals dessa hvita armar skulle hvila.

»Om jag vetat detta,» hviskade hon, »aldrig hade jag då tagit den gamle. Jag har sett på dig i afton, ingen är som du.»

Men mellan bleka läppar frampressade Gösta:

»Ferdinand.»

Hon tystade honom med en kyss.

»Han är ingenting, ingen är något mer än du. Dig skall jag bli trogen.»

»Jag är Gösta Berling,» sade han dystert, »med mig kan du ej gifta dig.»

»Du är den jag älskar, den förnämligaste af män är du. Ingenting behöfver du göra, ingenting vara. Du är född konung.»

Då sjöd poetens blod. Hon var skön och ljuf i sin kärlek. Han slöt henne i sin famn.

»Om du vill bli min, kan du ej stanna i prästgården. Låt mig köra dig ända till Ekeby, denna natt, där skall jag veta att försvara dig, tills vi kunna fira bröllop.»

Där kom en brusande färd i natten. Lydande kärlekens bud, läto de Don Juan bortföra dem. Det var, som om gnisslet under medarna varit de sviknas klagan. Hvad brydde de sig därörom! Hon hängde om hans hals, och han lutade sig framåt och hviskade i hennes öra:

»Kan någon sällhet förliknas i ljufhet med stulen fröjd?»

Hvad betydde lysning! De hade kärlek. Och människors vrede! Gösta Berling trodde på ödet. Ödet hade betvingat dem: mot ödet kan ingen strida.

Om stjärnorna varit bröllopsljusen, som tändts för hennes bröllop, om Don Juans bjällror varit kyrkklockorna, som kallat folk till att åse hennes vigsel med gamle Dahlberg, så hade hon ändå måst fly med Gösta Berling. Så mäktigt är ödet.

De hade lyckligen kommit förbi prästgården och Munkerud. De hade två fjärdingsväg fram till Berga och sedan två fjärdingsväg fram till Ekeby. Vägen gick utmed skogsbron; till höger om dem lågo mörka berg, till vänster en lång, hvit dal.

Då kom Tankred rusande. Han sprang så, att han tycktes ligga utefter marken. Tjutande af förfäran, hoppade han upp i släden och kröp ihop vid Annas fötter.

Don Juan ryckte till och satte af i sken.

»Vargar!» sade Gösta Berling.

De sågo en lång, grå linie stryka fram längs gärdesgården. Där fanns minst ett dussin af dem.

Anna blef ej rädd. Dagen hade varit rikt välsignad med äfventyr, och natten lofvade att bli den lik. Detta var lif – att ila fram öfver gnistrande snö, trotsande vilddjur och människor.

Gösta svor till, böjde sig framåt och gaf Don Juan ett väldigt rapp med piskan.

»Är du rädd?» frågade han.

»De ämna genskjuta oss, därframme, där vägen kröker.«

Don Juan sprang, lopande i kapp med skogens vilddjur, och Tankred tjöt af raseri och fruktan. De nådde vägkröken på samma gång som vargarna, och Gösta dref undan den främste med piskan.

»Ack, Don Juan, min gosse, hur lätt skulle du ej komma undan tolf vargar, om du ej hade oss människor att släpa på.«

De bundo det gröna resskärpet bakom sig. Vargarna blefvo rädda för det och höllo sig för en stund på afstånd. Men då de öfvervunnit sin fruktan, sprang en af dem, flämtande, med hängande tunga och öppet gap fram till släden. Då tog Gösta madame Staëls Corinne och slängde i gapet på honom.

Åter fingo de en stunds andrum, medan djuren söndersleto detta byte, och så kände de åter ryckningarna, då vargarna slet i det gröna resskärpet, och hörde deras flämtande andedräkt. De visste, att de ej skulle råka någon människoboning före Berga, men värre än döden syntes Gösta att se dem han bedragit. Han förstod ock, att hästen skulle tröttas, och hvad skulle det då blifva af dem.

Då sågo de Berga gård i skogsbron. Ljus brunno i fönstren. Gösta visste nog för hvems skull.

Dock – nu flydde vargarna, fruktande för människors närhet, och Gösta åkte förbi Berga. Han kom likväl icke längre än till det ställe, där vägen ånyo fördjupar sig i skogen, där såg han en mörk grupp framför sig – vargarna inväntade honom.

»Låt oss vända om till prästgården och säga, att vi gjort en lusttur i stjärnljuset. Detta går ej.«

De vände, men i nästa ögonblick var släden omhvärfd af vargar. Grå gestalter skymtade förbi dem, de hvita tänderna blänkte i vida gap, och de glödande ögonen lyste. De tjöto af hunger och blodtörst. De blänkande tänderna voro färdiga att hugga in i mjukt människokött. Vargarna hoppade upp på Don Juan och hängde sig fast i seltyget. Anna satt och undrade, om de skulle äta upp dem helt och hållt, eller om något skulle bli kvar, och om människor nästa morgon skulle finna söndersargade lemmar på den nedtrampade, blodiga snön.

»Nu gäller det våra lif,« sade hon, böjde sig ned och grep Tankred i nacken.

»Låt vara, det tjänar till intet! Det är ej för hundens skull vargarna äro ute i natt.»

Därmed körde Gösta in på Berga gård, men vargarna jagade honom ända fram till trappan. Han måste värja sig för dem med piskan.

»Anna,» sade han, då de höllo vid trappan, »Gud ville det inte. Håll nu god min, om du är den kvinna jag håller dig för, håll god min!»

Därinne hörde de bjällerklangen och kommo ut.

»Han har henne», ropade de, »han har henne! Lefve Gösta Berling!» Och de nykomna rycktes ur famn i famn.

Det gjordes ej många frågor. Natten var långt framskriden, de resande voro uppskakade af sin vådliga färd och behöfde hvila. Det var ju nog, att Anna var kommen.

Allt var godt. Endast Corinne och det gröna resskärpet, mamsell Ulrikas välderade gåfva, voro förstörda.

Hela huset sof. Då steg Gösta upp, klädde sig och smög sig ut. Han tog helt obemärkt Don Juan ur stallen, satte honom för släden och ämnade bege sig af. Då kom Anna Stjärnhök ut ur huset.

»Jag hörde dig gå ut,» sade hon. »Då steg äfven jag upp. Jag är färdig att resa med dig.»

Han gick fram till henne och tog hennes hand.

»Förstår du det inte ännu? Det kan ej ske. Gud vill det inte. Hör nu och försök att förstå. Jag var här på middagen och såg deras jämmer öfver din trolöshet. Då for jag till Borg för att bringa dig tillbaka till Ferdinand. Men jag har alltid varit en usling och blir aldrig annat. Jag svek honom och behöll dig för egen räkning. Här finns en gammal kvinna, som tror, att jag skall bli en man. Henne svek jag. Och en annan gammal stackare vill fryska och svälta här bara för att få dö bland vänner, men jag stod färdig att låta den elake Sintram taga henne hem. Du var skön och synden ljuf. Gösta Berling är så lätt att locka. Åh, hvad jag är för en stackare! – Jag vet, hur de älska sitt hem, de därinne, men jag var dock nyss färdig att lämna det till sköfling. Jag glömde allt för din skull, du var så ljuf i din kärlek. Men nu, Anna, nu sedan jag sett deras glädje, vill jag ej behålla dig, nej, jag vill det ej. Du är den, som skulle gjort mig till människa, men jag får ej behålla dig. O, du min älskade! Han däruppe leker med vår vilja. Nu är det tid, att vi böja oss under den tuktande handen. Säg, att du från denna dag vill taga din börd på dig. Alla de därinne lita på dig. Säg, att du vill stanna hos dem och blifva deras stöd och hjälp! Om du älskar mig, om du vill lätta min djupa sorg, lofva mig då detta! Min älskade, är ditt hjärta så stort, att det kan besegra sig själf och le därvid?»

Hon mottog med hänförelse försakelsens bud.

»Jag skall göra, som du vill – offra mig och le därvid.»

»Och ej hata mina fattiga vänner?»

Han log vemodigt.

»Så länge jag älskar dig, skall jag älska dem.»

»Nu först vet jag, hvilken kvinna du är. Det är tungt att resa ifrån dig.»

»Farväl, Gösta! Far nu med Gud! Min kärlek skall ej locka dig till synd.»

Hon vände sig för att gå in. Han följde henne.

»Skall du snart glömma mig?»

»Res nu, Gösta. Vi äro endast människor.»

Han kastade sig ned på släden, men då kom hon tillbaka.

»Tänker du ej på vargarna?»

»Just på dem tänker jag, men de ha gjort sitt verk. Med mig ha de ej mer att skaffa i natt.»

Än en gång sträckte han armarna emot henne, men Don Juan blef otålig och satte af. Han fattade ej tömmarna. Han satt baklänges och såg sig tillbaka. Så lutade han sig mot karmen och grät som en förtviflad.

»Jag har ägt lyckan och drifvit henne ifrån mig. Själf dref jag henne ifrån mig. Hvarför behöll jag henne ej?»

Ack Gösta Berling! Starkast och svagast ibland människor!

FEMTE KAPITLET.

La cachucha.

Stridshäst, stridshäst! Du gamle, som nu står tjudrad på åkern, minnes du din ungdom?

Minns du kampens dag, du modige? Du sprängde fram, som om du burits af vingar, din man vajade öfver dig som fladdrande lågor, på din svarta bringa glänste stänk af blod bland löddrigt skum. I seltyg af guld sprängde du fram, marken dånade under dig. Du skalf af fröjd, du modige. Ah, hvad du var schön!

Det är en grå skymningsstund uppe i kavaljersflygeln. I det stora rummet stå kavaljerernas rödmålade skrin utmed väggarna, och deras helgdagskläder hänga på krokar i vrån. Eldskenet ur den öppna spiseln spelar på hvitrapade väggar och på gulrutiga gardiner, som dölja väggarnas sängskåp. Kavaljersflygeln är intet kungligt gemak, ingen seralj med stoppade divaner och mjuka kuddar.

Men därinne höres Lilliecronas fiol. La cachucha spelar han i skymningen. Om och om igen spelar han den.

Skär af strängarna, bryt sönder stråken! Hvarför spelar han denna fördömda dans? Hvarför spelar han den, då Örneclou, fänriken, just ligger sjuk i giktplågor så svåra, att han ej kan röra sig i sängen? Nej, ryck fiolen af honom och kasta den mot väggen, om han ej vill sluta!

La cachucha, är den för oss, mästare? Skall den dansas öfver kavaljersflygelns gungande golf tiljar, mellan trånga väggar, sotade af rök och feta af smuts, under detta låga tak. Ve dig, så du spelar!

La cachucha, är den för oss, för oss kavaljerer? Ute tjuter snöstormen. Ämnar du lära flingorna dansa i takt, spelar du för yrvädrets lättfotade barn?

Kvinnokroppar, som skälvva under det heta blodets pulsslag, små, sotiga händer, som kastat grytan för att gripa kastanjetterna, nakna fötter under uppskörtade kjortlar, gårds, belagd med marmorflisor, nedhukade zigenare med säckpipa och tamburin, moriska arkader, månsken och svarta ögon, har du detta, mästare, eljes låt fiolen hvila.

Kavaljerer torka sina våta kläder framme vid brasan. Skola de svänga om i höga stöflar med järnskodd klack och tumstjock sula? Genom alnsdjup snö ha de vadat hela dagen för att nå björnidet. Tror du de skola dansa i våta, rykande vadmalskläder, med den lurfvige Nalle till moitié?

Aftonhimmel, glittrande af stjärnor, röda rosor i mörkt kvinnohår, ängslande ljufhet i kvällens luft, olärd plastik i rörelserna, kärlek stigande ur jorden, regnande från himlen, sväfvande i luften, har du detta, mästare, eljes, hvorför tvinga oss att längta efter slika ting.

Grymmaste af människor, blåser du till strids för tjudrad stridshäst? Rutger von Örneclou ligger i sin säng, fängslad af giktplågor. Spara honom de ljufva minnenas kval, mästare! Äfven han har burit sombrero och brokigt hårnät, äfven han har ägt sammetsjacka och dolkbesatt gördel. Spara den gamle Örneclou, mästare!

Men Lilliecrona spelar la cachucha, ständigt la cachucha, och Örneclou plågas såsom älskaren, då han ser svalan taga vägen till den älskades fjärran boning, såsom hjorten, då han af det ilande drefvet jäktas förbi den läskande källan.

Lilliecrona tar för ett ögonblick fiolen från hakan.

»Fänriken, minns fänriken Rosalie von Berger?»

Örneclou svär en dyr ed.

»Hon var lätt som en ljuslåga. Hon glimmade och dansade som diamanten i stråkens spets. Fänriken minns henne nog från teatern i Karlstad. Vi sågo henne, då vi voro unga, minns fänriken?»

Om fänriken mindes! Hon var liten och yr. Sprittande eldig var hon. Hon kunde dansa la cachucha. Hon lärde alla ungherrar i Karlstad att dansa cachucha och knäppa kastanjetter. På landshöfdingens bal dansades ett pas de deux af fänriken och fröken von Berger, kostymerade som spanjorer.

Och han hade dansat så, som man dansar under fikonträd och plataner, som en spanjor, en riktig spanjor.

Ingen i hela Värmland kunde dansa cachucha såsom han. Ingen kunde dansa den, så att det var värdt att tala om det, mer än han.

Hvilken kavaljer förlorade ej Värmland, då gikten förstelnade hans ben och stora knölar växte ut öfver ledgångarna! Hvilken kavaljer han varit, så smärt, så vacker, så ridderlig! Den vackre Örneclou kallades han af dessa unga flickor, som hade kunnat råka i dödlig fejd för en dans med honom.

Så börjar Lilliecrona igen la cachucha, ständigt la cachucha och Örneclou föres bort till gamla tider.

Där står han, och där står hon, Rosalie von Berger. Nyss voro de ensamma inne i toalettrummet. Hon var spanjorska, han spanjor. Han fick kyssa henne, men varligt, ty hon var rädd för hans svärtade mustascher. Nu dansa de. Ah, såsom man dansar under fikonträd och plataner. Hon viker undan, han följer, han blir djärf, hon stolt, han sårad, hon försonande. Då han till sist faller på knä och mottar henne i sina utbredda armar, går en suck genom balsalen, en suck af hänförelse.

Han hade varit som en spanjor, en riktig spanjor.

Just vid det stråkdraget hade han böjt sig så, sträckt armarna så och satt fram foten för att sväfva fram på tå. Hvilken grace, han hade kunnat huggas i marmor!

Han vet ej, hur det gick till, men han har fått foten öfver sängkanten, han står upprätt, han böjer sig, han höjer armarna, knäpper med fingrarna och vill sväfva fram öfver golfvet, på samma sätt som förr, då han begagnade så trånga blankskinsskor, att strumpfoten måste klippas bort.

»Bravo, Örneclou! Bravo, Lilliecrona, spela lif i honom!»

Foten sviker honom; han kan ej komma upp på tå. Han sparkar med ena benet ett par gånger, mer kan han

ej, han faller åter ned på sängen.

Vackre señor, ni har blifvit gammal.

Kanske señorita också är det?

Det är endast under Granadas plataner la cachucha dansas af evigt unga gitanas. Evigt unga, såsom rosorna äro det, därför att hvarje vår kommer med nya.

Så är då stunden kommen att skära af fiolsträngarna.

Nej spela, Lilliecrona, spela la cachucha, ständigt la cachucha!

Lär oss, att, fast vi i kavaljersflygeln fått tröga kroppar och stela leder, vi till känslorna alltid äro desamma, alltid spanjorer.

Stridshäst, stridshäst!

Säg, att du älskar trumpetstöten, som narrar dig hän i galopp, om du också drar din fot blodig på tjudrets järlänkar!

SJÄTTE KAPITLET.

Balen på Ekeby.

O forna tiders kvinnor!

Att tala om er är som att tala om himmelriket: idel skönhet voren I, idel ljus. Evigt unga, evigt sköna voren I och milda som en mors ögon, då hon ser ned på sitt barn. Mjuka som ekorrungar hängden I ommannens hals. Aldrig skalf er röst i vrede, aldrig tog er panna rynkor, er mjuka hand blef aldrig straf och hård. I, ljufva helgon, som smyckade bilder stoden I i hemmets tempel. Rökverk och böner offrades er, genom er utförde kärleken sina under, och kring er hjässa anbragte poesien den guldglänsande glorian.

O, forna tiders kvinnor, detta är berättelsen om, hur ännu en af er gaf Gösta Berling sin kärlek.

Knappast hade Anna Stjärnhöks kyssar slocknat på hans läppar, knappast hade han upphört att känna tryckningen af hennes hvita armar kring sin hals, och redan mötte honom ännu skönare läppar, redan sträcktes ännu hvitare armar mot honom.

Han kunde ju intet annat göra än mottaga den ljufvaste af gåfvor. Obevekligt är hjärtat i sin gamla vana att älska. För hvarje ny kärlekssorg vet det ingen annan lisa än ny kärlekslycka. Så måste den, som bränner sig på hett järn, döfva svedan genom att bränna sig än en gång.

Fjorton dagar efter balen på Borg var det fest på Ekeby.

Det var den härligaste af fester, men fråga ej för vem, fråga ej för hvad. För det enda, för vilket det af ålder är lönt att göra fester, var den anordnad, för att ögon skulle stråla, hjärtan klappa, fötter dansa, för att glädjen måtte stiga ned bland människorna, för att händer skulle mötas, sköna läppar kyssa —

Åhnej, tyst, tala inte om kyssar!

Hvilken fest var det ej! Gamle män och kvinnor kunde bli unga på nytt, le och fröjdas, bara de talade om den.

Men så voro ock kavaljererna ensamma herrar på Ekeby vid den tiden. Majorskan gick kring landet med tiggarpåse och kryckkäpp, och majoren bodde på Sjö. Han kunde ej ens öfvervara festen, ty på Sjö hade koporna utbrutit, och han var rädd att föra smittan vidare.

Hvilken mängd af njutning rymdes ej inom dessa tolf ljufliga timmar, alltifrån knallen af den första vinbuteljens kork vid middagsbordet, ända till det sista stråkdraget, då midnatten längesedan förlidit. Ned sjönko de i tidens afgrund, dessa kransade timmar, bedårade af det eldigaste vin, af den läckraste mat, af den härligaste musik, af de kvickaste teaterstycken, af de skönaste tablåer. Ned sjönko de, yra af den yraste dans. Hvar funnos så glatta golf, så höfviska kavaljerer, så sköna kvinnor!

O forna tiders kvinnor, väl förstoden I att lysa upp en fest. Strömmar af eld, af snille och ungdomskraft genomilade en hvar, som nalkades er. Det var mödan värdt att slösa sitt guld på de vaxljus, som skulle upplysa er fägning, på vinet, som födde munterheten i edra hjärtan, det var mödan värdt att för er skull dansa skosulorna till stoft och gnida lam armen, som förde fiolstråken.

O forna tiders kvinnor, det var ni, som ägde nyckeln till paradisets port.

Ekeby salar vimla af de ljufvaste af er ljufva skara. Där är den unga grefvinnan Dohna, sprittande glad och lysten efter lek och dans, såsom det anstår hennes tjugu år, där äro lagmannens i Munkerud vackra döttrar och de glada fröknarna på Berga, där är Anna Stjärnhök, tusen gånger vackrare än förr i det blida svårmod, som kommit öfver henne alltsedan den natt, då hon jagades af vargarna, där äro ännu många flere, som väl ej ännu äro glömda, men snart skola vara det, och där är äfven den sköna Marianne Sinclair.

Ah, äfven hon, den skönaste bland de sköna, en herskarinna bland människor, den gudomliga, den bedårande Marianne Sinclair har värdigats komma.

Hon, den ryktbara, som lyst vid kungens hof, glänst i grefveslotten, skönhetens drottning, som dragit rundt om landet och tagit hyllning öfverallt, hon som tände kärlekens gnista, hvar hon visade sig, hon hade värdigats komma på kavaljerernas fest.

Högt strålade den tiden Värmlands ära, buren af många stolta namn. Mycket hade det vackra landets glada barn att yfvas öfver, men då de nämnde sina härliga, då försummade de aldrig att nämna Marianne Sinclair.

Sagan om hennes segrar fyllde landet.

Man talade om de grefvekronor, som sväfvat öfver hennes hufvud, om de millioner, som lagts för hennes fötter, om de krigarsvärd och skaldekransar, hvilkas glans lockat henne.

Och ej blott skönhet ägde hon. Hon var snillrik och lärd. Tidens bäste män gladdes åt att samtala med henne. Hon författade ej själf, men många af hennes idéer, som hon nedlagt i sina diktande vänners själar, lefde upp i sång.

I Värmland, i björnlandet uppehöll hon sig sällan. Hennes lif tillbragtes på ständiga resor. Hennes far, den rike Melchior Sinclair satt jämte sin hustru hemma på Björne och lät Marianne fara till sina fornäma vänner i de stora städerna eller på de mäktiga herrgårdarna. Han hade sin glädje af att berätta om alla de pengar hon förstörde, och båda de gamla lefde lyckliga i glansen af Marianne strålande tillvaro.

Hennes lif var ett lif af nøjen och hyllning. Luften omkring henne var kärlek, kärlek var hennes ljus och lykta, kärlek hennes dagliga bröd.

Ofta hade hon själf älskat, ofta, ofta, men aldrig hade slik lusteld varat nog länge, att därvid kunnat smidas

de bojor, som binda för lifvet.

»Jag väntar honom, den starke stormaren, » brukade hon säga om kärleken. »Hittills har han ej klättrat öfver några vallar eller summit öfver några grafvar. Tam har han kommit, utan vildhet i blicken och därskap i hjärtat. Jag väntar den väldige, som för mig utom mig själf. Så stark ville jag veta kärleken inom mig, att jag måste bafva för honom; nu känner jag blott den kärlek, åt hvilken min klokhet ler.»

Marianne Sinclair hade en förnäm kvinnas mjuka röst och fina väsen. Alla böjde sig för henne i hennes hembygd och betänkte sin ringhet och brist på fint vett, men hon behöfde blott tala, blott småle, och allt var godt. En drottning var hon och skapade hoffolk och hofseder, hvar hon visade sig.

Hennes närvoro gaf eld åt talet, lif åt vinet. Hennes glödande själ satte fart i stråkarna, dansen sväfvade i ljufvare yrsel än förr öfver de tiljor, som hon berörde med sin smala fot. Hon strålade i tablåerna, hon gaf snille åt lustspelen, hennes sköna läppar.

Ah tyst, det var ej hennes fel, aldrig var det hennes mening! Det var balkongen, det var mårnskenet, spetsslöjan, riddardräkten, sången, som hade skulden. De stackars unga människorna voro oskyldiga.

Allt detta, som ledde till så mycken olycka, var dock gjordt i stor välmening. Patron Julius, som förstod sig på allt, hade anordnat en tablå, enkom för att Marianne skulle få stråla i full glans.

På teatern, som var uppsatt i stora salongen på Ekeby, sutto de hundra gästerna och sågo på scenen Spaniens gula måne vandra fram öfver en mörk natthimmel. En Don Juan kom, smygande längs Sevillas gata och stannade under en murgrönslädd balkong. Han var förklädd till munk, dock kunde man se en broderad manschett sticka fram under ärmén och en blank värjspets under kåpans fäll.

Den förkladde höjde sin röst till sång:

Jag kysser ingen flickas mun Och ej min läpp till bágarns rand. Till skummig drufsaft för. En kind, hvars hy så fin och tunn Mitt ögonkast har satt i brand, En blick, som söker min ibland, Slikt ej mitt hjärta rör.

Kom icke i er skönhets glans, Señora, fram till gallret här, Jag för er närhet skyr. Jag kåpa bär och rosenkrans, Madonnan är min hjärtans kär, Och vattenkrukan tröstarn är, Dit jag i sorgen flyr.

Då han tystnade, trädde Marianne ut på balkongen, klädd i svart sammet och spetsslöja. Hon lutade sig ut öfver gallerverket och sjöng långsamt och ironiskt:

Hvarför då dröja, fromme man, I midnattstid vid min balkong? Säg, ber ni för min själ?

Men så med ens varmt och lifligt:

Nej fly, fly fort! Man komma kan. Din värja sticker fram så lång, Man hör nog, trots all helig sång, Sporrklangen från din häl.

Vid dessa ord kastade munken sin förklädnad, och Gösta Berling stod under balkongen i riddardräkt af silke och guld. Han aktade ej den skönas varning, tvärtom klättrade han uppför en af balkongpelarna, svingade sig öfver balustraden, och såsom patron Julius anordnat det, föll han på knä vid den sköna Mariannes fötter.

Huldrikt smålog hon mot honom, i det hon räckte honom sin hand att kyssa, och medan de unga tu betraktade hvarandra, försjunkna i kärlek, föll ridån.

Man hade aldrig sett något vackrare på Ekeby än dessa båda unga på den mårskensbelysta balkongen. Ridån måste dragas upp gång på gång. Ett åskmoln var den, ur hvilket himlens härlighet framblixtrade, och

hvarje ny ljungeld följes af en dansande åska af applåder.

Hon är schön, underbart schön, denna Marianne. Hon har ljust hår och mörkblå ögon under svarta ögonbrynen. Hennes näsas böjning är ojämförlig i sin djärfhet och elegans, hennes mun, kinder, haka äga utsökta former. Bredvid henne blifva alla andra ansikten grofva, inför hennes genomskinliga hy tyckes allt annat mörkt och fult.

Och dessutom ligger behag i hvarje blick, i hvarje ord, i hvar och en af den ståtliga figurens rörelser.

Och framför henne låg Gösta Berling med ett ansikte vekt som en skalds och djärfst som en fältherres, med djupa ögon, som glittra af skälmskhet och snille, som tigga och truga. Smidig och kraftfull var han, eldig och intagande.

Medan ridåen gick upp och gick ner, stodo de unga alltjämt kvar i samma ställning. Göstas ögon fasthöllo den schöna Marianne, de tiggde, de trugade.

Så upphörde applåderna, ridåen höll sig stilla, ingen såg dem.

Då böjde den schöna Marianne sig ned och kysste Gösta Berling. Hon visste icke hvarför, hon måste. Han sträckte upp armarna kring hennes hufvud och höll henne fast. Hon kysste honom gång på gång.

Men det var balkongen, det var mänskenet, det var spetsslöjan, riddardräkten, sången, applåderna, som hade all skulden, de stackars unga människorna voro oskyldiga. Icke hade de velat det. Ej hade hon skjutit undan grefvekronor, som sväfvat öfver hennes hufvud, och gått förbi millioner, som legat för hennes fot, af längtan efter Gösta Berling, ej hade han redan glömt Anna Stjärnhök. Nej, de voro utan skuld, ingen af dem hade velat detta.

Det var den blide Löwenborg, han med tåren i ögat och löjet på läpparna, som den dagen var ridåuppdragare. Förströdd af många sorgens minnen, märkte han föga af denna världens ting och hade aldrig lärt att sköta dem rätt. Då han nu såg, att Gösta och Marianne intagit en ny ställning, trodde han, att detta också hörde till tablåen, och så började han draga i ridåsnöret.

De unga på balkongen märkte intet, förrän applådåskan åter dundrade emot dem.

Marianne ryckte till och ville fly, men Gösta höll fast henne hviskande:

»Stå stilla, de tro, att det hör till tablåen.»

Han kände, hur hennes kropp skalf af en rysning, och hur kyssarnas glöd slöcknade på hennes läppar.

»Var inte rädd,» hviskade han, »sköna läppar hafva rätt att kyssa.»

De måste stå kvar, medan ridåen gick upp och gick ner, och hvarje gång de hundra par ögonen sågo dem, framdundrade lika många händer en stormande applåd.

Ty det är vackert att se två schöna, unga människor ge en framställning af kärlekens lycka. Ingen kunde tro, att dessa kyssar voro annat än teaterbländverk, ingen anade, att señoran skalf af blygsel och riddaren af oro. Ingen kunde tro, att ej alltsammans hörde till tablåen.

Ändtlig stodo Marianne och Gösta bakom scenen.

Hon strök sig öfver pannan uppåt hårfästet.

»Jag förstår mig ej själf,» sade hon.

»Fy skam, fröken Marianne,» sade han, grimaserande och slog ut med händerna. »Kyssa Gösta Berling, fy skam!»

Marianne måste skratta.

»En och hvar vet ju, att Gösta Berling är oemotståndlig. Mitt fel är ej större än andras.»

Och de kommo i all sämja öfverens att hålla god min, på det att ingen skulle misstänka sanningen.

»Kan jag vara säker på, att sanningen aldrig kommer ut, herr Gösta?» frågade hon, då de skulle gå in bland åskådarna.

»Det kan fröken Marianne. Kavaljererna kunna tiga, för dem svarar jag.»

Hon fällde ögonlocken, och ett egendomligt leende krusade hennes läppar.

»Om ändå sanningen komme ut, hvad skulle då människor tro om mig, herr Gösta?»

»De skola ej tro någonting, de skola veta, att detta ingenting betyder. De skola tänka, att vi voro inne i rollen och fortsatte att spela.»

Ännu en fråga kom smygande fram under de fällda ögonlocken, under det påtagna leendet.

»Men herr Gösta själf? Hvad tänker herr Gösta om saken?»

»Jag tänker, att fröken Marianne är kär i mig,» skämtade han.

»Tro ingenting sådant,» smålög hon, »då måste jag genomborra herr Gösta med denna min spanska dolk för att visa, att herr Gösta har orätt.»

»Dyra äro kvinnokyssar,» sade Gösta. »Kostar det lifvet att kyssas af fröken Marianne?»

Då kom en blick ljungande mot honom ur Mariannes ögon, så skarp, att den kändes som en stöt.

»Jag ville se honom död, Gösta Berling, död, död!»

Dessa ord tände gammal längtan i poetens blod.

»Ack,» sade han, »att dessa ord vore mer än ord, att de vore pilar, som komme hvinande ur ett mörkt snår, att de vore dolk eller gift och hade makt att förgöra denna usla kropp samt gifva min själ friheten!»

Hon var åter lugn och småleende.

»Barnsligheter,» sade hon och tog hans arm för att bege sig ut bland gästerna.

De bibehöllo sina kostymer, och deras triumfer förnyades, då de visade sig utom scenen. Alla berömde dem. Ingen misstänkte något.

Balen började åter, men Gösta flydde bort från balsalen.

Hans hjärta sved efter Mariannes blick, som om det sårats af skarpt stål. Han förstod nog meningen med hennes ord.

Skam var det att älska honom, skam var det att älskas af honom, en skam värre än döden.

Han skulle aldrig dansa mer, han ville ej se dem mer, de sköna kvinnorna.

Han visste det nog. Dessa sköna ögon, dessa röda kinder lågade ej för honom. Ej för honom sväfvade dessa lätta fötter, klingade dessa låga skratt.

Ja, dansa med honom, svärma med honom, det kunde de, men ingen af dem hade på allvar velat bli hans.

Poeten begaf sig in i rökrummen till de gamle herrarne och tog plats vid ett af spelborden. Han råkade slå sig ned vid samma bord, där den väldige herrn till Björne satt och spelade knack, omväxlande med det att han höll polsk bank och samlade en stor hög af sexstyfrar och tolfskillningar framför sig.

Spelet gick redan högt. Nu satte Gösta än värre fart i det. De gröna banksedlarne kommo fram, och alltjämt växte penninghögen framför den väldige Melchior Sinclair.

Men äfven framför Gösta samlades både slantar och sedlar, och snart var han den ende, som höll ut i kampen mot den store brukspatronen på Björne. Snart vandrade till och med den stora penninghögen öfver från Melchior Sinclair till Gösta Berling.

»Gösta, min gosse,» ropade brukspatronen skrattande, då han spelat bort allt, som fanns i plånbok och börs.
»Hur skola vi nu bära oss åt? Jag är pank, och jag spelar aldrig med lånta pengar, det har jag lofvat mor min.»

Han fann dock på råd. Han spelade bort klockan och bärverpälsen och var just i färd med att sätta ut häst och släde, då Sintram hejdade honom.

»Sätt upp något att vinna på,» rådde honom den elake brukspatronen på Fors. »Sätt upp något, som kan bryta oturen!»

»Vete tusan, hvad jag då skall finna på!»

»Spela om ditt rödaste hjärteblod, bror Melchior, spela om dotter din!»

»Det kan brukspatron tryggt våga,» sade Gösta skrattande. »Den vinsten får jag aldrig under tak.»

Den väldige Melchior kunde ej heller göra annat än skratta. Han tålde ej gärna, att Mariannes namn nämndes vid spelborden, men detta var så rasande galet, att han ej kunde bli ond. Spela bort Marianne till Gösta, ja, det kunde han gärna våga.

»Det vill säga,» förklarade han, »att om du kan vinna hennes jaord, Gösta, så sätter jag ut min välsignelse till äktenskapet på det här kortet.»

Gösta satte ut hela sin vinst och spelet började. Han vann, och brukspatron Sinclair upphörde att spela. Han kunde ej strida med oturen, det såg han.

Nå, Gösta Berling, Gösta Berling, klappar ej ditt hjärta vid allt detta? Förstår du ej ditt eget öde? Hvad betydde Mariannes kyssar, hvad betydde hennes vrede, förstår du ej mer ett kvinnohjärta? Och nu detta vunna parti! Ser du ej, ödets vill hvad kärleken vill, upp, Gösta Berling!

Nej, den kvällen är ej Gösta Berling i eröfrarlynne. Han knotar öfver hjärtats obeveklighet. Hvarför botas kärlek blott med kärlek? Han vet dock slutet på alla dessa vackra visor. Ingen kan hålla ut med honom. Kärlek finns för honom, men ej en hustru. Det är ej lönt att försöka.

Natten skred framåt, midnatt var gången. De sköna kvinnornas kinder började blekna, lockarna rakanade, volangerna voro tillskrynkla. De gamla damerna reste sig ur soffhörnen och sade, att som festen nu varat i tolf timmar, kunde det vara tid på att draga hem.

Och den sköna festen skulle vara slut, men då tog Lilliecrona själf fatt på fiolen och spelade upp den sista polskan. Hästarne stodo för porten, de gamla fruarna klädde sig i pälsar och bahytter, de gamla herrarne tvinnade resskärpen och knäppte bottforerna.

Men de unga kunde ej slita sig från dansen. Där dansades i ytterkläder, där dansades fyrmanspolkska, slängpolkska, ringpolkska, ett ursinnigt dansande var det. Så snart en dam öfvergafs af en kavaljer, kom en annan och ryckte henne med sig.

Och äfven den sorgbundne Gösta Berling rycktes med i hvirfveln. Han skulle dansa bort sorgen och förödmjukelsen, han ville ha yrande lifslust in i blodet igen, han ville vara glad, han som alla andra. Och han dansade så, att rummets väggar gingo rundt, och hans tankar yrade.

Så, hvad var det för en dam han ryckt till sig midt i flocken? Hon var lätt och smidig, och han kände, som om det gick strömmar af eld mellan honom och henne. Ah Marianne!

Medan Gösta dansade med Marianne, satt Sintram redan i sin släde nere på gården, och bredvid honom stod Melchior Sinclair.

Den store brukspatronen var otålig öfver att nødgas vänta på Marianne. Han stampade i snön med stora bottforer och slog ut med armarna, ty det var bistert kallt.

»Du skulle kanske ej spelt bort Marianne till Gösta, du Sinclair,» sade Sintram.

»Hva' sa'?»

Sintram gjorde i ordning tömmarna och lyfte piskan, innan han svarade:

»Det hörde inte till tablån det där kyssandet.»

Den väldige brukspatronen höjde armen till ett dråpslag, men Sintram var redan borta. Han for, piskande hästen till vild fart utan att våga se sig om, ty Melchior Sinclair hade en tung hand och ett kort tålmod.

Brukspatronen på Björne gick nu in i danssalen för att söka sin dotter och såg då, hur Gösta och Marianne dansade.

Vild och yr syntes den sista polskan. Somliga par voro bleka, andra blossande röda, dammet låg som rök öfver salen, vaxljusen glödde, nedbrända i piporna, och midt i all den spökliga förstörelsen flögo de fram, Gösta och Marianne, kungliga i sin otröttade styrka, utan vank på sin skönhet, lyckliga af att hänge sig åt den härliga rörelsen.

Melchior Sinclair såg på dem en stund; men så gick han och lät Marianne dansa. Han slängde hårdt igen dörren, stampade fruktansvärdt i trappan och satte sig utan vidare i släden, där hans hustru redan väntade, samt körde hem.

Då Marianne slutat dansa och frågade efter sina föräldrar, voro de resta.

Då hon fick visshet härom, lät hon dock ej märka någon förvåning. Hon klädde sig tyst och gick ut på gården. Damerna i afklädningsrummet trodde, att hon åkte i egen släde.

Men hon skyndade i sina tunna sidenskor vägen framåt, utan att för någon tala om sin nöd. I mörkret kände ingen henne, där hon gick vid vägkanten, ingen kunde tro, att denna sena vandrerska, som af förbiilande slädar drefs upp i de höga driftvorna, var den sköna Marianne.

Då hon kunde vara trygg midt på vägen, började hon springa. Hon sprang, så länge hon orkade, så gick hon,

därpå sprang hon åter. En ohygglig, pinande ångest dref henne.

Från Ekeby till Björne kan det ej vara längre väg än på sin höjd en fjärdedels mil. Marianne var snart hemma, men hon trodde sig nästan hafva gått orätt. Då hon nådde gården, voro alla dörrar stängda, alla ljus släckta – hon undrade, om hennes föräldrar ej kommit.

Hon gick fram och slog ett par tunga slag på ingångsdörren. Hon fattade i dörrvredet och skakade, så att det dansade i hela huset. Ingen kom och öppnade, men då hon ville släppa järnet, som hon med bara händer gripit i, slets det fastfrusna skinnet från handen.

Den store brukspatron Melchior Sinclair hade rest hem för att stänga Björne portar för sitt enda barn.

Han var rusig af mycket drickande, vild af vrede. Han hatade sin dotter, därfor att hon tyckte om Gösta Berling. Nu stängde han in tjänarne i köket och sin hustru på sängkammaren. Med dyra eder lofvade han dem, att den, som försökte släppa in Marianne, skulle han slå fördärfvad. De visste nog, att han skulle hålla ord.

Så vred hade ännu ingen sett honom. Värre sorg hade aldrig gått öfver honom. Hade dottern kommit inför hans ögon, hade han kanske dödat henne.

Smycken af guld, kläder af siden hade han gifvit henne, fint vett och boklig lärdom hade han låtit inplanta hos henne. Hon hade varit hans stolthet, hans ära. Han hade yfts öfver henne, som om hon burit en krona. Åh, hans drottning, hans gudinna, hans firade, sköna, stolta Marianne! Hade han sparat något för henne? Hade han ej hållit sig rent för grof att vara hennes far. Åh Marianne, Marianne!

Skulle han ej hata henne, då hon är förälskad i Gösta Berling och kysser honom! Skulle han ej förkasta henne, stänga sin dörr för henne, då hon vill vanära sin höghet med att älska en sådan man! Må hon stanna på Ekeby, må hon löpa till grannarna för att få nattkvarter, må hon sovva i snödrifvorna, det är detsamma, hon är redan släpad i smutsen, den sköna Marianne. Glansen öfver henne är borta. Glansen öfver hans lif är borta.

Han ligger därinne i sin säng och hör, hur hon slår på förstugudörren. Hvad rör det honom! Han sofver. Därute står den, som vill gifta sig med en afsatt präst, han har intet hem för sådana. Om han älskat henne mindre, om han varit mindre stolt öfver henne, så kunde han låtit henne komma in.

Ja, sin välsignelse kunde han ej neka dem. Den hade han spelat bort. Men öppna sin dörr för henne, det skulle han ej. Åh Marianne!

Den sköna, unga kvinnan stod alltjämt utanför hemmets dörr. Än skakade hon låset i vanmäktig vrede, än föll hon på knä, knäppte sina sargade händer och bad om tillgift.

Men ingen hörde henne, ingen svarade, ingen öppnade.

O, var ej detta förskräckligt! Jag gripes af ängslan, när jag berättar det. Hon kom från en bal, hvars drottning hon varit! Hon hade varit stolt, rik, lycklig, och inom ett ögonblick var hon inkastad i ett sådant bottenlöst elände. Uttestängd från sitt hem, prisgivven åt kölden, ej hånad, ej slagen, ej förbannad, endast med kall, obeveklig kärlekslöshet utestängd.

Jag tänker på den kalla, stjärnklara natten, som hvälfde sig omkring henne, den stora, vida natten med de tomma, öde snöfälten, med de tysta skogarna. Allt sof, allt var sänkt i smärtfri sömn, endast en lefvande punkt fanns i allt detta sovande hvita. All sorg och ängslan och fasa, som annars äro fördelade öfver världen, kröpo fram mot denna ensamma punkt. O Gud, att lida ensam midt i den sovande, förisade

världen!

För första gången i hennes lif mötte henne obarmhärtigheten och hårdheten. Hennes mor brydde sig ej om att lämna sin bädd för att rädda henne. Gamla trotjänare, som ledt hennes första steg, hörde henne och rörde ej en led för hennes skull. För hvad brott straffades hon då? Hvar kunde hon vänta misskund, om ej här vid denna dörr? Om hon mördat, skulle hon dock klappat på den, troende, att de därinne skulle förlåta henne. Om hon förfallit till den uslaste af varelser, kommit härjad och i trasor, se, hon skulle dock tryggt gått upp till denna dörr och väntat kärleksfull välkomst. Denna dörr var ingången till hennes hem, där bakom kunde hon endast möta kärlek.

Hade inte hennes far nu pröfvat henne nog? Skulle de inte snart öppna?

»Far, far,» ropade hon, »lät mig komma in! Jag fryser, jag bäfvar. Det är förfärligt härute!»

»Mor, mor, du, som gått så många steg för att tjäna mig. Du, som vakat så många nättar öfver mig, hvarför sovver du nu? Mor, mor, vaka denna enda natt ännu, och jag skall aldrig mer göra dig sorg!»

Hon ropar och försjunker sedan i andlös tystnad för att lyssna efter svar. Men ingen hörde henne, ingen lydde henne, ingen svarade.

Då vrider hon händerna i ångest, men hennes ögon äga inga tårar.

Det långa, mörka huset med sina stängda dörrar och oupplysta fönster låg hemskt, orörligt i natten. Hvad skulle det nu bli af henne, som var hemlös. Brännmärkt och vanärad var hon, så länge jordens himmel hvälfde sig öfver henne. Och hennes far själv tryckte det röda järet ned i hennes skuldra.

»Far,» ropar hon än en gång, »hvad skall det bli af mig? Människorna skola tro allt ondt om mig!»

Hon grät och våndades, hennes kropp var stel af köld.

Ve, att dock sådan jämmer kan sänka sig öfver den, som nyss stod så högt! Att det går så lätt att förflyttas i det djupaste elände! Må vi ej ängslas öfver lifvet! Hvem seglar i en trygg farkost? Rundt om oss svallar sorgen som ett böljande haf, se vågorna slicka hungriga skeppets sidor, se de rusa upp till äntring. O, intet säkert fäste, ingen fast mark, ingen trygg farkost, så vidt blicken når, blott en okänd himmel öfver en ocean af sorg!

Men tyst! Ändtligen, ändtligen! Där komma lätta steg genom förstugan.

»Är det mor?» frågade Marianne.

»Ja, barnet mitt.»

»Får jag nu komma in?»

»Far vill inte låta dig komma in.»

»Jag har sprungit i drifvorna i mina tunna skor ifrån Ekeby och hit. Jag har stått här en timme och bultat och ropat. Jag fryser ihjäl härute. Hvarför for ni ifrån mig?»

»Barnet mitt, barnet mitt, hvarför kysste du Gösta Berling?»

»Men så säg då far, att jag ej tycker om honom för det. Det var på lek. Tror han, att jag vill ha Gösta?»

»Gå till rättargården, Marianne, och bed att du får vara där i natt. Far är full. Far tar ej reson. Han har hållit

mig fången däruppe. Jag smög mig ut, när jag trodde han sof. Han slår ihjäl dig, om du kommer in.»

»Mor, mor, skall jag gå till främlingar, då jag har ett hem? Är mor lika hård som far? Hur kan mor låta det ske, att jag stänges ute? Jag lägger mig i drifvan här utanför, om mor ej släpper in mig.»

Då lade Mariannes mor sin hand på låset för att öppna, men i detsamma hördes tunga steg i vindstrappan, och en sträf röst kallade henne.

Marianne lyssnade: hennes mor skyndade bort, den sträfva rösten bannade henne och så . . .

Marianne hörde något förfärligt – hon kunde höra hvarje ljud ur det tysta huset.

Hon hörde skrällen af ett slag, af ett käpprapp eller en örfil, så förnam hon ett svagt buller och så återigen ett slag.

Han slog hennes mor, den förskräcklige, den kämpastore Melchior Sinclair slog sin hustru.

Och i blek förfäran kastade sig Marianne ned på tröskeln och vred sig i ångest. Nu grät hon, och hennes tårar fröso till is på hemmets tröskel.

Nåd, förbarmande! Öppna, öppna, så att hon måtte kunna böja sin egen rygg under slagen! Åh, att han kunde slå mor, slå henne, för att hon ej ville se sin dotter död i drifvan nästa dag, för att hon velat trösta sitt barn.

Stor förnedring gick den natten öfver Marianne. Hon hade drömt sig vara drottning, och hon låg där föga bättre än en piskad trälkvinnan.

Men hon reste sig i kall vrede. Än en gång slog hon sin blodiga hand mot dörren och ropade :

»Hör hvad jag säger dig, du, som slår mor. Du skall få gråta, Melchior Sinclair, gråta!»

Därpå gick den sköna Marianne och lade sig till hvila i drifvan. Hon kastade af sig pälsen och låg i sin svarta sammetsklädnad, lätt skönjbar mot den hvita snön. Hon låg och tänkte på, hur hennes far skulle komma ut nästa dag på sin tidiga morgonvandring och finna henne där. Hon önskade blott detta, att han själf måtte finna henne.

O död, bleke vän, är det lika sant som trö- sterikt, att jag aldrig kan undgå att möta dig? Även till mig, den trögaste af jordens arbetare skall du komma, lossa den slitna läderskon från min fot, rycka vispen och mjölkaret ur min hand, taga arbetskläderna af min kropp. Med mildt våld sträcker du ut mig på spetsprydd bädd, i sida, draperade linnekläder smyckar du mig. Mina fötter behöfva ej mer några skor, men mina händer klädas i snöhvita handskar, som inga sysslor skola smutsa. Helgad af dig åt hvilans ljufhet, sovver jag tusenårig sömn. O förlossare! Den trögaste af jordens arbetare är jag, och jag drömmar med en rysning af vällust om den stund, då jag skall upptagas i ditt rike.

Bleke vän, mot mig må du fritt öfva din styrka, men jag säger dig det, hårdare var dig kampen mot de forna tidernas kvinnor. Lifvets krafter voro starka i deras smärta kroppar, ingen köld kunde kyla deras heta blod.

Du hade lagt den sköna Marianne på din bädd, o död, och du satt vid hennes sida, såsom en gammal barnpiga sitter vid vaggan för att vyssja barnet till sömns. Du trogna, gamla sköterska, som vet hvad som är godt för människors barn, hur måste det ej härla dig, då lekkamrater komma, som med stoj och ras väcka ditt söfda barn. Hur måste du ej vredgas, då kavaljererna lyfte den sköna Marianne ur bädden, då en man lade henne mot sitt bröst, och varma tårar föllo från hans ögon ned i hennes ansikte!

På Ekeby voro alla ljus släckta, och alla gäster resta. Kavaljererna stodo ensamma uppe i kavaljersflygeln kring den sista, halftömда bålen.

Då klingade Gösta i bålkanten och höll tal för eder, forna tiders kvinnor. Att tala om er, sade han, vore som att tala om himmelriket, idel fägring voren I, idel ljus. Evigt unga, evigt sköna voren I och milda som en mors ögon, då hon såge ned på sitt barn. Mjuka som ekorrungar hängden I ommannens hals. Aldrig fick man höra er röst skälfva i vrede, aldrig tog er panna rynkor, er mjuka hand blef aldrig straf och hård. Ljufva helgon, smyckade bilder i hemmets tempel voren I. Männens lågo för er fot, bjudande er rökverk och böner. Genom er utförde kärleken sina under, kring er panna fäste poesien den guldglänsande glorian.

Och kavaljererna sprungo upp, yra af vin, yra af hans ord, med blodet brusande i festglädje. Den gamle farbror Eberhard och den late kusin Kristoffer drogo sig ej undan från leken. I ilande fart spände kavaljererna hästar för bredåka och kappsläde och skyndade ut i den kalla natten för att ge ännu en hyllning åt dem, som aldrig hyllats nog, för att sjunga en serenad åt en hvor af dem, som ägde de röda kinder och de klara ögon, som nyss lyste i Ekeby vida salar.

O, forna tiders kvinnor, väl måtte det behagat er, där I färdadens in i ljufva drömmars himmel, att väckas af en serenad från de trognaste af edra riddare. Väl måtte det behaga er, såsom det väl behagar en hänsomnad själ att väckas af himlarnas ljufva musik.

Men kavaljererna hunno ej långt på detta fromma tåg, ty redan, då de kommo till Björne, funno de den sköna Marianne liggande i drifvan, just vid porten till hemmet.

De bäfvade och vredgades vid att se henne där. Det var som att finna ett tillbedt helgon ligga stympadt och plundradt utanför kyrkporten, det var som om en ohängd missdådare knäckt halsen och sprängt strängarna på en stradivarius.

Gösta skakade sin knutna hand mot det mörka huset. »Ni hatets barn,» ropade han, »ni hagelskurar, ni nordanstormar, ni förhärjare af Guds lustgård!»

Beerencreutz tände sin hornlykta och lyste ned i det blåbleka ansiktet. Då sågo kavaljererna Mariannes sargade händer och de tårar, som frusit till is i hennes ögonhår, och de jämrade sig som kvinnor, ty hon var dock ej blott en helgonbild eller ett strängaspel, utan en schön kvinna, som varit till en glädje för gamla hjärtan.

Gösta Berling kastade sig ned på knä bredvid henne.

»Här ligger hon nu, min brud,» sade han. »Hon gaf mig brudkyssen för några timmar se'n, och hennes far har lovat mig sin välsignelse. Hon ligger och väntar, att jag skall komma och dela hennes hvita bådd.»

Och Gösta lyfte upp den liflösa på starka armar.

»Hem till Ekeby med henne!» ropade han. »Nu är hon min. I drifvan har jag hittat henne, nu skall ingen taga henne ifrån mig. Vi skola ej väcka dem därinne. Hvad skall hon göra där inom de portar, mot hvilka hon slagit sin hand i blod!»

Han fick göra, som han ville. Han lade ned Marianne i främsta släden och satte sig vid hennes sida. Beerencreutz ställde sig bakpå och tog tömmarna.

»Tag snö och gnid henne, Gösta!» befallde han.

Kölden hade förlamat hennes lemmar, ej mer. Det vildt upprörda hjärtat klappade ännu. Hon hade ej ens förlorat medvetandet, hon visste allt om kavaljererna, och hur de funnit henne, men hon kunde ej röra sig.

Så låg hon styf och stel i släden, medan Gösta Berling gned henne med snö och ömsom grät och kysste, och hon erfor ett oändligt begär efter att kunna lyfta bara en hand, så mycket att hon kunde återgälda en smekning.

Hon mindes allt, låg där stel och orörlig och tänkte redigt som aldrig förr. Var hon kär i Gösta Berling? Ja, det var hon. Var det blott ett infall för kvällen? Nej, det hade varat länge, i många år.

Hon jämförde sig med honom och de andra människorna i Värmland. De voro alla omedelbara som barn. Hvad lust, som dref dem, följe de. De bara lefde det yttre lifvet, hade aldrig ransakat djupen i sin själ. Men hon var blifven sådan, som man blir genom att färdas ute ibland människor; hon kunde aldrig hänge sig helt åt något. Om hon älskade, ja, hvad hon än gjorde, stod liksom ena hälften af hennes jag och såg på med ett kallt hånlöje. Hon hade längtat efter en passion, som kom och ryckte henne med sig i vild besinningslöshet. Och nu var han kommen, den väldige. Då hon kysste Gösta Berling på balkongen, då hade hon för första gången glömt sig själf.

Och nu kom passionen åter öfver henne, hennes hjärta arbetade, så att hon hörde det slå. Skulle hon ej snart bli herre öfver sina lemmar? Hon kände en vild glädje öfver att vara utstött från sitt hem. Nu skulle hon bli Göstas utan tvekan. Så dum hon varit, så många år hon gått och betvingat sin kärlek. Åh, härligt, härligt är det att ge vika för kärleken, att känna blodet brusa. Men skulle hon då aldrig, aldrig bli fri ur dessa isbojer! Hon har varit is i det inre och eld på ytan, nu är det tvärtom, en eldsjäl i en iskropp.

Så känner Gösta, hur två armar sakta lyftas upp kring hans hals i en svag, maktlös tryckning.

Nätt och jämnt kände han den, men Marianne menade, att hon gifvit luft åt den sammansnördas passionen inom sig i en kväfvande omfamning.

Men då Beerencreutz såg detta, lät han hästen löpa hur den ville på den kända vägen. Han lyfte blicken och kikade envist och oafåtligt på sjustjärnorna.

SJUNDE KAPITLET.

De gamla åkdonen.

Vänner, människors barn! Om det skulle hända er, att ni sitter eller ligger och läser detta om natten, liksom jag skrifver det under de tysta timmarnas tid, då skall ni ej här draga en suck af lättnad och tänka, att de gode herrar kavaljerer på Ekeby fingo hafva en ostörd sömn, sedan de kommit hem med Marianne och skaffat henne en god bädd i det bästa gästrummet innanför stora salongen.

Till sängs gingo de, och somnade gjorde de, men ej blef det deras lott att i lugn och ro sovva ända till middagen, såsom det möjligen kunde få bli min och er, käre läsare, om vi vakat till fyra och våra lemmar värkte af trötthet.

Det må nämligen ej förglömmas, att i den tiden gick den gamla majorskan kring landet med tiggarpåse och kryckkäpp, och att det aldrig var hennes sak, då hon hade något viktigt före, att akta på en uttröttad syndares bekvämlighet. Nu kunde hon så mycket mindre göra det, som hon beslutat att i den natten drifva kavaljererna från Ekeby.

Gången var den tid, då hon satt i glans och härlighet på Ekeby och sådde glädje öfver jorden, såsom Gud sår stjärnor öfver himlen. Och medan hon drog hemlös kring landet, var den stora gårdens makt och ära lämnad i kavaljerernas händer, att vårdas af dem, som vinden vårdar askan, som vårsolen vårdar snödrifvan.

Stundom hände, att kavaljererna åkte ut sex eller åtta på en lång släde, med spann och dombjällror och

flätade tömmar. Möta de då majorskan, där hon går som en tiggare, slå de ej ner sina ögon.

Knutna näfvar sträckte den larmande skaran mot henne. Med en häftig sväng af släden tvingades hon upp i vägkantens driftvor, och major Fuchs, björndödaren, passade alltid på att spotta tre gånger för att förtaga all ond verkan af ett dylikt möte.

Och de hade ingen misskund med henne. Led var hon dem som en häxa, där hon gick längs vägen. Om en olycka träffat henne, skulle de ej sörjt mer än den, som på påskafhton skjuter af en bössa, laddad med messingshäktor, sörjer öfver, att han råkat träffa en förbiflygande trollkäring.

En salighetssak var det dem, de stackars kavaljererna, att förfölja majorskan. Människor hafva ofta varit grymma och pinat hvarann i stor hårdhet, då de bäfvat för sina själar.

Då kavaljererna långt fram på nätterna raglade från dryckesborden fram till fönstren för att se, om natten var lugn och stjärnklar, märkte de ofta en mörk skugga, som gled fram öfver gårdsplanen, och förstodo, att majorskan kom för att se sitt älskade hem, men då skakades kavaljersflygeln af de gamle syndarnes hånskratt och speglosor flögo genom de öppnade fönstren ned till henne.

I sanning – kärlekslöshet och öfvermod började inkräkta de fattiga äfventyrarnas hjärtan. Hat hade Sintram inplantat i dem. Ej hade deras själar varit i större fara, om majorskan suttit kvar på Ekeby. Flere dö i flykten än under slaget.

Majorskan hyste ej någon alltför stor vrede mot dessa kavaljerer.

Hade makten varit hennes, skulle hon tuktat dem med ris liksom okynniga pojkar och därpå skänkt dem sin nåd och huldhet åter.

Men nu fruktade hon för den älskade gården, lämnad i kavaljerernas händer att vaktas af dem, såsom vargarna vakta fåren, såsom tranorna vakta vårsäden.

Det finnes nog många, som lidit af samma sorg. Ej är hon den enda, som sett förstöringen gå fram öfver ett älskad hem och kännt, hur det är, då de väl vårdade gårdarna förfalla. Som ett såradt djur ha de sett barndomshemmet blicka på dem. Många känna sig som missdådare, då de seträden där förtvina under lafvar och sandgångarna täckas af grästorfvor. De ville kasta sig ned på knä på dessa fält, som fordom yfdes af rika skördar, och bedja dem att ej anklaga dem för den skam, som öfvergår dem. Och de vända sig bort från de stackars gamla hästarna; må en djärvare möta deras blickar. Och de våga ejstå vid grinden och se boskapen komma hem från betet. Ingen fläck på jorden är så förhatlig att beträda som ett förfallet hem.

O, jag ber er, I alle, som vården fält och ängar och parkerna och de älskade, fröjdbringande blomstergårdarna, vården dem väl! Vården dem i kärlek, i arbete! Det är ej godt, att naturen sörjer öfver människorna.

Då jag tänker på, hvad detta stolta Ekeby måste lida under kavaljerernas styrelse, då önskar jag, att majorskans anslag nått sitt mål, och att Ekeby varit taget från kavaljererna.

Det var ej hennes tanke att själf komma åter till väldet.

Blott ett mål hade hon, att befria sitt hem från dessa galningar, dessa gräshoppor, dessa vilda röfware, efter hvilkas framfärd intet gräs växte.

Medan hon gick tiggande kring landet och lefde af allmosor, måste hon ständigt tänka på sin mor, och den tanken bet sig fast i hennes hjärta, att ingen bättring kunde finnas för henne, förr än hennes mor lyftat förbannelsen från hennes skuldror.

Ingen hade ännu omförmält den gamlas död, så månde hon då lefva kvar däruppe på bruket i Älfdalsskogarna. Nittioårig lefde hon ännu i oafåtligt arbete, vakande öfver mjölkbunkar om sommaren, öfver kolmilor om vintern, arbetande in i döden, längtande efter den dag, då hon fyllt sitt lefnadskall.

Och majorskan tänkte, att den gamla hade måst lefva så länge för att vara i stånd att lyfta förbannelsen från hennes tillvaro. Ej kunde den mor få dö, som nedkallat slikt elände öfver sitt barn.

Så ville majorskan gå till den gamla, på det att de båda måtte få ro. Hon ville draga upp genom de mörka skogarna längs den långa älven till sitt barndomshem. Förr kunde hon ej finna någon hvila. Många voro de, som i de dagarna bjödo henne varma hem och all en trogen vänskaps gåvor, men hon stannade ingenstädes. Bister och vred gick hon från gård till gård, ty hon trycktes af förbannelsen.

Hon skulle draga upp till sin mor, men först ville hon sörja för den älskade gården. Hon vill ej gå och lämna den i händerna på lättsinniga slösare, på odugliga dryckeskämpar, på vårdslöse förskingrare af Guds gåvor.

Skall hon gå för att återkomma och finna sitt arf förhärjad, sina hammare tysta, sina hästar utmärglade, sina tjänare förskingrade?

Åhnej, ännu en gång skall hon resa sig i sin kraft och köra bort kavaljererna.

Väl förstod hon, att hennes man med glädje såg, att hennes arf förskingrades. Men hon kände honom nog för att veta, att om hon blott drefve bort hans gräshoppor, skulle han vara för trög att skaffa nya. Vore kavaljererna aflägsnade, då skulle hennes gamle rättare och inspektör sköta Ekeby gärning i de invanda spåren.

Och så hade hennes mörka skugga i många nättar glidit fram på de svarta bruksvägarna. Hon hade smugit ut och in i torparnes stugor, hon hade hviskat med mjölnaren och kvarndrängarna i den stora kvarnens undre våning, hon hade öfverlagt med smederna i det mörka kolhuset.

Och de hade alla svurit att hjälpa henne. Det stora brukets ära och makt skulle ej längre lämnas i händerna på vårdslöse kavaljerer att vårdas af dem, såsom vinden vaktar askan, såsom vargen vaktar fårhjorden.

Och i denna natt, då de muntra herrarne dansat, lekt och druckit, till dess de i dödstrött sömn sjunkit ned på sina bäddar, i denna natt måste de bort. Hon har låtit dem yfvas, de sorglöse. Hon har i bister väntan suttit i smedjan och förbidat slutet på balen. Hon har väntat ännu längre, till dess kavaljererna skulle komma åter från sin nattliga färd, hon har suttit i tyft förbidan, ända tills det bådas henne, att den sista ljuslågan var släckt i kavaljersflygelns fönster, och att den stora gården sof. Då steg hon upp och gick ut. Klockan var redan fem på morgonen, men ännu hvälfde sig den mörka, strålande februarinatten öfver jorden.

Majorskan befalldes, att allt brukets folk skulle samlas uppe vid kavaljersflygeln; själf gick hon förut upp till gården. Där gick hon upp till stora byggningen, knackade på och blef insläppt. Brobyprästens unga dotter, som hon uppfostrat till en duglig tjänarinna, var henne till mötes.

»Min fru skall vara så hjärtligt välkommen, » sade tjänarinna och kysste hennes hand.

»Släck ljuset,» sade majorskan. »Tror du inte jag kan gå här utan ljus?»

Och så började hon en vandring genom det tysta huset. Hon gick från källaren till vinden och sade farväl. Med smygande steg gingo de ur rum i rum.

Majorskan talade med sina minnen. Tjänarinna hvarken suckade eller snyftade, men tår på tår flöt ohejdad ur hennes ögon, medan hon följde sin matmor. Majorskan lätt öppna för sig linneskåpet och silfverskåpet och strök med handen öfver de fina damastdukarna och öfver de präktiga silfverkannorna. Hon kände

smekande på den väldiga högen med dunbolstrar uppe på handkammaren. All redskap: väfstolar, spinnrockar och härfstolar måste hon känna på. Hon stack handen pröfvande ned i kryddlådan och kände på de rader af talgljus, som hängde på spett i taket.

»Ljusen äro nu torra,» sade hon. »De kunna nu tagas ned och läggas in.»

Nere i källaren var hon, lyfte varligt på drickstunnorna och famlade öfver raderna af vinbuteljer.

Hon var inne i skafferi och kök, hon kände på allt, undersökte allt. Hon räckte ut sin hand och sade farväl till allt i sitt hus.

Sist gick hon in i rummen. I matsalen famlade hon öfver det stora fällbordets skifvor.

»Många hafva ätit sig mätta vid detta bord,» sade hon.

Och hon gick genom alla rum. Hon fann de långa, breda sofforna på sin plats, hon lade sin hand på marmorbordens svala skifvor, som, uppburna af förgyllda gripar, understödde speglar, hvilka hade en trio af dansande gudinnor.

»Detta är ett rikt hus,» sade hon. »En härlig man var han, som gaf mig allt detta att råda öfver.»

I salongen, där dansen nyss yrat, stodo redan de stelryggade länstolarna i styf ordning utmed väggarna.

Där gick hon fram till klaveret och slog helt sakta en ton.

»Icke heller i min tid saknades här glädje och munterhet,» sade hon.

Majorskan gick också in i gästrummet innanför salongen.

Därinne var kolmörkt. Majorskan trefvade med handen och kom just upp i tjänarinnans ansikte.

»Gråter du?» sade hon, ty hon kände handen vätas af tårar.

Då brast den unga flickan ut i snyftningar.

»Min fru,» ropade hon, »min fru, de skola ödelägga allt. Hvarför går min fru ifrån oss och låter kavaljererna förhärja hennes hus?»

Då drog majorskan i gardinsnöret och pekade ut på gården.

»Är det jag, som lärt dig gråta och jämra dig?» utbrast hon. »Se ut, gården är full af folk, i morgen finns ej mer en kavaljer på Ekeby.»

»Kommer då min fru igen?» frågade tjänarinnan.

»Min tid är ännu ej kommen,» sade majorskan. »Landsvägen är mitt hem och halmstacken min säng. Men du skall vårda Ekeby åt mig, flicka, medan jag är borta.»

Och de gingo vidare. Ingen af dem visste eller tänkte på, att Marianne sof i just detta rum.

Sof gjorde hon ej heller. Hon var fullt vaken, hörde allt och förstod allt.

Hon har legat där på bädden och diktat en hymn till kärleken.

»Du härlige, som har lyftat mig öfver mig själf,» sade hon. »I bottenlöst elände låg jag, och du har förvandlat det till ett paradis. På den stängda portens järnhandtag fastnade mina händer och sargades, på

mitt hems tröskel ligga mina tårar frusna till pärlor af is. Vredens köld genomisade mitt hjärta, då jag hörde slagen på min mors rygg. I den kalla driftvan har jag velat sovva bort min vrede, men du har kommit. O, kärlek, du barn af eld, har kommit, till den af mycken köld förfrusna har du kommit. Om jag jämför mitt elände med den härlighet jag därmed vunnit, synes det mig intet. Löst är jag från alla band, ej har jag fader, ej moder, ej hem. Människorna skola tro allt ondt om mig och vända sig ifrån mig. Väl, så har det behagat dig, o kärlek, ty, hvarför skulle jagstå högre än min älskade. Hand i hand skola vi vandra ut i världen. Fattig är Gösta Berlings brud. I snödrifvan hittade han henne. Så låt oss sätta bo samman, ej i de höga salarna, men i torparstugan i skogsbynet. Jag skall hjälpa honom att vakta milan, jag skall hjälpa honom att sätta snaror för tjäder och hare, jag skall koka hans mat och laga hans kläder. O, min älskade, skall jag sakna och sörja, medan jag sitter ensam i skogsbynet och väntar dig, tror du det? Det skall jag, det skall jag, men ej efter rikedomens dagar, blott efter dig, blott efter dig skall jag spana och längta, efter dina fotsteg på skogsstigen, efter din glada sång, då du kommer med yxan på ryggen. O, min älskade, min älskade. Så länge mitt lif varar, kunde jag sitta och vänta på dig.»

Så hade hon legat och diktat hymner till hjärtats allherskande gud och ej alls slutit sina ögon till sömn, då majorskan kom in.

Då hon aflägsnat sig, steg Marianne upp och satte på sig kläderna. Ännu en gång måste hon ikläda sig den svarta sammetsdräkten och de tunna balskorna. Hon svepte täcket omkring sig som sjal och skyndade ännu en gång ut i den förfärliga natten.

Lugn, stjärnklar och bitande kall hvilade februarinatten ännu öfver jorden; det var som om hon aldrig ville taga ett slut. Och det mörker och den köld, hon spred denna långa natt, varade på jorden länge, länge efter sedan solen gått upp, länge efter sedan de drifvor, som den sköna Marianne genomvandrade, gått upp i vatten.

Marianne skyndade bort från Ekeby för att skaffa hjälp. Hon kunde ej låta det ske, att de män förjagades, som lyft henne ur driftvan och öppnat hjärtan och hem för henne. Hon ville gå ner till Sjö till major Samzelius. Brådtom hade hon. Först om en timme kunde hon vara åter.

Då majorskan har sagt farväl till sitt hem, går hon ut på gården, där folket väntar henne, och striden om kavaljersflygeln begynner.

Majorskan ställer upp folket runtom det höga, smala huset, hvars öfre våning är kavaljerernas beryktade hem. I det stora rummet däruppe med de kalkrappade väggarna, de rödmålade kistorna och det stora slagbordet, där killekorten simma i utspillt brännvin, där de breda sängarna skylas af gulrutiga sparlakan, där sovva kavaljererna. Ah, de sorglöse!

Och i stallen framför fylld spilta sovva kavaljershästarna och drömma om sin ungdoms färder. Ljuft är det i hvilans dagar att drömma om ungdomens vilda bragder, om marknadsresor, då de nätter och dagar måst stå ute under bar himmel, om kappkörsing från julottan, om profkörning före ett hästbyte, då fulla herrar med tömlyckan i högsta hugg sträckt sig ur åkdonet fram öfver deras ryggar och skrälat svordomar i deras öra. Ljuft är det dem att drömma, då de veta, att de aldrig mer skola lämna de fylda krubborna, de varma spiltorna på Ekeby. Ah, de sorglöse!

I ett ruskigt gammalt vagnsskjul, dit sönderkörda karosser och afdankade slädar bruksföras, finnes en underbar samling gamla åkdon. Där stå skrindor målade i grönt och pinnåkor i rödt och gult. Där står den första karriolen, som sågs i Värmland, vunnen af Beerencreutz som krigsbyte år 1814. Där står alla tänkbara slag af enspänningar, schäsar, med gungande fjädrar, och skjutskärror, underliga pinoredskap, med stolen hvilande på träfjädrar. Där finns de alla, de mördande kaffebrännarna och halfanningarna och rapphonorna, som besjungits i landsvägarnas tider. Och där finns den långa släden, som rymmer tolf kavaljerer, och den

frusne kusin Kristoffers kursläde och Örneclous gamla familjesläde med maläten björnhud och ett afnött vapen på skärmen samt kappslädar. Ah, en oändlighet med kappslädar!

Många äro de kavaljerer, som lefvat och dött på Ekeby. Deras namn är glömdt på jorden; och de äga ingen plats mer i människors hjärtan, men majorskan har gömt de åkdon, i hvilka de kommit till gården. Hon har samlat dem alla i den gamla vagnsboden.

Och därinne stå de och sofva och låta dammet falla tätt, tätt öfver sig.

Naglar och spikar slätta sitt tag i det murkande trävirket, målningen faller af i långa flingor, stoppningen i kuddar och dynor tränger fram ur hål, som malen upparbetat.

»Låt oss hvila, låt oss falla sönder!» säga de gamla åkdonen. »Vi ha skakat nog längre på vägarna, vi ha sugit i oss nog mycken väta under regnskurarna. Låt oss hvila! Längesedan var det vi körde åstad med de unge herrarne till deras första bal, längesedan var det vi foro nytvättade och skinande ut på slädpartiets ljufva äfventyr, längesedan vi bragte de muntra hjältarna på dyiga vårvägar ned till Trossnäs fält. De sofva de flesta af dem, de siste och de bäste ämna aldrig mer lämna Ekeby, aldrig mer.

Och så spricker lädret i fotsacken, så lossna hjulringar, så murkna ekrar och naf. De gamla åkdonen bry sig ej om att lefva, de vilja dö.

Dammet ligger redan öfver dem som ett bårtäcke, och under dess skydd låta de ålderdomen få makt med sig. I okuflig lättja stå de där och förfalla. Ingen rör dem, och dock falla de i spillror. En gång om året öppnas vagnsboden, ifall en ny kamrat är kommen, som på allvar vill slå sig ned på Ekeby, och så fort dörrarna äro stängda, lägga sig tröttheten, sömnen, förfallet, ålderdomssvagheten, öfver äfven denna. Råttor och trågnagare och mal och dödsur och allt hvad de heta, de roflystna, kasta sig öfver den, och den rostar och förmultnar i drömlös, ljuflig ro.

Men nu i februarinatten låter majorskan öppna dörren till vagnsskjulet.

Och vid lyktor och bloss låter hon söka ut åkdon, som tillhör Ekeby nuvarande kavaljerer: Beerencreutz' gamla karriol och Örneclous vapenprydda åka och den smala kuren, som skyddat kusin Kristoffer.

Hon bryr sig ej om, huruvida det är åkdon för sommar eller vinter, hon ser blott till, att en hvar skall få sitt.

Och i stallen väckas de nu, alla de gamla kavaljershästarna, som nyss drömde framför fylda krubbor.

Drömmen skall en gång bli sanning, I sorglöse.

De branta backarna skolen I åter pröfva och det unkna höet i gästgifvargårdarnas skjul och rusige hästbytares taggpiska och ursinniga kappköningar på glanskis så hal, att I skälfven för att beträda den.

Nu få de sitt rätta skick de gamla åkdonen, när de små grå norrbaggarna sättas framför en hög spölik schäs eller när de högbenta, knotiga ryttarhästarna spänns för låga kappslädar. De gamla djuren grina och frusta, då betslen läggas i deras tandlösa munnar, de gamla åkdonen gnissla och knarra. Ömklig bräcklighet, som hade bort få sofva i ro till världens sista tid, drages nu fram till beskådande; stela haslede, haltande framben, spatt och kvarka komma i dagen.

Stalldrängarna mäkta dock få dragarna spända för åkdonen, sedan gå de fram och fråga majorskan, i hvilket fordon Gösta Berling skall åka, ty som veterligt är för hvar man, kom han till Ekeby åkande i majorskans kolryss.

»Spänn Don Juan för vår bästa kappsläde,» säger majorskan, »och bred björnskinnet med silfverklorna ut

öfver den.» Och då stalldrängen knotar, fortfar hon: »Det finns ej en häst på mitt stall, som jag ej kunde ge för att bli af med den karlen, minns det!»

Så, nu äro åkdonen väckta och hästarna, men kavaljererna sovva alltjämt.

Nu är det deras tid att föras ut i vinternatten, men det är en vådligare gärning att angripa dem i deras bäddar än att föra ut stelbenta hästar och rangliga gamla åkdon. De äro djärfve, starke, förfärlige män, härdade i hundra äfventyr. Färdiga äro de att försvara sig intill döden, det är ingen lätt sak att mot deras vilja föra dem ur deras bäddar och ned i åkdonen, som skola bortföra dem.

Så låter majorskan sätta eld på en halmstack, som står gården så nära, att lågan måste lysa in till kavaljererna, där de sovva.

»Halmstacken är min, hela Ekeby är mitt,» säger hon.

Och då stacken står i ljus låga, ropar hon:

»Väck dem nu!»

Men kavaljererna sovva inom väl stängda dörrar. Hela folkhopen därutanför tar till att ropa detta förfärliga, fruktansvärd: »Elden är lös, elden är lös,» men kavaljererna sovva.

Mästersmedens tunga slägga dansar mot ingångsporten, men kavaljererna sovva.

En hårdt kramad snöboll krossar rutan och flyger in i rummet, studsande mot sängarnas sparlakan, men kavaljererna sovva.

De drömma, att en vacker flicka kastar en näsduk mot dem, de drömma om applåder bakom fälld ridå, de drömma om muntra skratt och midnattsfesters döfvande larm.

Ett kanonskott vid deras öra, ett haf af iskallt vatten skulle det behöfts för att väcka dem.

De hafva bugat, dansat, musicerat, agerat och sjungit. De äro tyngde af vin, uttömde på krafter och sovva en sömn, djup som dödens.

Denna välsignade sömn håller på att rädda dem.

Folket börjar tro, att detta lugn döljer en fara. Hvad, om det betyder, att kavaljererna redan äro ute att skaffa hjälp! Hvad, om det betyder, att de stå vakne med fingret på trycket, på vakt bakom fönstret eller dörren, färdiga att fälla den förste, som inträder!

Desse män äro sluge, stridbare, något måste de mena med sin tystnad. Hvem kan tro det om dem, att de skulle låta öfverraska sig i sitt ide som en björn?

Folket vrålar fram sitt »elden är lös» gång på gång, men intet hjälper.

Då, när alla bäfva, tar majorskan själf en yxa och spränger den ytter dörren.

Så rusar hon ensam uppför trappan, rycker upp dörren till kavaljersflygeln och ryter inåt rummet: »Elden är lös!»

Det är en röst, som finner bättre genklang i kavaljerernas öron än folkets skrål. Vana att lystra till den stämman störta på en gång tolf män upp ur bädden, se eldskenet, rycka till sig kläderna och störta utför trappan ut på gården.

Men i porten står den stora mästersmeden och två handfasta mjölnardrängar, och stor nesa öfvergår då kavaljererna. Allt eftersom de komma ner, gripas de, kastas omkull på marken och få fötterna bundna, därpå bäras de utan vidare bort i det åkdon, som för hvar och en af dem är bestämdt.

Ingen undkom, de fångades alla. Beerencreutz, den bistre öfversten, blef bunden och bortford, likaså Kristian Bergh, den starke kaptenen, och farbror Eberhard, filosofen.

Äfven den oöfvervinnelige, den fruktansvärde Gösta Berling var fångad. Majorskan hade lyckats, hon är dock större än alla kavaljerer.

Ömkliga att se äro de, där de sitta med bundna lemmar i de ruskiga gamla åkdonen. Hängande hufvud och vreda ögonkast finnas där, och gården skälfver af svordomar och vilda utbrott af vanmäktig vrede.

Men majorskan går från den ene till den andre.

»Du skall svära», säger hon, »att aldrig komma åter till Ekeby.»

»Åh hut, trollkäring!»

»Du skall svära,» säger hon, »eljes är det jag, som kastar dig in i kavaljersflygeln igen, så bunden som du är, och så skall du få brinna opp därinne, ty i natt bränner jag ned kavaljersflygeln, så mycket du vet det.»

»Det törs inte majorskan.»

»Törs inte! Är inte Ekeby mitt? Åh, din skälm! Tror du inte jag minns, hur du spottat efter mig på landsvägen? Hade jag inte lust, tror du, att tända eld här nyss och låta er brinna inne allihop? Lyfte du din hand för att försvara mig, då jag drefs från mitt hem? Nej, svär du!»

Och majorskan står där så fruktansvärd, fast hon kanske låtsar sig vara vredare än hon är, och så många män, bevapnade med yxor, stå omkring henne, att de måste svära för att ej någon stor olycka måtte ske.

Så låter majorskan hämta ned deras kläder och skrin ur kavaljersflygeln och låter lossa deras handbojor. Därpå läggas tömmarna i deras händer.

Men under allt detta har mycken tid gått, och Marianne har hunnit ned till Sjö.

Majoren var ingen morgonsömnig herre, han var klädd, då hon kom. Hon råkade honom på gården, han hade varit ute med frukost till sina björnar.

Han svarade ej stort på hennes tal, gick blott in till sina björnar, lade nosgrimma på dem, ledde dem ut och skyndade bort till Ekeby.

Marianne följde honom på afstånd. Hon höll på att stupa af trötthet, men så såg hon ett klart eldsken på himmelen och var nära att skrämma till döds.

Hvad var då detta för en natt? En man slår sin hustru och låter sitt barn frysja ihjäl utanför sin dörr. Ämnade nu en kvinna bränna sina fiender inne, ämnade den gamle majoren släppa björnarna lösa öfver sitt eget folk?

Hon öfvervann sin trötthet, skyndade förbi majoren och ilade i vild fart upp mot Ekeby.

Hon vann stort försprång. Väl inkommen på gården, banade hon sig väg genom folkskaran. Då hon stod midt i ringen ansikte mot ansikte med majorskan, ropade hon så högt hon kunde:

»Majorn, majorn kommer med björnarna!»

Det blef bestörning bland folket, allas blickar sökte majorskan.

»Du har hämtat honom,» sade hon till Marianne.

»Flyn!» ropade denna allt ifrigare. »Bort för Guds skull! Jag vet inte, hvad majorn tänker på, men han har björnarna med sig.»

Alla stodo stilla med ögonen riktade på majorskan.

»Jag tackar er för hjälpen, kära barn,» sade denna lugnt till folket. »Allt som skett i natt har varit så anordnad, att ingen af er skulle kunna dragas inför rätta eller komma i olycka därifrån. Gå nu hem! Jag vill ej se någon af mitt folk mörda eller mördas. Gå nu!»

Folket stod ändock stilla.

Majorskan vände sig till Marianne.

»Jag vet, att du älskar,» sade hon. »Du handlar i kärlekens vansinne. Må aldrig den dag komma, då du vanmäktig måste åse ditt hems sköfling! Må du alltid vara herre öfver din tunga och din hand, då vrede fyller själen!»

»Kära barn, kommen nu, kommen!» fortfor hon, vänd till folket. »Må nu Gud skydda Ekeby, jag måste gå till min mor. Åh, Marianne, när du åter blifvit klok, när Ekeby är härjadt och landet suckar i nöd, tänk då på hvad du gjort i natt och tag vård om folket!»

Därmed gick hon, följd af allt folket.

Då majoren kom upp på gården, fann han där intet lefvande utom Marianne och en lång rad af hästar med fordon och åkande, en lång bedröflig rad, där hästarne ej vore sämre än åkdonet, ej åkdonet sämre än ägaren. Illa medfarne i lifvets strid voro de alle.

Marianne gick fram och löste de bundna.

Hon märkte, hur de beto hop läpparna och sågo bort. De blygdes såsom aldrig förr. Större nesa hade aldrig gått öfver dem.

»Jag hade det ej bättre, då jag låg på knä på trappan vid Björne för ett par timmar sedan,» sade Marianne.

Och så, käre läsare, hvad som vidare hände den natten, hur de gamla åkdonen kommo in i skjulet, hästarne i stallen och kavaljererna i kavaljersflygeln, det skall jag ej söka förtälja. Morgongryningen började visa sig öfver de östra bergen, och dagen kom med klarhet och lugn. Hur mycket lugnare äro ej de ljusa, solbelysta dagarne än de mörka nättarna, under hvilkas skyddande vinge rofdjurena jaga och ufvarne tjuta.

Endast detta vill jag säga, att då kavaljererna voro åter inkomna och de i den sista bålen funnit några droppar att fylla i sina glas, kom en plötslig hänförelse öfver dem.

»Skål för majorskan!» utropade de.

Ah, hon är en makalös kvinna! Hvad begärde de bättre än att få tjäna henne, dyrka henne?

Är det ej bittert, att djäfvulen fått makt med henne, och att all hennes sträfvan går ut på att sända kavaljerers själar till helvetet?

Den stora björnen i Gurlita klätt.

I skogarnas mörker bo oheliga djur, hvilkas käkar äro väpnade med hemskt glimmande tänder eller hvassa näbbar, hvilkas fötter bära skarpa klor, som längta efter att klänga sig fast vid en blodfylld hals, och hvilkas ögon glimma af mordlust.

Där bo vargarna, som komma fram om natten och jaga bondfolkets släde, ända tills hustrun måste taga det lilla barnet, som sitter i hennes knä, och kasta ut det till dem för att rädda sitt eget lif och sin mans.

Där bor lodjuret, som folket kallar göpa, ty i skogen åtminstone är det farligt att nämna dess rätta namn. Den, som talat om det om dagen, må väl se om fårhusets dörrar och gluggar mot kvällen, ty eljes kommer det. Det klättrar rätt uppför fårhusväggen, ty dess klor äro starka som stålnaglar, glider in genom den trängsta glugg och kastar sig öfver fåren. Och göpa hänger sig vid deras strupe och dricker blod ur halsådern och mördar och rifver, ända tills hvart enda får är dödt. Den upphör ej med sin vilda dödsdans bland de förskrämda djuren, så länge något af dem ger ett tecken till lif.

Och på morgonen finner bonden alla fåren liggande döda med rifna strupar, ty göpa lemnar intet lefvande kvar, där hon härjar.

Där bor ufven, som tjuter i skymningen. Om man då härmrar honom, kommer han susande ned öfver en på breda vingar och hugger ut ens ögon, ty han är ingen riktig fågel, en gast är han.

Och där bor den förfärligaste af dem alla, björnen, som har tolf mans styrka, och som, då han blifvit slagbjörn, blott kan fällas med silfverkula. Kan något ge ett djur mera af förskräckelsens nimbus än detta, att han blott kan fällas med silfverkula? Hvad är det för dolda, förfärliga krafter, som bo inom honom och göra honom hård för vanligt bly? Kan ej ett barn ligga vaket i många timmar, rysande för detta onda djur, som de onda makterna skydda?

Och om man skulle möta honom i skogen, stor och hög som en vandrande klippa, då skall man ej springa, ej heller försvara sig, utan kasta sig ned på marken och låtsa vara död. Många små barn ha i tankarna legat på marken och haft björnen öfver sig. Han har med ramen rullat dem runt om, och de ha känt hans heta, flåsande andedräkt i sitt ansikte, men de ha legat stilla, tills han gått bort för att gräfva en grop att gömma dem i. Då ha de sakta rest sig och smugit bort, först långsamt, men sedan med ilande hast.

Men tänk, tänk om björnen ej funnit dem riktigt döda, utan bitit till ett tag, eller om han varit mycket hungrig och velat äta dem strax, eller om han sett dem, då de rört sig, och sprungit efter dem. O Gud!

En häxa är fasan, sitter i skogarnas skymning, diktar trollsånger för människors öron, fyller deras hjärtan med hemska tankar. Däraf kommer förlamande fruktan, som tynger lifvet och skymmer bort leende trakters skönhet. Ondskefull är naturen, lömsk som en sovande orm, intet kan man tro. Där ligger Lövens sjö i härlig skönhet, men tro honom ej, han lurar på rof: hvarje år måste han upphära sin skatt af drunknade. Där ligger skogen, lockande fridfull, men tro honom ej! Skogen är full af oheliga djur, besatta af onda trollpackors och mordlystna skojares själar.

Tro ej bäcken med det lena vatnet! Det har häftig sjukdom och död med sig att vada i den efter solnedgången. Tro ej göken, som gal så muntert om våren! Mot hösten blir han hök med bistra ögon och hemska klor! Tro ej mossan, ej ljungen, ej berghällen, ond är naturen, besatt af osynliga makter, som hata människan. Intet ställe finns, där du kan sätta din fot i trygghet, underligt är det, att ditt svaga släkte kan undkomma så mycken förföljelse.

En häxa är fasan. Sitter hon ännu kvar i de värmländska skogarnes mörker och sjunger trollsånger?

Fördunklar hon ännu leende trakters skönhet, förlamar hon ännu glädjen öfver att lefva? Stort har hennes välide varit, jag vet det jag, som haft stål i vaggan och eldkol i badvattnet, jag vet det jag, som känt hennes järnhand kring mitt hjärta.

Men det skall ingen tro, att jag nu vill berätta om något hemskt och förfärligt. Det är bara en gammal historia om den stora björnen i Gurlita klätt, som jag måste tala om, och det står en hvor aldeles fritt att tro den eller icke tro den, såsom det ju bör vara med alla riktiga jakthistorier.

Den stora björnen har sitt hem på den präktiga bergstoppen, som kallas Gurlita klätt, och hvilken tvärbrant och svårtillgänglig reser sig på stranden af öfре Löfven.

En kullvräkt furas rötter, mellan hvilka mosstorfvan hänger kvar, bilda vägg och tak kring hans boning, grenar och ris skydda den, snön gör den tät. Han kan ligga därinne och sofva en god lugn sömn från sommar till sommar.

Är han då en poet, en veklig drömmare, denne ludne skogskonung, denne snedögde röfware? Vill han sofva bort den kalla vinterns kulna nächter och fåglösa dagar för att väckas af porlande bäckar och fågelsång? Vill han ligga där och drömma om rodnande lingonbackar och om myrstackar fyllda af bruna, läckra varelser och om de hvita lammen, som beta på de gröna slutningarna? Vill han, den lycklige, undgå lifvets vinter?

Ute far yrsnön hväsande in mellan furorna, ute stryka varg och räf omkring, vansinniga af hunger. Hvarför skall björnen ensam få sofva? Må han uppstå och känna, hur kölden biter, hur tungt det är att vada i djup snö. Må han uppstå!

Han har bäddat in sig så väl. Han liknar sagans sovande prinsessa, såsom hon väcktes af kärleken, så vill han väckas af våren. Af en solstråle, som silar in genom riset och värmer hans nos, af några droppar från den smältande driftvan, som väta igenom pälsen, vill han väckas. Ve den, som stör honom i otid!

Om nu bara någon frågade efter, hur skogskonungen vill forma sin värld. Om ej helt hastigt en svärm hagel komme insusande mellan riset och letade sig in i huden som ilskna myggor.

Han hör plötsligt rop, larm och skott. Han ruskar sömnen ur lederna och vräker undan riset för att se hvad det är. Det är arbete att utföra för den gamle slagskämpen. Våren är det ej, som larmar och bullrar utanför idet, ej heller vinden, som kastar omkull granar och rifver upp yrsnö, men kavaljererna är det, kavaljererna från Ekeby.

Gamla bekanta till skogskonungen. Han mindes nog den natten, då Fuchs och Beerencreutz sutto på lur i en Nygårdsbondes ladugård, där man väntade ett besök af honom. De hade just somnat öfver sin brännvinsflaska, då han svingade sig in genom torftaket, men de vaknade, då han skulle lyfta den dödade kon ur spiltan, och föllo öfver honom med bössa och knif. Kon togo de från honom och det ena ögat, men lifvet bärgade han.

Ja sannerligen äro ej kavaljererna och han gamla bekanta. Skogskonungen mindes nog, hur de kommo öfver honom en annan gång, då han och hans höga gemål just lagt sig ned i vintersömn i den gamla kungaborgen här på Gurlita klätt och hade ungar i boet. Han mindes nog, hur de kommo öfver dem oförvarandes. Nog kom han undan, vräkande åt sidan allt som hejdade och springande utan att akta på kulorna, men halta måste han för lifvet af ett skott, som han då fick i låret, och då han om natten vände åter till kungaborgen, var snön rödfärgad af hans höga gemåls blod, och de kungliga barnen bortförda till människoboningarna för att växa upp där och blifva människors tjänare och vänner.

Ja, nu darrar marken, nu skakas driftvan, som täcker idet, nu bryter han sig ut, den store björnen, den gamle kavaljersfienden. Gif nu akt, Fuchs, gamle björndödare, gif nu akt, Beerencreutz, öfverste och killespelare,

gif nu akt, Gösta Berling, hjälte i hundra äfventyr!

Ve öfver alla poeter, alla drömmare, alla kärlekshjältar! Där står nu Gösta Berling med fingret på trycket och björnen kommer rätt emot honom. Hvarför skjuter han inte, hvad tänker han på?

Hvarför sänder han ej genast en kula in i den breda bringan; han står på rätta platsen för att göra det. De andra komma ej åt att skjuta just i rätta ögonblicket. Tror han då, att han står på parad för skogsmajestätet.

Gösta har naturligtvis stått och drömt om den sköna Marianne, som i dessa dagar ligger svårt sjuk på Ekeby, förkyld efter den natten, då hon sovit i drifvan.

Han tänker på henne, som, äfven hon, är ett offer för den hatets förbannelse, som hvilar öfver jorden, och han ryser öfver sig själf, som har gått ut för att förfölja och döda.

Och där kommer den store björnen rätt emot honom, blind på ena ögat af ett hugg med en kavaljers knif, halt på ena benet af en kula från en kavaljers bössa, vresig och ruggig, ensam, alltsedan de dödat hans hustru och bortfört hans barn. Och Gösta ser honom sådan han är: ett fattigt, förföljd djur, som han ej ville beröfva lifvet, det sista han hade kvar, sedan människorna tagit ifrån honom allt annat.

»Må han döda mig,» tänkte Gösta, »men jag skjuter ej.»

Och medan björnen bryter fram emot honom, står han stilla aldeles som på parad, och då skogskonungen står rätt framför honom, skyldrar han gevär och tar ett steg åt sidan.

Då fortsätter björnen sin väg, väl vetande, att han ej har någon tid att försypilla, bryter in i skogen, banar sig väg genom manshöga driftvor, rullar utför branta sluttningar och flyr så oåterkalleligt, under det att alla de, som stått med spänd hane och väntat på Göstas skott, skjuta af sina bössor efter honom.

Men det är förgäfves, ringen är bruten och björnen borta. Fuchs grälar, och Beerencreutz svär, men Gösta bara skrattar.

Hur kunna de dock begära, att en människa, så lycklig som han, skall göra illa åt någon af Guds skapade varelser?

Den stora björnen i Gurlita klätt kom således med lifvet från saken, och väckt ur vintersömmen är han, det få bönderna erfara. Ingen björn har mer färdighet än han att rifva sönder taken på deras låga, källarliga fäbodar, ingen kan bättre lista sig undan ett utlagd försåt.

Folket däruppe vid öfre Löfven visste sig snart ingen råd med honom. Bud på bud sändes ned efter kavaljererna, att de åter skulle komma dit upp och döda björnen.

Dag efter dag, natt efter natt under hela februari draga nu kavaljererna upp till öfre Löfven för att finna björnen, men han undgår dem. Har han lärt slughet af räfven och snabbhet af vargen? Om de ligga på vakt i en gård, då härjar han i granngården, om de söka honom i skogen, då förföljer han bonden, som kommer körande öfver isen. Han är blifven till den djärvaste af röfvare: han kryper in på loftet och tömmer mors honungskruka, han slår ihjäl hästen framför fars släde.

Men så småningom börjar man förstå, hvad detta är för en björn, och hvarför ej Gösta kunnat skjuta på honom. Hemskt att säga, förfärligt att tro, men detta är ej någon vanlig björn. Ingen kunde tänka på att fälla honom, så vida han ej har en silfverkula i bössan. En kula af silfver och klockmalm, stöpt en torsdagkväll vidnymåne i kyrktornet, utan att präst och klockare eller någon människa vet af det, skulle helt visst döda honom, men en sådan är kanske ej så lätt att komma åt.

På Ekeby finnes en man, som mer än någon annan måste gräma sig öfver allt detta. Det är, som man väl kan förstå, Anders Fuchs, björndödaren. Han förlorar både matlust och sömn i harmen öfver att ej kunna fälla den stora björnen i Gurlita klätt. Till sist förstår äfven han, att björnen blott kan fällas med silfverkula.

Den bistre majoren Anders Fuchs var ingen fager man. Han hade en tung, klumpig kropp och ett bredt, rödt ansikte med hängande påsar under kinderna och mångdubbel haka. Styfva som borst sutto de små, svarta mustascherna ofvanför hans tjocka läppar, och det svarta håret stod sträft och tätt rätt ut från hufvudet. Därtill var han en fåordig man och en storätare. Han var ej en sådan, som kvinnor möta med soliga leenden och öppna armar, ej heller gaf han dem blida blickar tillbaka. Man trodde ej, att han någonsin skulle få se en kvinna, som han kunde ha fördrag med, och allt som hörde till kärlek och svärmeri var fjärran ifrån honom.

Om han därför gick och bidade på mänsken, så må man ej tro, att han ville välja den goda fru Luna till förorten i ömma hjärteaffärer, utan han tänkte blott på silfverkulans, som måste stöpas vid nymåne.

Så kommer en torsdagskväll, då månen just är två finger bred och dröjer ofvan horisonten ett par timmar efter sedan solen sjunkit, då lagar sig major Fuchs bort från Ekeby utan att tala om, hvart han ämnar sig. Han har eldstål och kulform i jaktväskan och bössan på ryggen och går upp mot Bro kyrka för att se, hvad lyckan kan vilja göra för en ärlig man.

Kyrkan ligger på östra stranden af det smala sundet mellan öfre och nedre Löfven, och major Fuchs måste gå öfver Sundsbron för att komma dit. Alltså går han ned mot denna i tunga tankar utan att se upp mot Broby backar, där husen skarpt aftecknas mot den klara aftonhimlen, eller mot Gurlita klätt, som höjer sin runda hjässa upp i aftonglansen, han ser blott mot marken och grubblar öfver, hur han skall få fatt i kyrknyckeln, utan att någon vet om det.

Då han kommer ned på bron, får han höra någon skrika så förtvifladt, att han måste lyfta upp ögonen.

På den tiden var den lille tysken Faber organist i Bro. Han var en spenslig karl, klen både i vikt och värde. Och klockare var Jan Larsson, en duktig bonde, men fattig, ty Brobyprästen hade lurat af honom hans fädernearf, hela femhundra riksdaler.

Klockaren ville gifta sig med organistens syster, den lilla, fina jungfru Faber, men organisten ville ej låta honom få henne, och därför voro de två ej vänner. Denna kväll har klockaren mött organisten nere på Sundsbron och sprungit rätt på honom. Han griper honom för bröstet och lyfter honom på rak arm utöfver broräcket och lovar dyrt och heligt, att han skall kasta honom ner i sundet, om han ej ger honom den lilla, fina jungfrun. Den lille tysken vill dock ej ge med sig, han sprattlar och skriker, och »nej» säger han alltjämt, fastän han djupt under sig ser den svarta fåran af öppet vatten forsa fram mellan hvita bräddar.

»Nej, nej,» skriker han. »Nej, nej..»

Och ovisst är det, om ej klockaren i sin vrede låtit honom dansa ned i det kalla, svarta vattnet, ifall major Fuchs ej just då kommit ned på bron. Nu blir klockaren rädd, sätter ned Faber på fast mark och springer sin väg det fortaste han kan.

Den lille Faber faller nu majoren om halsen för att tacka honom för sitt lif, men majoren skuffar undan honom och säger, att detta är ingenting att tacka för. Majoren har ingen kärlek för tyskar, alltsedan han låg i kvarter i Pultusk på Rügen under pommerska kriget.

Han hade aldrig i lifvet varit så nära att svälta ihjäl som under den tiden.

Så vill den lille Faber springa upp till länsman Scharling och anklaga klockarn för mordförsök, men majoren låter honom veta, att sådant ej lönar sig där i landet, ty där kostar det ingenting att slå ihjäl en tysk, inte en

styfver en gång, och för att bevisa sanningen af sina ord erbjuder han sig att själf kasta honom ner i sundet.

Då lugnar sig den lille Faber och bjuder majoren med hem för att äta fläskkorf och dricka mumma.

Majoren följer honom, han tänker, att organisten visst måste ha en kyrknyckel därhemma, och så gå de upp för kullen, där Bro kyrka ligger, med prostgård, klockargård och organistboställe runt om sig.

»Ursäkta, ursäkta,» säger den lille Faber, då han och majoren träda in i hans hem. »Här är inte riktigt fint inne i dag. Vi ha haft stök för oss, min syster och jag. Vi ha slaktat en hane.»

»Det var tusan!» utropar majoren.

Den lilla, fina jungfru Faber kommer strax därpå in med mumma i stora lermuggar. Nu vet en hvar, att majoren inte såg kvinnor med blida blickar, men på den lilla jungfru Faber måste han dock blicka med välbehag, där hon kom så nätt i stycke och mössa. Det ljusa håret låg så slätstruket kring pannan, den hemväfda klädningen var så nätt och så bländande ren, hennes små händer voro så beställsamma och ifriga, och hennes lilla ansikte så rosigt och rundt, att han ej kunde låta bli att tänka, att om han sett ett sådant litet kvinnfolk för tjugufem år sedan, så hade han visst måst åstad och fria.

Så nätt och rödrosig och behändig hon är, äro hennes ögon alldeles förgråtna. Det är just detta, som inger honom så milda tankar om henne.

Medan männen äta och dricka, har hon sin gång ut och in i rummet. En gång kommer hon fram till sin bror, niger och säger:

»Hur befaller min bror, att vi skola ställa korna i skjulet?»

»Ställ tolf till vänster och elfva till höger, så stångas de inte,» säger den lille Faber.

»Det var tusan, har Faber så många kor?» utbrister majoren.

Men med den saken var det så, att organisten blott hade två kor, men han kallade den ena elfva och den andra tolf, för att det skulle låta stort, när han talade om dem.

Och så får majoren veta, att Fabers ladugård håller på att byggas om, så att korna gå ute om dagen och om nattenstå i vedskjulet.

Den lilla jungfru Faber har sin gång ut och in i kammaren; åter kommer hon fram till sin bror, niger för honom och säger, att timmermannen hade frågat, hur hög ladugården borde göras.

»Märk efter kon,» säger då organist Faber, »märk efter kon!»

Det tycker major Fuchs är bra svaradt.

Rätt som det är, börjar majoren fråga organisten, hvarför hans sisters ögon äro så röda, och då får han veta, att hon gråter, därför att han ej velat tillåta henne att gifta sig med den fattige klockaren, gäldbunden och arflös som han är.

Af allt detta kommer major Fuchs att försunka i allt djupare och djupare tankar. Han tömmer kanna på kanna och äter korf på korf, utan att han märker det. Den lille Faber måste hissna för en sådan aptit och törst, men ju mer majoren äter och dricker, ju klarare blir han i hjärnan och beslutsammare i hågen.

Dess fastare blir också hans beslut att göra något för den lilla jungfru Faber.

Det var major Fuchs, björndödaren, den märkligaste mannen, som på en natt åt upp en presssylta för lagmanskan i Munkerud, som hon tänkte skulle räcka julen ut. Han blev glad och blid till sinnes vid tanken på, hvilken ypperlig fläskkorf detta var. Ja, han skulle bestämt se till, att jungfru Fabers ögon ej behöfde gråta mer.

Han har emellertid hållit sina ögon på den stora nyckeln med det krusiga axet, som hänger på en knapp vid dörren, och ej förr inträffar det, att den lille Faber, som måst hålla majoren sällskap vid dryckeskannan, lägger hufvudet mot bordet och snarkar, än major Fuchs får fatt i nyckeln, sätter på sig mössan och skyndar bort.

En minut senare famlar han sig uppför torntrapporna, lyst af sin lilla hornlykta, och kommer så ändtliggen upp i klockrummet, där klockorna öppna sina vida svalj öfver honom. Däruppe skrapar han först med en fil af litet klockmalm och skall just till att ta fram kulform och fyrfat ur jaktväskan, då han märker, att han saknar det allra viktigaste, han har ej fått något silfver med sig. Om det skall bli någon kraft i kulan, måste den ju stöpas där i tornet. Nu är allt i ordning, torsdagskväll är det ochnymåne, och ingen har en aning om, att han är där, och nu kan han ingenting göra. Han sänder där i nattens tytnad upp en ed med sådan kläm i sig, att det sjunger i klockorna.

Strax därpå hör han ett svagt buller nerifrån kyrkan och tror sig märka steg i trappan. Ja, sannerligen så är det, tunga steg komma uppför trappan.

Major Fuchs, som står däruppe och svär, så att klockorna dallra, blir en smula betäksam vid detta. Han kan just undra, vem det är, som kommer för att hjälpa honom med kulstöpandet. Stegen komma allt närmare och närmare. Den, som kommer, ämnar sig nog ända upp till klockrummet.

Majoren smyger sig undan långt in bland bjälkar och sparrar och släcker hornlyktan. Inte är han rädd precis, men hela historien blefve ju fördärvad, om någon finge se honom däruppe. Ej förr är han gömd, än den nykomne sticker upp hufvudet öfver golfvet.

Majoren känner honom väl, det är den snåle Brobyprästen. Han, som är hart när vansinnig af girighet, har för vana att gömma sina skatter på de underligaste ställen. Nu kommer han med en packe sedlar, som han vill sticka undan i tornrummet. Inte vet han, att någon ser honom, han lyfter upp en planka i golfvet och lägger ned pengarna, och så beger han sig bort igen.

Men majoren är ej sen, han lyfter upp samma planka. Åh, så mycket pengar. Packe vid packe af sedlar och emellan dem bruna läderpåsar, fulla af silfvermynt. Majoren tar jämnt så mycket silfver, som behöfves till en kula; det andra låter han vara.

Då han kommer ned på marken igen, har han silfverkulen i bössan. Han går och undrar på, hvad lyckan mer skall ha i beredskap åt honom denna natt. Det är förunderligt med torsdagsnätterna, som en hvar vet. Han gör för det första ett slag upp mot organistbostället. Tänk nu, om den kanaljen till björn visste, att Fabers kor stå i ett uselt lider, så godt som under bar himmel.

Nå sannerligen ser han ej något svart och stort komma öfver fälten fram mot vedskjulet, det måste vara björnen.

Han lägger bössan till kinden och är just i färd att skjuta, men så ångrar han sig.

Jungfru Fabers förgråtna ögon visa sig för honom i mörkret, han tänker, att han vill hjälpa henne och klockaren en smula, men nog kostar det på honom att ej själf få döda den stora björnen i Gurlita klätt. Han sade själf sedermera, att ingenting i världen kostat så på honom, men eftersom den lilla jungfrun var ett så fint och rart kvinnfolk, så fick det ske.

Han går till klockargården, väcker klockaren, för ut honom, halfklädd och halfnaken, och säger, att han skall skjuta på björnen, som smyger omkring utanför Fabers vedskul.

»Om du skjuter den björnen, så ger han dig nog sin syster,» säger han, »ty då blir du med ens en ärad man, det är ingen vanlig björn den där, och de bäste män i landet skulle hålla det för en heder att fälla den.»

Och han sätter i hans hand sin egen bössa, laddad med kula af silfver och klockmalm, stöpt i ett kyrktorn en torsdagskväll vid nytändning, och han kan ej låta bli att darra af afund, därför att en annan än han skall få skjuta den store skogskonungen, den gamle björnen i Gurlita klätt.

Klockaren siktat, Gud hjälpe oss, siktat, som om han skulle ämna fälla den stora björnen, eljes Karlavagnen kallad, som högt uppe på himlen går i krets om polstjärnan, och ej en å släta marken vandrande björn, och skottet går af med en knall, som höres ända upp till Gurlita klätt.

Men hur han än siktat, faller björnen. Det är så, när man skjuter med silfverkula. Man träffar björnen i hjärtat, äfven om man siktat på Karlavagnen.

Folk kommer strax efteråt utrusande ur alla närliggande gårdar och undrar, hvad som står på, ty aldrig hade ett skott skrällt värre och väckt fler sofvande ekon än detta, och klockaren blir mycket prisad, ty björnen hade varit en riktig landsplåga.

Den lille Faber kommer ock ut, men nu blir major Fuchs grymt bedragen. Där står klockaren höljd af ära, och till på köpet har han frälst Fabers kor, men den lille organisten är hvarken rörd eller tacksam. Han öppnar ej sina armar för honom och hälsar honom ej som svåger och hjälte.

Majoren står och rynkar sina ögonbryn och stampar med foten i vrede öfver en sådan uselhet. Han vill tala och förklara för den snikne, trånghärtade lille karlen, hvilken bragd detta är, men då börjar han stamma, så att han ej kan få fram ett ord. Och allt ondare och ondare blir han vid tanken på, att han till ingen nyttा försakat äran af att fälla den stora björnen.

Åh, det är honom platt omöjligt att fatta, att den, som har gjort en sådan bragd, ej skulle vara värd att vinna den stoltaste brud.

Klockaren och några unga karlar skola flå björnen, de gå bort till slipstenen och hvässa knifvarne, de andra gå in och gå till sängs, major Fuchs står ensam kvar hos den döda björnen.

Då går han upp till kyrkan än en gång, sätter åter igen kyrknyckeln i låset, klättrar upp för smala trappor och sneda stegar, väcker de sovande dufvorna och når än en gång tornrummet.

Sedermera, då björnen flås under majorens öfverinseende, finner man mellan hans käftar en sedelpacke på femhundra riksdaler. Omöjligt är det att säga, hur den kommit dit, men detta är ju en underlig björn, och eftersom klockaren fällt björnen, så äro pengarne hans, det är ju en tydlig sak.

Då detta blir kändt, förstår också den lille Faber, hvilken ärofull bragd klockaren utfört, och han förklarar, att han skulle vara stolt öfver att få blifva hans svåger.

På fredagens kväll vänder major Anders Fuchs om till Ekeby efter att hafva varit med om skottgille i klockargården och förlofningskalas på organistbostället. Han går vägen fram med tungt hjärta: ingen glädje erfar han öfver att hans fiende är fallen, och ingen fröjd känner han öfver den präktiga björnhuden, som klockaren skänkt honom.

Nu skola många kanske tro, att han sörjer öfver, att den lilla, fina jungfrun skall tillhöra en annan. Åhnej, däröver gör han sig ingen sorg. Men detta är det, som går honom till hjärtat, att den gamle enögde

skogskonungen nu är fallen, utan att han fått skjuta af silfverkulan mot honom.

Så kommer han då upp i kavaljersflygeln, där kavaljererna sitta runt om brasan, och kastar utan ett ord ned björnskinnet midt ibland dem. Må ingen tro, att han berättade om sin färd, det var först långt, långt efteråt någon kunde locka ur honom sakens rätta sammanhang. Icke heller förrådde han Brobyprästens gömställe, och denne märkte kanske aldrig stölden.

Kavaljererna undersöka fällen.

»Det är ett vackert skinn,» säger Beerencreutz. »Kan just undra, hur den här gossen kommit upp ur vinterhvilan, eller kanske du sköt honom i idet?»

»Han sköts i Bro.»

»Ja, så stor som Gurlita-björnen var han då inte,» säger Gösta, »men det har varit ett duktigt djur.»

»Om han hade varit enögd,» säger Kevenhüller, »så skulle jag tro, att du fällt den gamle själf, så stor är han, men denne har intet sår eller var vid ögonen, så den kan det ej vara.»

Fuchs svär till öfver sin dumhet, men sedan strålar hans ansikte upp, så att han blir riktigt vacker. Så är då ej den stora björnen fallen för annan mans skott.

»Herre Gud, så god du är!» säger han och knäpper händerna.

NIONDE KAPITLET.

Auktionen på Björne.

Ofta måste vi unga mycket undra på de gamles berättelser. »Var det då bal hvarje dag, så länge som er strålande ungdom varade?» frågade vi dem. »Var lifvet då ett enda långt äfventyr?»

»Voro alla unga damer sköna och älskvärda på den tiden, och slutade hvarje gästabud därmed, att Gösta Berling enleverade en af dem?»

Då skakade de gamla sina ärevördiga hufvuden och gingo att berätta om spinnrockars surrande och väfstolars rassel, om köksbestyr, om slagors dunkande och yxans gång i skogen; men det varade ej länge, förrän de åter voro inne på den gamla stråten. Då körde slädarne upp till förstugutrappan, då ilade hästarne bort genom mörka skogar med de glada, unga människorna, då yrde dansen, och fiolsträngarna sprungo. Med dunder och brak brusade äfventyrens vilda jakt runt om Lövens långa sjö. På långt håll hördes dess dån. Skogen sviktade och föll, alla ödeläggelsens makter. sluppo lösa: vådelen flammade, forsen härjade, vilddjurens ströko hungriga kring gårdena. Under de åttafotade hästarnes hofvar trampades all stilla lycka till stoft. Hvarhelst jakten brusade förbi, där lågade männens hjärtan upp i vildhet, och kvinnorna måste i blek förfäran fly från sina hem.

Och vi unga sutto undrande, tysta, hemska till mods och dock lycksaliga. »Sådana människor,» tänkte vi.
»Vi skola aldrig se deras likar.»

»Tänkte aldrig den tidens människor på hvad de gjorde?» frågade vi.

»Visst tänkte de, barn,» svarade de gamla.

»Men inte som vi tänka,» envisades vi.

Och så förstodo ej de gamla, hvad vi menade.

Men vi tänkte, vi, på själfiakttagelsens underliga ande, som redan hållit sitt intåg i vårt inre. Vi tänkte på honom med isögonen och de långa, krokiga fingrarna, han, som sitter därinne i själens mörkaste vrå och plockar sönder vår varelse, såsom gamla kvinnor plocka sönder lappar af siden och ylle.

Bit för bit hade de långa, hårda, krökta fingrarna plockat, tills vårt hela jag låg där som en hög trasor, och så hade våra bästa känslor, våra ursprungligaste tankar, allt hvad vi gjort och sagt, undersökts, genomforskats, sönderplockats, och isögonen hade sett på, och den tandlösa munnen hade hånlett och hviskat: »Se det är trasor, bara trasor.»

Det fanns väl ock en af den tidens människor, som hade upplåtit sin själ för anden med isögonen. Hos en af dem satt han, vaktande vid handlingarnas källa, hånleende åt ondt och godt, begripande allt, fördömande intet, undersökande, letande, sönderplockande, förlamande hjärtats rörelser och tankens kraft genom att hånle utan återvändo.

Den sköna Marianne bar själfiakttagelsens ande inom sig. Hon kände hans isögon och hånleenden följa hvarje steg, hvarje ord. Hennes lif hade blifvit till ett skådespel, där han var den ende åskådaren. Hon var ej människa mer, hon led ej, gladdes ej, älskade ej, hon utförde den sköna Marianne Sinclaires roll, och själfiakttagelsen satt med stirrande isögon och flitiga, sönderplockande fingrar och såg henne uppträda.

Hon var delad i två hälfter. Blek, osympatisk och hånande, satt ena halfvan af hennes jag och såg, hur den andra halfvan handlade, och aldrig ägde den underliga ande, som plockade sönder hennes varelse, ett ord af känsla eller sympathi.

Men hvor hade han då varit, den bleke väktaren vid handlingarnas källa, den natten, då hon lärt sig känna lifvets fullhet? Hvar var han, då hon, den kloka Marianne, kysste Gösta Berling inför hundra par ögon, och då hon i vredesmod kastade sig ned i snödrifvan för att dö? Då voro isögonen förblindade, då var hånlöjet förlamadt, ty passionen hade stormat fram genom hennes själ. Bruset af äfventyrens vilda jakt hade dånat i hennes öron. Hon hade varit en hel människa under denna enda förskräckliga natt.

O, du själf förhånandets gud, då Marianne med oändlig möda lyckades lyfta sina förstenade armar och slå dem om Göstas hals, då måste du, som den gamle Beerencreutz, vända dina ögon bort från jorden och se på stjärnorna.

I den natten hade du ingen makt. Död var du, medan hon diktade sina kärlekshymner, den sköna Marianne, död, medan hon skyndade ned till Sjö efter majoren, död, då hon såg lågorna färga himmelen röd ofvan skogstopparna.

Se, de hade kommit, de starka stormfåglarna, de dämoniska passionernas gripar. Med vingar af eld och klor af stål hade de kommit, susande ned öfver dig, du ande med isögonen, de hade slagit sina klor i din nacke och slängt dig hän i det okända. Död och krossad hade du varit.

Men nu hade de susat vidare, de stolta, de väldiga, de, hvilkas väg ingen beräkning känner, och ingen iakttagare följt; och ur det okändas djup var själfiakttagelsens underliga ande återuppstården och hade ännu en gång slagit sig ned i den sköna Mariannes själ.

Under hela februari månad låg Marianne sjuk på Ekeby. Då hon uppsökt majoren på Sjö, hade hon blifvit smittad af kopporna. Den förskräckliga sjukdomen hade med hela sin våldsamhet kastat sig öfver henne, som var förfärligt förkyld och utmattad: döden hade varit henne nära, men mot slutet af månaden var hon dock återställd. Svag var hon alltjämt och mycket vanställd. Hon skulle aldrig mer kallas den sköna Marianne.

Denna förlust, som skulle bringa sorg öfver hela Värmland, som om en af nationens dyrbaraste skatter förlorats, var dock ej ännu känd af någon mer än Marianne och hennes sköterska. Kavaljererna självva visste det ej ens. Det sjukrum, där smittkopporna herskade, stod ej öppet för hvar man.

Men när är själfiakttagelsens makt större än under tillfrisknandets långa timmar? Då sitter den och stirrar och stirrar med sina isögon och plockar och plockar med de knotiga, hårda fingrarna. Och ser man rätt efter, så sitter bakom den en ännu gulblekare varelse, som stirrar och förlamar och hånler, och därbakom ännu en och ännu en, hånleende åt hvarandra och åt hela världen.

Och medan Marianne låg och såg på sig själf med alla de stirrande isögonen, dogo alla ursprungliga känslor inom henne.

Hon låg där och spelade sjuk, hon låg där och spelade olycklig, spelade förälskad, spelade hämndlysten.

Hon var allt detta, och dock var det blott spel. Allt blef till spel och overklighet under isögonen, som vaktade henne, under det att de återigen vaktades af ett par bakom dem, som vaktades af ett annat par i ett ändlöst perspektiv.

Alla lifvets starka krafter voro inslumrade. Hon hade haft makt till glödande hat och hängifven kärlek under en enda natt, ej mer.

Hon visste ej ens, om hon älskade Gösta Berling. Hon längtade efter att få se honom för att få pröfva, om han kunde flytta henne utom sig själf.

Medan sjukdomens välide varade, hade hon haft bara en redig tanke: hon hade sörjt för att hennes sjukdom ej skulle bli känd. Hon ville ej se sina föräldrar, hon ville ej försoning med sin far, hon visste, att han skulle ångra sig, om han finge veta, hur sjuk hon var. Därför befalde hon, att hennes föräldrar och alla människor för öfrigt skulle få veta, att den besvärande ögonsjukdomen, som alltid öfverföll henne, när hon besökte hembygden, tvang henne att sitta inne bakom fällda gardiner. Hon förbjöd sin sköterska att tala om, hur sjuk hon var, hon förbjöd kavaljererna att hämta läkare från Karlstad. Hon hade visserligen smittkopporna, men blott helt lindrigt; i husapoteket på Ekeby funnos medel nog att rädda hennes lif.

Hon tänkte aldrig på att dö, hon låg blott och väntade på en hälsans dag för att få fara till prästen med Gösta och taga ut lysning.

Men nu voro sjukdomen och febern borta. Hon var åter kall och klok. Det var henne, som om hon ensam vore klok i denna värld af därar. Hon hvarken hatade eller älskade. Hon förstod sin far; hon förstod dem alla. Den, som förstår, hatar ej.

Hon hade fått veta, att Melchior Sinclair ämnade ställa till auktion på Björne och förstöra alla sina ägodelar, så att hon ej måtte få något arf efter honom. Man sade, att han skulle göra förödelsen så grundlig som möjligt: först skulle han sälja möbler och husgeråd, så boskap och redskap och sist självva gården, och alla pengar skulle han stoppa i en säck och sänka i Löfvens djup. Förskingring, förvirring och förödelse skulle hennes arf heta. Marianne smålog gillande, när hon hörde detta: sådan var hans karaktär, så måste han handla.

Sällsamt tycktes det henne, att hon diktat den stora kärlekshymnen. Hon hade drömt om kolarhyddan, hon som andra. Nu syntes det henne underligt, att hon någonsin haft en dröm.

Hon suckade efter naturen. Hon var trött på detta ständiga spel. Aldrig hade hon en stark känsla. Hon sörjde knappt sin schönhet; men hon ryste för främlingars medömkan.

O, en sekund af glömska af sig själf! En åtbörd, ett ord, en handling, som ej vore beräknad!

En dag, då smittan blifvit rensad bort ur rummen och hon låg klädd på en soffa, lät hon kalla Gösta Berling. Det svarades henne; att han var rest till auktionen på Björne.

På Björne var i sanning en stor auktion. Där var ett gammalt, rikt hem. Folk hade kommit långa vägar för att öfvervara försäljningen.

Den store Melchior Sinclairade vräkt samman all husets egendom i den stora salongen. Där lågo tusental af föremål, sammanförla i högar, som nådde från golf till tak.

Han hade själf gått runt om huset som en förstörelsens ängel på domens dag och släpat samman, hvad han ville sälja. Kökets tillhörigheter: de svarta grytorna, trästolarna, tennstopen, kopparfaten, allt detta fick vara i fred för honom, ty hos dem fanns intet, som påminde om Marianne; men detta var ock det enda, som undkom hans vrede.

I Mariannes rum bröt han in, förhärjande allt. Hennes dockskåp stod där och hennes bokhylla, den lilla stolen han låtit snickra åt henne, hennes nipper och kläder, hennes soffa och säng, allt detta måste bort.

Och sedan gick han ur rum i rum. Han ref till sig allt han fann misshagligt och bar stora bördor ned i auktionsrummet. Han flåsade under tyngden af soffor och marmorskifvor; men han höll ut. Och han vräkte samman allt i förfärlig villervalla. Han hade slagit upp skänkarna och tagit fram det präktiga familjesilfret. Bort med det! Marianne hade vidrört det. Han fyllde famnen med snövit damast och med glatta linnedukar med handsbred hälsöm, ärligt hemmagjordt arbete, frukterna af många års mödor, och vräkte ned alltsammans på högarna. Bort med det! Marianne var ej värd att äga det. Han stormade genom rummen med högar af porslin, föga aktande sig för att bräcka tallrikar i dussinvägg, och han grep de äkta kopparna, på hvilka familjevänet var inbrändt. Bort med dem! Må hvem som vill begagna dem! Han vältrade ned berg af sängkläder från vinden: bolstrar och kuddar så mjuka, att man i dem sjönk ned som i en våg. Bort med dem! Marianne hade sovit på dem.

Han kastade förgrymmade blickar på de gamla välkända möblerna. Fanns där en stol, som hon ej någon gång suttit på, eller en soffa, som hon ej begagnat, eller en tafla, som hon ej betraktat, en ljuskrona, som ej lyft henne, en spegel, som ej återgivit hennes drag. Dystert knöt han näfven mot denna värld af minnen. Gärna hade han rusat på dem med svängd klubba och krossat allt i små smular och spillror.

Dock förekom det honom som en ännu dråpligare hämnd att göra auktion på allt detta. Bort till främmande skulle det! Bort för att smutsas i torparstugor, för att förfalla under likgiltiga främlingars vård. Kände han dem ej, de kantstötta auktionsmöblerna i bondstugorna, fallna i vanära liksom hans sköna dotter? Bort med dem! Må de stå med uppriven stoppning och afnött förgyllning, med bräckta ben och fläckade skifvor och längta efter sitt forna hem! Bort med dem åt himlens alla hörn, så att intet öga kan finna dem, ingen hand samla dem!

Då auktionen började, hade han fyllt halfva salen med ett otroligt virrvarr af uppstapladt husgeråd.

Tvärs öfver rummet hade han ställt en lång disk. Bakom den stod auktionsförrättaren och gjorde utropen, där sutto skrifvarna och antecknade, och där hade Melchior Sinclair en brännvinsankare stående. I rummets andra hälft, i förstugan och på gården funnos köparna. Det var mycket folk, mycket stojande och munterhet. Inropen voro täta, och auktionen liflig. Men vid brännvinsankaren, med all sin egendom i gränslöst virrvarr bakom sig, satt Melchior Sinclair, halffull och halfgalen. Håret reste sig i sträfva tofvor öfver hans röda ansikte, ögonen rullade, bistra och blodfyllda. Han skrek och skrattade, som om han varit i sitt bästa lynne, och en hvar, som gjort ett godt bud, kallade han fram till sig och bjöd på en sup.

Bland dem, som sågo honom där, var också Gösta Berling, som smugit sig in bland hopen af köpare, men undvek att komma inför Melchior Sinclaires ögon. Han blef betäksam vid den synen, och hans hjärta sammantrycktes som vid förkänslan af en olycka.

Han undrade mycket, hvor Mariannes mor kunde finnas under allt detta. Och nu gick han, motspänstig i sin vilja, men drifven framåt af ödet, att finna fru Gustafva Sinclair.

Han fick gå genom många dörrar, innan han fann henne. Den store brukspatronen hade ett kort tålmod och föga lust till jämmrar och kvinnors klagan. Han hade tröttnat på att se hennes tårar flyta vid det öde, som öfvergick hennes hems skatter. Han blef rasande öfver, att hon kunde begråta linne och sängkläder, då hvad som mera var, hans sköna dotter själf var förlorad, och så hade han med knutna nävar jagat henne framför sig genom våningen ut i köket, ända in i skafferiet.

Längre kunde hon ej komma undan, och han hade nöjt sig med att se henne där, nedhukad bakom trappstegen, väntande hårda slag, kanske döden. Han lät henne vara kvar därinne, men dörren läste han och stoppade nyckeln i sin ficka. Så kunde hon sitta där, medan auktionen varade. Svälta behöfde hon ej, och hans öra hade ro för hennes jämmrar.

Där satt hon ännu fången i sitt eget skafferi, då Gösta kom gående framåt korridoren mellan köket och salen. Där såg han fru Gustafvas ansikte i ett litet fönster, som satt högt upp på väggen. Hon stod uppklifven på trappstegen och stirrade ut ur sitt fängelse.

»Hvad gör tant Gustafva däruppe?» frågade Gösta.

»Han har stängt in mig,» hviskade hon.

»Brukspatron?»

»Ja, jag tänkte han skulle rent slå ihjäl mig. Men hör nu, Gösta, tag nyckeln till salsdörren och gå in i köket och läs upp skafferidörren med den, så jag kommer ut. Den nyckeln går hit.»

Gösta lydde, och om ett par minuter stod den lilla kvinnan ute i köket, som var alldelers folktomt.

»Tant skulle ha låtit en af pigorna öppna med salsnyckeln,» sade Gösta.

»Tror du jag ville lära dem det knepet? Då skulle jag aldrig få ha någonting i fred i skafferiet mer. Och för resten tog jag mig för att städa på de öfversta hyllorna. Det behöfdes minsann. Jag begriper ej, att jag kunnat låta dem bli så fulla af skräp.»

»Tant har så mycket att ställa med,» sade Gösta urskuldande.

»Ja, det må du tro. Om jag inte är med öfverallt, så kommer hvarken väfstol eller spinnrock i rätt takt. Och om . . . »

Här stannade hon och torkade en tår ur ögonvrån.

»Gud hjälpe mig, så jag talar,» sade hon, »jag lär väl ej ha något att se efter mera, jag. Han säljer ju bort allt hvad vi hafva.»

»Ja, det är ett elände,» sade Gösta.

»Du vet den stora spegeln i förmaket, Gösta. Den var så märkvärdig, ty glaset var helt i den, utan skarf, och det var intet fel alls på förgyllningen. Jag hade fått den af min mor, och nu vill han sälja den.»

»Han är galen.»

»Du må väl säga det. Det är väl inte stort bättre med honom. Han slutar ej, förrän vi få gå och tigga på landsvägen, vi som majorskan.»

»Så långt skall det dock ej gå,» svarade Gösta.

»Jo, Gösta. Då majorskan gick bort från Ekeby, spände hon oss olycka, och nu kommer den. Hon skulle ej låtit det ske, att han fått sälja Björne. Och tänk du, hans eget porslin, de äkta kopparne från hans eget hem, skola säljas. Majorskan skulle ej ha tillåtit det.»

»Men hvad är det åt honom?» frågade Gösta.

»Åh, det är bara det du, att Marianne inte kommit igen. Han har gått här och väntat och väntat. Han har gått upp och ner i allén hela dagarna och väntat på henne. Han längtar sig väl galen; men jag törs ingenting säga, jag.»

»Marianne tror, att han är ond på henne.»

»Det tror hon inte, du. Hon känner honom nog; men hon är stolt och vill ej taga första steget. De äro stela och hårda båda två, och på dem går det ingen nöd. Det är jag, som får sitta emellan.»

»Tant vet väl, att Marianne skall gifta sig med mig?»

»Ack du, Gösta, det gör hon aldrig. Hon säger det bara för att reta honom. Hon är för bortsämd för att gifta sig med en fattig man och för stolt också. Far du hem och säg henne, att om hon ej kommer snart, så går allt hennes arf till spillo. Åh, han vräker väl bort allt utan att få något för det.»

Gösta blef rent af ond på henne. Där satt hon på ett stort köksbord och hade ej hjärta för något annat än sina speglar och sitt porslin.

»Tant borde skämmas!» for han ut. »Där kastar ni ut er dotter i snödrifvan, och så tror ni, att det är bara elakhet af henne att ej komma tillbaka. Och ni tror, att hon ej är bättre, än att hon öfverger den hon tycker om, bara för att hon annars skulle bli arflös.»

»Kära Gösta, bli nu inte ond, du också. Jag vet ju ej hvad jag pratar. Jag försökte allt att öppna för Marianne, men han tog mig och drog mig bort. De säga jämt härhemma, att jag ingenting förstår. Jag skall inte missunna dig Marianne, Gösta, om du kan göra henne lycklig. Det är inte så lätt att göra en kvinna lycklig, Gösta.»

Gösta såg på henne. Hur nu också han kunnat höja sin röst i vrede mot en sådan mänsklig som hon! Förskrämd och utjagad var hon, men med ett så godt hjärta.

»Tant frågar inte efter, hur Marianne har det,» sade han sakta.

Hon brast ut i gråt.

»Blir du inte ond, om jag frågar dig?» sade hon. »Jag har längtat efter att fråga dig hela tiden. Tänk, jag vet ej mer om henne, än att hon lefver. Inte en hälsning har jag fått från henne på hela tiden, inte en gång när jag sände kläder till henne, och så tänkte jag, att du och hon ej ville låta mig veta något om henne.»

Gösta stod ej ut längre. Han var vild, han var yr, – stundom måste Gud sända sina vargar efter honom för att tvinga honom till lydnad, – men den gamla tårar, den gamla klagan var honom värre att tåla än vargars tjut. Han lät henne veta sanningen.

»Marianne har varit sjuk hela tiden,» sade han. »Hon har haft smittkopporna. Hon skulle komma upp i dag och ligga på soffan. Jag har ej sett henne sedan första natten.»

Fru Gustafva stod med ett språng på golfvet. Hon lät Göstastå där och rusade utan ett ord vidare in till sin man.

Folket i auktionsrummet såg henne komma fram till honom och ifrigt hviska något i hans öra. De sågo, hur hans ansikte blef ändå rödare och hans hand, som hvilade på kranen, vred den runt, så att brännvinet strömmade utåt golfvet.

Det föreföll alla, som om fru Gustafva kommit med så viktiga nyheter, att auktionen strax måste sluta. Auktionistens klubba slog ej, skrifvarnas pennor stannade, inga nya bud hördes.

Melchior Sinclaire for upp ur sina tankar.

»Nå,» ropade han, »blir det något af?»

Och auktionen var i full gång på nytt.

Gösta satt kvar i köket, och fru Gustafva kom gråtande ut till honom.

»Det halp inte,» sade hon. »Jag tänkte han skulle sluta, då han fick höra, att Marianne varit sjuk; men han låter dem fortsätta. Han ville nog; men nu skäms han.»

Gösta ryckte på axlarna och bjöd henne utan vidare farväl.

I förstugan mötte han Sintram.

»Tusan så rolig tillställning,» utbrast Sintram och gnuggade händerna. »Du är en mästare, du Gösta. Kors hvad du kunnat ställa till!»

»Roligare blir det om en stund,» hviskade Gösta. »Brobyprästen är här med släden full af pengar. Man säger, att han vill köpa hela Björne och betala kontant. Då vill jag just se den store brukspatronen, farbror Sintram.»

Sintram drog hufvudet ned mellan axlarna och skrattade invärtes en lång stund. Men så bar det af med honom in i auktionsrummet och ända bort till Melchior Sinclaire.

»Ska du ha en sup, Sintram, så får du djäflar anacka göra ett bud först.»

Sintram kom ända fram till honom.

»Bror har tur nu som alltid,» sade han. »Här har kommit en storkarl till gården med släden full af pengar. Han köper Björne och alla både yttre och inre inventarier. Han har talat vid en hel mängd att ropa in åt honom. Han vill visst inte visa sig än så länge.»

»Bror kan väl säga, hvem han är, så får jag väl bjuda på supen för besväret.»

Sintram tog supen och gick två steg baklänges, innan han svarade:

»Det lär vara Brobyprästen, bror Melchior.»

Melchior Sinclaire hade många bättre vänner än Brobyprästen. Det hade varit en årslång fejd mellan dem. Det gick sägner om, hur den store brukspatronen legat på lur i mörka nächter på vägar, där prästen skulle fram, och hur han gifvit honom månget ärligt kok stryk, den lismaren och bondplågaren.

Väl hade Sintram dragit sig ett par steg tillbaka, dock undkom han ej aldeles den storemannens vrede. Ett brännvinsglas fick han mellan ögonen och hela brännvinsankaren på fötterna. Men så följde ock en scen, som för långa tider gaf hans hjärta glädje.

»Vill Brobyprästen ha min gård?» röt patron Sinclair. »Stå ni här och ropa in mina saker åt Brobyprästen? Åh, ni borde skämmas! Ni borde veta hut!»

Han fick fatt i en ljusstake och ett bläckhorn och slungade dem ut bland folkhopen.

Det var all hans stackars hjärtas bitterhet, som ändtligen fick ge sig luft. Rytande som ett vildt djur, knöt han näfven mot de kringstående och slungade hvad kastvapen han hade mot dem. Brännvinsglas och buteljer flögo tvärs öfver rummet. Han visste ej till sig i sin vrede.

»Det är slut på auktionen,» röt han. »Ut med er! Aldrig i min tid skall Brobyprästen ha Björne. Ut med er! Jag skall lära er, jag, att ropa in för Brobyprästen!»

Han gick lös på auktionisten och skrifvarna. De rusade undan. I villervallan stjälpte de omkull disken, och brukspatronen bröt med obeskrifligt raseri in i hopen af fredliga människor.

Där blef flykt och vild förvirring. Ett par hundra människor trängdes mot dörren, flyende för en enda man. Och han stod stilla, rytande sitt: »Ut med er!» Han sände förbannelser efter dem, och då och då svepte han till i högen med en stol, som han svängde som klubba.

Han förföljde dem ut i förstugan, men ej längre. Då den siste främlingen lämnat trappan, gick han tillbaka in i salongen och reglade dörren efter sig. Så drog han tillhopa en madrass och ett par kuddar, lade sig ned på dem, somnade in midt i all förödelsen och vaknade ej förrän nästa dag.

Då Gösta kom hem, fick han veta, att Marianne ville tala med honom. Det träffade godt samman. Han hade just undrat, hur han skulle komma till tals med henne.

Då han kom in i det skumma rummet, där hon låg, måste han stanna ett ögonblick nere vid dörren. Han såg ej, hvor hon fanns.

»Stanna, där du är, Gösta,» sade då Marianne till honom. »Det kan vara farligt att komma mig nära.»

Men Gösta hade kommit, tagande trappan i två steg, skälvande af ifver och längtan. Hvad brydde han sig om smittan? Han ville njuta saligheten af att se henne.

Ty hon var schön, hans älskade. Ingen ägde ett så mjukt hår, en så klar, strålande panna. Hela hennes ansikte var ett spel af skönt svängda linier.

Han tänkte på ögonbrynen, skarpt och klart tecknade som honungstecknen på en lilja, och på näsans djärvfa kroklinie och på läpparna, mjukt svängda som rullande vågor, och på kindens långsträckta oval och hakans utsökt fina form.

Och han tänkte på hyns skära färg, på det trolska intrycket af de nattsvarta ögonbrynen under det ljusa håret och på de blå ögonstenarna, simmande i klart hvitt, och på ljusglansen i ögonvrån.

Härlig var hon, hans älskade. Han tänkte, på hvilket varmt hjärta hon gömde under sin stolta yta. Hon hade krafter till hängifvenhet och uppförring, dolda under det fina skinnet och de stolta orden. Det var salighet att se henne.

I två språng hade han stormat uppför trappan, och hon trodde, att han skulle stanna nere vid dörren. Han

stormade genom rummet och knäföll vid hennes hufvudgård.

Men hans mening var att se henne, kyssa henne och säga henne farväl.

Han älskade henne. Han skulle helt visst aldrig upphöra att älska henne; men hans hjärta var vant vid att förtrampas.

O, hvor skulle han finna henne, denna ros utan stöd och rötter, som han kunde upptaga och kalla sin? Ej ens henne, som han hittat utkastad och halfdöd vid vägkanten, skulle han få behålla.

När skulle hans kärlek stämma upp sin visa, så hög och ren, att intet missljud skar igenom? När skulle hans lyckas slott byggas på en grund, som intet annat hjärta med oro och saknad längtade efter?

Han tänkte på, hur han skulle säga henne farväl.

»Det är stor jämma i ditt hem,» skulle han säga. »Mitt hjärta sönderslites vid tanken därpå. Du måste fara hem och återge din far sitt förstånd. Din mor lefver i ständig lifsfara. Du måste hem, min älskade.»

Se, sådana försakelsens ord hade han på läpparna, men de blefvo ej uttalade.

Han föll på knä vid hennes hufvudgård, och han tog hennes hufvud mellan sina händer och kysste henne; men sedan fann han inga ord. Hjärtat började slå så häftigt, som om det ville spränga bröstet.

Kopporna hade gått fram öfver det fagra ansiktet. Hyn hade blifvit grof och ärrig. Aldrig mer skulle det röda blodet skimra fram på kinderna, eller de fina blå ådrorna synas vid tinningen. Ögonen lågo matta under svullna ögonlock. Ögonbrynen voro bortfallna och hvitögats emaljglans bruten i gult.

Allt var förhärjad. De djärfva linierna voro förbytta i grofva och tunga.

De voro ej få, som sedermera sörjde Marianne Sinclaires gångna fägring. Rundt om i Värmland klagade folket öfver förlusten af hennes ljusa hy, hennes blixtrande ögon och blonda hår. Där skattas skönheten så som ingenstädes. Det glada folket sörjde, som om landet mistat en ädelsten i sin äras krona, som om tillvaron fått en fläck på sin solglans.

Men den förste man, som såg henne, sedan hon mistat sin skönhet, hängaf sig ej åt sorg.

Outsägliga känslor fylldes hans själ. Ju längre han såg på henne, dess varmare blef det inom honom. Kärleken växte och växte som en flod om våren. I vågor af eld välldes den fram ur hans hjärta, den fylldes hela hans varelse, den steg honom upp i ögonen som tårar, suckade på hans läppar, darrade i hans händer, i hela hans kropp.

O, att älska henne, försvara henne, hålla henne skadeslös, skadeslös!

Att vara hennes slaf, hennes skyddsande!

Stark är kärleken, sedan den undfått smärtans elddop. Han kunde ej tala vid Marianne om skilsmässa och försakelse. Han kunde ej lämna henne. Han var skyldig henne sitt lif. Han kunde begå dödssynder för hennes skull.

Han sade ej ett förfuigt ord, bara grät och kysste henne, ända tills den gamla sköterskan fann det vara tid att föra ut honom.

Då han var gången, låg Marianne och tänkte på honom och hans rörelse. »Det är godt att vara så älskad,» tänkte hon.

Ja det var godt att vara älskad, men hur var det med henne själf? Hvad kände hon? Åh, intet, mindre än intet.

Var den död, hennes kärlek, eller hvart hade den flytt? Hvar dolde det sig, hennes hjärtas barn?

Lefde det ännu, hade det krupit in i hjärtats mörkaste vrår och satt där, frysande under isögonen, skrämdt af de bleka hänskratten, halfkväfadt under de knotiga fingrarna.

»Ah, min kärlek,» suckade hon, »mitt hjärtas barn! Lefver du, eller är du död, död som min skönhet?»

Nästa dag steg den store brukspatronen i god tid in till sin hustru.

»Se till, att här blir ordning i huset igen, Gustafva!» sade han. »Jag skall fara och hämta hem Marianne.»

»Ja, käre Melchior, här skall visst bli ordning igen,» svarade hon.

Därmed var allt klart dem emellan.

En timme därefter var den store brukspatronen på väg till Ekeby.

Det stod ej till att få se en noblare och mer välvillig gammal herre än brukspatronen, där han satt i den nedfällda kursläden i sin bästa päls och sitt bästa skärp. Nu låg hans hår slätkammadt öfver hjässan, men ansiktet var blekt, och ögonen hade sjunkit ned i sina hålor.

Och det var heller ingen måtta med den glans, som från den klara himlen strömmade ned öfver februardagen. Snön glittrade som unga flickors ögon, då första valsens spelas upp. Björkarna sträckte sitt fina spetsverk af tunna brunröda kvistar mot skyn, och på somliga af dem satt en frans af små glitrande ispiggar.

Det var glans och festligt skimmer öfver dagen. Hästarna kastade dansande upp frambenen, och kusken måste smälla med piskan af idel glädje.

Den store brukspatronens släde höll efter en kort resa utanför stora trappan på Ekeby.

Betjanten kom ut.

»Hvar har du husbönderna?» frågade brukspatronen.

»De jaga den stora björnen i Gurlita klätt.»

»Allihop?»

»Allihop, patron. Den, som ej går med för björnens skull, går väl med för matsäckens.»

Brukspatronen skrattade så, att det genljöd öfver den tysta gården. Han gaf betjanten en speciedaler för svaret.

»Säg nu till dotter min, att jag är här för att hämta henne. Hon skall inte behöfva frysja. Jag har kursläde och en vargskinnspäls att svepa om henne.»

»Behagar ej patron stiga in?»

»Tack, du! Jag sitter bra, som jag sitter.»

Karlen försvann, och brukspatronen började sin väntan.

Den dagen var han i sådant strålande humör, att intet kunde förtreta honom. Han hade nog tänkt, att han skulle få vänta litet på Marianne, kanske hon inte en gång var uppstigen. Han fick roa sig med att se sig om så länge.

Där hängde vid taklisten en lång istapp, som solskenet hade ett grufligt besvär med. Det började med den uppifrån, smälte lös en droppe och ville sedan ha denna att falla till jorden längs istappen. Men, innan den hann halvvägs, var den stelnad på nytt. Och solskenet gjorde alltjämt nya försök och misslyckades alltjämt. Men ändtligen var det en fribytare till stråle, som hängde sig fast i istappens spets, en liten en, som lyste och gnistrade af ifver, och rätt som det var hade han nått sitt mål, en droppe föll klingande till marken.

Brukspatronen såg på och skrattade: »Du var inte så dum du,» sade han till solstrålen.

Gården var tyst och ödslig. Icke ett ljud hördes ur det stora huset. Men brukspatronen blef ej otåligr. Han visste, att kvinnor behöfva mycken tid på sig, innan de bli i ordning.

Han satt och såg på dufslaget. Fåglarna hade galler för gluggen. De voro instängda, så länge vintern varade, för att ej höken måtte utrota dem. Tid efter annan kom en dufva och stack sitt hvita hufvud ut mellan maskorna.

»Hon väntar på våren,» sade Melchior Sinclaire, »Men hon får ha tålamod än så länge.»

Dufvan kom så regelbundet, att han tog upp klockan och gaf akt på henne med uret i hand. Precis hvar tredje minut stack hon ut hufvudet.

»Nej, min lilla vän,» sade han, »tror hon våren blir färdig på tre minuter? Hon får lära sig vänta.»

Och vänta fick han själf; men han hade god tid.

Hästarna skrapade först otåligt i snön, men så blefvo de sömniga af attstå och blinka i solskenet. De lutade samman sina hufvuden och sofvo.

Kusken satt rak på bocken med piska och tömmar i hand och ansiktet vändt rätt mot solen och sof, sof så att han snarkade.

Men brukspatronen sof ej. Han hade aldrig varit mindre betänkt på att sovfa. Sällan hade han haft näjsammare timmar än under denna glada väntan. Marianne hade varit sjuk. Hon hade icke kunnat komma förr, men nu skulle hon komma. Åh, naturligtvis skulle hon det. Och allt skulle bli godt igen.

Nu kunde hon ju förstå, att han ej var ond på henne. Han hade ju kommit själf med två hästar och kursläde.

Borta på flustret utanför bikupan satt en talgoxe i färd med ett riktigt sataniskt knep. Han skulle ha sig middag förstas, och rätt som det var knackade han mot flustret med sin lilla, skarpa näbb. Men inne i kupan hängde bien i en stor, mörk pung. Allt är i den strängaste ordning, skaffarna dela ut matransonerna, munskänken springer från mun till mun med nektar och ambrosia. De, som hänga innerst, byta under beständigt krälande plats med de yttre, på det att värme och bekvämlighet må jämnt fördelas.

Då höra de taljoxens knackning, och hela kupan blir ett surrande af nyfikenhet. Är det vän, eller är det fiende? Är det en fara för samhället? Drottningen har dåligt samvete. Hon kan ej vänta i lugn och ro. Månné det är mördade drönares vålnader, som spöka därute? »Gå ut och se hvad det är!» befaller hon syster portvakterskan. Och denna går. Med ett »Lefve drottningen!» störtar hon ut, och hej, där är talgoxen öfver henne. Med framsträckt hals och af ifver darrande vingar griper han henne, krossar henne, äter henne, och ingen bär bud om hennes öde in till herskarinnan. Men talgoxen börjar åter knacka, och bidrottningen fortfar att sända ut sina portvaktare, och alla försvinna de. Ingen kommer åter för att tala om, hvem som knackat.

Hu, det blir hemskt inne i den mörka kupan. Hämndlystna andar drifva sitt spel därutanför. Den som blott vore utan öron! Den som blott kunde låta bli att vara nyfiken! Den som blott kunde vänta i ro!

Den store Melchior Sinclair skrattade så, att han fick tårar i ögonen, åt de dumma kvinnfolken inne i kupan och åt den kvicke, gulgröne kanaljen därutanför.

Det är då ingen konst att vänta, när man är fullt säker på sin sak, och då det finnes så mycket att förströ tankarna med.

Där kommer den stora gårdsbunden. Han smyger fram på yttersta fåspetsarna, håller ögonen på marken och svänger smått med svansen, som om han ämnade sig åstad i det likgiltigaste ärende. Med ens börjar han ifrigt gräfva i snön. Helt visst hade den gamle skälmen där gömt orättsfånget gods. Men just som han lyfter hufvudet för att se, om han nu kan förtära det i ro, blir han helt snopen vid att se två skator rätt framför sig.

»Tjufgömmare,» säga skatorna och se ut som samvetet själft. »Vi äro polisbetjänter, vi. Hit med tjufgodset!»

»Åh, tyst era rackare! Jag är gårdsfogden.»

»Just den rätte,» håna de.

Hunden kastar sig öfver dem, och de fly med tröga vingslag. Hunden rusar efter, hoppar och skäller. Men medan han jagar den ena, är den andra redan tillbaka. Hon flyger ned i hålet, sliter i köttstycket, men orkar ej lyfta det. Hunden rycker till sig köttet, håller det mellan tassarna och biter i det. Skatorna sätta sig tätt framför honom och säga elakheter. Han bligar bistert på dem, medan han äter, och när det blir allt för galet, rusar han upp och drifver bort dem.

Solen började sjunka ned mot de västra bergen. Den store brukspatronen såg på sin klocka. Hon var tre. Och mor, som haft middagen färdig klockan tolf.

I detsamma kom betjanten ut och anmälde, att fröken Marianne önskade tala med honom.

Brukspatronen lade vargskinnspälsen öfver armen och gick i strålande humör uppför trappan.

Då Marianne hörde hans tunga steg i trapporna, visste hon ej ännu, om hon skulle följa honom hem eller ej. Hon visste blott, att hon måste ha ett slut på denna långa väntan.

Hon hade hoppats, att kavaljererna skulle komma hem; men de kommo ej. Så fick hon själf laga, att allt detta toge slut. Hon stod ej ut längre.

Hon hade tänkt, att han i vredesmod skulle fara sin väg, då han väntat fem minuter, eller att han skulle slå in dörrarna eller försöka sätta eld på huset.

Men där satt han lugn och småleende och bara väntade. Hon hyste hvarken hat eller kärlek till honom. Men det fanns en inre röst hos henne, som liksom varnade henne för att än en gång ge sig i hans makt. Och dessutom ville hon hålla sitt ord till Gösta.

Om han somnat, om han talat, om han varit orolig, om han visat något tecken till tvekan, om han låtit köra vagnen bort i skuggan! Men han var bara tålmod och visshet.

Säker, så smittsamt säker, att hon skulle komma, bara han väntade!

Det värkte i hennes hufvud. Det ryckte i hvarje nerv. Hon kunde ej få ro, så länge hon visste, att han satt där. Det var, som om hans vilja släpade henne bunden ned för trapporna.

Så skulle hon åtminstone tala med honom.

Innan han kom, lät hon draga upp gardinerna, och hon lade sig så, att hennes ansikte kom i full dager.

Därmed hade hon helt visst åsyftat att ställa honom på ett slags prof; men Melchior Sinclair var en märklig man den dagen.

Då han såg henne, gjorde han ej en åtbörd, gaf ej till ett utrop. Det var, som om han ej sett någon förändring hos henne. Hon visste, hur högt han dyrkat hennes fagra yttre. Men han lät ej märka någon sorg. Han beherskade hela sin varelse för att ej bedröfva henne. Detta grep henne. Hon började förstå, att hennes mor alltjämt höll honom kär.

Han visade ingen tvekan. Han kom hvarken med förebråelser eller urskuldanden.

»Jag skall svepa om dig vargskinnspälsen, Marianne. Den är ej kall. Den har legat i mitt knä hela tiden.»

I alla fall gick han fram till brasen och värmde den.

Sedan hjälpte han henne att resa sig från soffan, svepte pälsen om henne, hängde en sjal öfver hennes hufvud, drog ned den under armarna och knöt den på ryggen.

Hon lät det ske. Hon var viljelös. Det var godt att bli omhägnad, det var ljufligt att ej behöfva vilja. Framför allt godt för den, som var så sönderplockad som hon, för den, som ej ägde en tanke eller en känsla, som var hennes egen.

Den store brukspatronen lyfte upp henne, bar henne ned i släden, slog upp kuren, stoppade fällen om henne och körde bort från Ekeby.

Hon slöt ögonen och suckade, dels af välbehag, dels af saknad. Hon lämnade lifvet, det verkliga lifvet; men så kunde det ju ock vara detsamma för henne, hon som ej kunde lefva, blott spela.

Ett par dagar därefter ställde hennes mor om, att hon fick råka Gösta. Hon sände efter honom, medan brukspatronen gjorde sin långa promenad upp till timmerkörarna, och förde honom in till Marianne.

Gösta kom in; men han hvarken hälsade eller talade. Han blef stående nere vid dörren och såg i marken som en genstörtig pojke.

»Men, Gösta,» utbrast Marianne. Hon satt i sin länstol och såg på honom halft road.

»Ja, så heter jag.»

»Kom hit, kom ända fram till mig, Gösta!»

Han gick sakta fram till henne, men lyfte ej ögonen.

»Kom närmare! Fall på knä här!»

»Herre Gud, hvad skall allt detta tjäna till?» utbrast han, men han lydde.

»Gösta, jag vill säga dig, att jag tror det var bäst, att jag kom tillbaka hem.»

»Man får hoppas, att de ej mera skola kasta ut fröken Marianne i snödrifvan.»

»O, Gösta, tycker du inte om mig mer? Tycker du, jag är för ful?»

Han drog ned hennes hufvud och kysste henne, men såg lika kall ut.

Hon var egentligen road. Om han behagade vara svartsjuk på hennes föräldrar, hvad mer? Det måtte väl gå öfver. Nu roade det henne att försöka återvinna honom. Hon visste knappt, hvarför hon ville hålla honom kvar, men hon ville det. Hon tänkte, att han dock för en enda gång lyckats befria henne från sig själf. Han var väl den ende, som skulle kunna göra det än en gång.

Och nu började hon tala, ifrig att återvinna honom. Hon sade, att det ej varit hennes mening att för alltid öfvergifva honom; men för en tid måste de för syns skull bryta sin förbindelse. Han hade ju själf kunnat se, att hennes far stod på vanskinnets tröskel, att hennes mor gick i ständig lifsfara. Han måste ju förstå, att hon varit tvungen att fara hem.

Då bröt hans vrede ut i ord. Hon behöfde ej göra sig till. Han ville ej längre vara hennes lekboll. Hon hade öfvergivit honom, så snart hon fått fara hem, och han kunde ej älska henne mer. Då han i förgår kom hem från jakten och fann henne borta utan en hälsning, utan ett ord, då hade hans blod stelnat i ådrorna; han hade varit nära att dö af sorg. Men han kunde ej älska den, som gjort honom så stor smärta. Hon hade för resten aldrig älskat honom. Hon var en kokett, som ville ha någon, som kysste och smekte henne också här i hemtrakten, det var allt.

Trodde han då, att hon brukade låta ungherrar smeka sig?

Åhjo, det trodde han nog. Kvinnorna voro ej så heliga, som de såge ut. Själviskhet och koketteri från början till slut! Nej, om hon vetat, hur han kände det, då han kom hem från jakten! Det var, som om han vadat i isvatten. Han skulle aldrig öfvervinna den smärtan. Den skulle följa honom genom hela livet. Han kunde aldrig bli människa mer.

Hon försökte förklara för honom, hur allt gått till. Hon sökte påminna honom om, att hon alltjämt var trogen.

Ja, det var detsamma, ty nu älskade han henne ej mer. Nu hade han genomskådat henne. Hon var självisk. Hon älskade honom ej. Hon hade rest utan att ge honom en hälsning.

Oupphört kom han tillbaka till detta. Hon nära nog njöt af uppträdet. Ond kunde hon ej bli. Hon förstod hans vrede så väl. Någon verklig brytning fruktade hon ej heller. Till sist blef hon dock orolig. Hade det verkligen inträdt ett sådant omslag hos honom, att han ej mer kunde tycka om henne?

»Gösta,» sade hon. »Var jag självisk, när jag gick till Sjö efter majoren. Jag mindes nog, att de hade kopporna där. Icke heller är det godt att gå ute i tunna skor i köld och snö.»

»Kärleken lefver af kärlek och ej af tjänster och välgärningar,» sade Gösta.

»Du vill då, att vi skola vara främlingar häданefter, Gösta?»

»Det vill jag.»

»Gösta Berling är mycket ombytlig.»

»Man brukar beskylla mig för dylikt.»

Han var kall, omöjlig att väarma, och egentligen var hon själf ännu kallare. Själfakttagelsen satt och hånlog åt hennes försök att spela förälskad.

»Gösta,» sade hon, i det hon gjorde ännu ett bemödande. »Jag har aldrig med min vilja förorättat dig, om det

än kan se så ut. Jag ber dig: förlåt mig!»

»Jag kan inte förlåta dig.»

Hon visste, att om hon ägt en hel känsla, skulle hon vunnit honom åter. Och hon försökte spela passionerad. Isögonen hånade henne; men hon försökte i alla fall. Hon ville ej förlora honom.

»Gå inte, Gösta! Gå inte i vrede! Tänk på, hur ful jag blifvit! Ingen kan älska mig mer.»

»Jag gör det ej heller,» sade han. »Du får finna dig i att se ditt hjärta förtrampas, du som andra.»

»Gösta, jag har aldrig kunnat älska någon annan än dig. Förlåt mig! Öfvergif mig ej! Du är den ende, som kan frälsa mig från mig själf.»

Han sköt henne ifrån sig.

»Du talar ej sanning,» sade han med isande lugn. »Jag vet ej hvad du vill mig; men jag ser, att du ljuger. Hvarför vill du hålla kvar mig? Du är så rik, att friare aldrig skola saknas dig.»

Därmed gick han.

Och ej förr hade han stängt dörren, än saknaden och smärtan i hela sitt majestät höllo sitt intåg i Mariannes hjärta.

Det var kärleken, hennes eget hjärtas barn, som kom fram ur den vrå, dit isögonen förvisat honom. Han kom, den efterlängtade, nu när det var för sent. Nu trädde han fram, allvarlig och allsmäktig, och saknad och smärta uppburo hans kungamantel.

Då Marianne kunde med verklig visshet säga till sig själf, att Gösta Berling öfvergivit henne, erfor hon en rent kroppslig smärta, så förfärlig, att hon nästan bedöfvades. Hon tryckte sina händer mot hjärtat och satt i timtal på samma ställe, kämpande med tårlös sorg.

Och det var hon själf, som led, ej en främling, ej en skådespelerska. Hon själf var det.

Hvarför hade hennes far kommit och skilt dem åt? Hennes kärlek hade ju ej varit död. Det var blott i sitt svaghetstillstånd efter sjukdomen, som hon ej kunnat erfara hans makt.

O Gud, o, Gud, att hon förlorat honom! O Gud, att hon vaknat så sent!

Ah, han var den ende, han var hennes hjärtas beherskare! Af honom kunde hon lida allt. Hårdhet och onda ord från honom böjde henne blott till ödmjuk kärlek. Om han slagit henne, skulle hon som en hund krupit fram till honom och kysst hans hand.

Hon visste ej, hvad hon skulle göra för att skaffa sig lindring i denna dofva smärta.

Hon ryckte till sig penna och papper och skref med förfärlig ifver. Först skref hon om sin kärlek och saknad. Sedan bad hon, ej om hans kärlek, endast om hans förbarmande. Det var något slags vers hon skref.

Då hon slutat, tänkte hon, att om han finge se detta, så skulle han dock tro, att hon älskat honom. Nå, hvarför skulle hon ej sända det skrifna till honom? Nästa dag skulle hon sända af det, och hon trodde nog, att det skulle föra honom åter till henne.

Nästa dag gick hon i ångest och strid med sig själf. Hvad hon skrifvit föreföll henne så ömkligt och dumt. Det hade hvarken rim eller meter. Det var bara prosa. Han skulle väl bara skratta åt sådana verser.

Hennes stolthet vaknade också. Om han ej älskade henne mer, då var det en så förskräcklig förnedring att tigga om hans kärlek.

Stundom kom klokheten och sade henne, att hon borde vara glad, att hon sluppit ut ur förbindelsen med Gösta och alla de bedröfliga förhållanden, som den skulle dragit med sig.

Hennes hjärtas kval voro dock så förskräckliga, att känslorna till sist fingo råda. Tre dagar efter den då hon blifvit medveten om sin kärlek, hade hon fått verserna inlagda och Gösta Berlings namn skrifvet på omslaget. De blefvo dock ej afsända. Innan hon funnit en lämplig budbärare, hade hon fått höra sådana ting om Gösta Berling, att hon insåg, att det redan var för sent att vinna honom åter.

Men det blef hennes lifs sorg, att hon ej sändt af de verserna i tid, medan hon kunnat vinna honom.

All hennes smärta knöt sig fast vid denna punkt: »Om jag ej dröjt så länge, om jag ej dröjt så många dagar!»

Lifvets lycka eller åtminstone lifvets verklighet skulle de hafva vunnit henne, dessa skrifna ord. Hon var viss om, att de skulle hafva fört honom tillbaka till henne.

Sorgen kom dock att göra henne samma tjänst som kärleken. Den gjorde henne till en hel människa, mäktig att hänga sig så åt godt som ondt. Sjudande känslor strömmade fritt genom hennes själ utan att hämmas af själfiafttagelsens iskyla. Så blef hon ock, trots sin fulhet, mycket älskad.

Dock säger man, att hon aldrig glömde Gösta Berling. Hon sörjde honom så, som man sörjer ett förspildt lif.

Och hennes stackars verser, som en tid blefvo mycket lästa, äro för längesedan glömda. Dock te de sig sällsamt rörande, så som jag ser dem, skrifna på gulnadt papper med bleknadt bläck och en tät, prydlig handstil. Det är en hel lefnads saknad knuten till dessa arma ord, och jag skrifver af dem med en viss mystisk bäfvan, som om det bodde hemliga krafter i dem.

Jag ber er läsa dem och tänka på dem. Hvem vet dock, hvad makt de haft, om de blifvit afsända? De äro dock lidelsefulla nog för att bära vittne om en sann känsla. Kanske hade de kunnat föra honom åter till henne.

De äro bevekande nog, ömma nog i sin tafatta formlöshet. Ingen kan önska dem annorlunda. Ingen kan vilja se dem insnörda i rimmets och meterns bojor, och dock är det så vemodsfullt att tänka, att kanske just denna ofullkomlighet hindrade henne från att sända dem i tid.

Jag ber er läsa dem och älska dem. Det är en människa, stadd i stor nöd, som skrifvit dem.

Barn, du har älskat; men aldrig mer Skall du smaka kärlekens fröjd. Lidelsens storm har skakat din själ. Var glad, du är gången till ro! Ej mer skall du räckas i tornhög fröjd.

Var glad du är gången till ro! Ej mer skall du sänkas till smärtans djup, O, aldrig mer!

Barn, du har älskat; men aldrig mer Lågar i flammor din själ. Du var som ett fält af torkadt gräs Du fyldes af eld för en kort sekund. För vältrande rökmoln och flingor af kol Flydde himmelens fåglar med höga skränen. Må de vända hem! Du ej brinner mer, Kan ej brinna mer.

Barn du har älskat; men aldrig mer Skall du höra kärlekens röst. Ditt hjärtas krafter som trötta barn, Hvilka sitta på skolans hårda bänk, Längta ut till frihet och lekar; Men ingen kallar dem mer. De sitta som en kvarglömd posterings: Ingen kallar dem mer.

Barn, den ende är gången Och med honom all kärlek och kärleks fröjd. Han, som du älskat så, som om han

lärt dig Att med vingar flyga i luftens rymd. Han, som du älskat så, som om han skänkt dig Den enda säkra platsen i öfversvämmad by, Han är gången, han, som ensam förstod Öppna ditt hjärtas dörr.

Jag vill bedja dig om en enda ting, du min älskade: »Lägg aldrig uppå mig hatets bördar!» Det, svagaste af allt svagt, är det ej ett människohjärta? Hur ville det lefva under den sargande tanken, Att det vore en annan till plåga.

O, min älskade, ville du mörda mig, Skaffa dig ingen dolk, köp ej gift eller rep! Men låt mig blott veta, att du ville se mig försvinna Från jordens grönskande ängder, från lifvets riken. Och jag skall sjunka i grafven.

Du gaf mig lifvets lif. Du mig kärlek gaf. Och du tar din gäfva igen. O, jag vet det väl. Men byt den icke i hat! Jag älskar ändock att lefva. O, minns det! Men jag vet, jag skall dö under hatets bördar.

TIONDE KAPITLET.

Unga grefvinnan.

Unga grefvinnan sofver till klockan tio om morgonen och vill hvor dag se färskt bröd på frukostbordet.

Unga grefvinnan syr tambursöm och läser poesi. Hon förstår intet af väfning och matlagning. Unga grefvinnan är bortsämd.

Men unga grefvinnan är glad och låter sin munterhet lysa öfver allt och alla. Man förläter henne så gärna den långa morgonsömnens och det färiska brödet, ty hon slösar med välgärningar mot de fattiga och är vänlig mot hvor man.

Unga grefvinnans far är svensk adelsman, som bott i Italien hela sitt lif, kvarhållen där af det vackra landet och af en af det vackra landets sköna döttrar. Då grefve Henrik Dohna reste i Italien, hade han blifvit mottagen i denne ädlings hem, gjort bekantskap med hans döttrar, gift sig med en af dem och fört henne med sig till Sverige.

Hon, som alltid kunnat svenska och blifvit uppfostrad till att älska allt svenskt, trifves väl uppe i björnlandet. Hon svänger om så gladt i den långdans af nöjen, som hvirflar rundt om Lövens långa sjö, att man kunde tro, att hon alltid lefvat däruppe. Litet nog förstår hon emellertid, hvad det vill säga att vara grefvinna. Det finnes ingen ståt, ingen stelhet, ingen nedlåtande värdighet hos denna unga glada varelse.

De gamle herrarne voro de, som tyckte mest om unga grefvinnan. Det var märkvärdigt, hvilken framgång hon hade hos gamle herrar. Då de sett henne på en bal, så kunde man vara viss om, att de allesamman, både lagmannen i Munkerud och prosten i Bro och Melchior Sinclair och kaptenen på Berga, skulle förklara för sina hustrur i djupaste förtroende, att om de råkat unga grefvinnan för fyrtio eller trettio år sedan . . .

»Ja, då var hon visst inte född,« säga de gamla fruarna.

Och nästa gång de råkas, bry de unga grefvinnan, för att hon tar de gamle herrarnes hjärtan ifrån dem.

De gamla fruarna se henne med en viss ängslan. De komma så väl ihåg grefvinnan Märta. Lika glad och god och älskad hade hon varit, då hon första gången kom till Berga. Och af henne hade det endast blifvit en fåfäng och nöjeslysten kokett, som numera icke förmådde tänka på något annat än sina förströelser. »Om hon bara hade en man, som kunde hålla henne till arbete!« säga de gamla fruarna. »Om hon bara kunde sätta upp väfvar!« Ty att sätta upp väfvar, det tröstar för all sorg, det slukar alla intressen, det har varit många kvinnors räddning.

Unga grefvinnan vill gärna bli en bra husmor. Hon vet intet bättre än att som en lycklig hustru bo i ett godt

hem, och ofta kommer hon på de stora bjudningarna och slår sig ned hos de gamla.

»Henrik vill så gärna, att jag skall lära mig bli en duglig husmor,» säger hon, »liksom hans mor är. Lär mig, hur man sätter upp väfvar!»

Då höja de gamla en tvåfaldig suck; för det första öfver grefve Henrik, som kan tro, att hans mor var en duglig husmor, och för det andra öfver svårigheten att inviga denna unga, okunniga i så invecklade ting. Man behöfde bara tala vid henne om pasma och solf, om skaft och vinklar, om entränning och tuskaft, för att det skulle löpa rundt i hennes hufvud, än mera då, när talet blef om korndräll och gåsöga och vandringsman.

Ingen, som ser unga grefvinnan, kan låta bli att undra öfver, hvarför hon gift sig med den dumme grefve Henrik.

Stackars den, som är dum! Det är synd om honom, hvar han är. Och mest synd är det om den, som är dum och bor i Värmland.

Allaredan finnes det många historier om grefve Henriks dumhet, och han är ej mer än några och tjugu år gammal. Man kan tala om, hur han underhöll Anna Stjärnhök på ett slädparti för några år sedan.

»Du är vacker, du Anna,» sade han.

»Du pratar, Henrik.»

»Du är den vackraste i hela Värmland.»

»Det är jag visst inte.»

»Den vackraste på slädpartiet är du i alla fall.»

»Ack, Henrik, det är jag inte heller.»

»Ja, men nog är du vackrast i denna släden. Det kan du då inte neka.»

Nej, det kunde hon inte.

Ty grefve Henrik är inte vacker, han. Han är lika ful som dum. De brukar säga om honom, att det hufvud, som sitter på hans tunna hals, gått i arf inom släkten i ett par hundra år. Det är därför hjärnan är så utnött hos den siste arfvingen. »Det är ju klart, att han ej har något eget hufvud,» säger man. »Han har lånat far sins. Han törs ju ej böja på det. Han är rädd för att mista det.» – »Han har ju allaredan gul hy och rynkor i pannan. Hufvudet har nog varit i bruk hos både far och farfar. Hvarför skulle annars håret vara så tunnt och läpparna så blodlösa och hakan så spetsig?»

Ständigt har han spektakelmakare omkring sig, som locka honom att säga dumheter och sedan bevara dem, sprida ut dem, hjälpa upp dem.

Lycka är det för honom, att han inte märker något. Han är högtidlig och värdig själf i allt sitt uppträdande. Kan han tänka sig, att andra ej också äro det? Värdigheten har satt sig i kroppen på honom: han rör sig afmätt, han går rak, han vrider aldrig på hufvudet, utan att hela kroppen följer med.

Han hade varit i Munkerud på besök hos lagmannens för några år sedan. Ridande hade han kommit, burit hög hatt, gula byxor och blanka stöflar och suttit styf och stolt i sadeln. Vid ankomsten gick allt väl. Men då han skulle rida bort igen, hände sig, att en af de nedhängande kvistarna i björkallén slog af honom hatten. Han steg af, satte på sig hatten och red åter fram under samma kvist. Åter blef hatten afslagen. Det

upprepades fyra gånger.

Lagmannen gick till sist fram till honom och sade: »Om bror skulle fara på sidan om kvisten nästa gång?»

Femte gången kom han lyckligen förbi kvisten.

Men det är dock så, att unga grefvinnan tycker om honom i trots af hans gammalmanshufvud. Hon visste ju inte, att han i sitt eget land omgafs af en sådan dumhetens martyrgloria, då hon såg honom nere i Rom. Därute hade det varit något af ungdomsglans öfver honom, och de hade blifvit förenade under så ytterst romantiska omständigheter. Man skulle bara höra grefvinnan berätta om, huru grefve Henrik måst enlevera henne. Munkar och kardinaler hade råkat i vrede, öfver att hon velat öfverge sin moders religion, som hon förut tillhört, och bli protestant. Hela pöbeln hade varit i uppror. Hennes fars palats belägrades. Henrik förföljdes af banditer. Mor och systrar bönpollo henne om att afstå från giftermålet. Men hennes far blef rasande öfver, att det italienska packet skulle hindra honom att ge sin dotter åt hvem han ville. Han befallde grefve Henrik att enlevera henne. Och så, eftersom det var omöjligt för dem att bli vigda hemma, utan att det upptäcktes, så smögo sig hon och Henrik på bakgator och alla möjliga mörka vägar till svenska konsulatet. Och då hon där afsvurit sin katolska tro och blifvit protestant, så blefvo de ögonblickligen vigda och sända åstad norrut i en raskt körd resvagn. »Det kunde icke hinnas med någon lysning, ser ni. Det kunde det rakt inte,» brukar unga grefvinnan säga. »Och det var ju dystert att bli vigd på ett konsulat och ej i en af de vackra kyrkorna, men annars hade Henrik fått vara utan mig. Därnere äro alla så häftiga, både pappa och mamma och kardinaler och munkar, alla äro häftiga. Det var därför allt måste gå så hemligt till, och om folket fått se oss smyga hemifrån, hade det säkert slagit ihjäl oss båda två – bara för att rädda min själ. Henrik var naturligtvis redan förbannad.»

Men unga grefvinnan tycker om sin man, äfven sedan de kommit hem till Borg och lefva ett lugnare lif. Hon älskar hos honom glansen af det gamla namnet och de bragdrika förfäderna. Hon tycker om att se, hur hennes närvoro uppmjukar stelheten i hans väsen, och att höra, hur hans röst mjuknar, när hon talar med honom. Och dessutom så håller han af henne och skämmer bort henne, och så är hon nu en gång gift med honom. Unga grefvinnan kan just inte tänka sig, att inte en gift kvinna skulle tycka om sin man.

På visst sätt motsvarar han ock hennes ideal af manlighet. Han är rättrådig och sanningsälskande. Han har aldrig svikit sitt gifna ord. Hon håller honom för en sann ädling.

Den åtonde i mars månad firar länsman Scharling sin födelsedag, och då färdas mycket folk uppför Broby backar. Människor från östan och västan, kände och okände, bjudne och objudne brukar då komma till länsmansgården. Alla äro välkomna. Alla finna nog af mat och dryckjom, och i balsalen finnes svängrum nog för de danslystna från sju kyrksocknar.

Unga grefvinnan kommer också, såsom hon kommer allestädes, där man kan vänta sig dans och lustighet.

Men den unga kvinnan är ej glad, när hon kommer. Det är, som om hon har en förkänsla af, att nu är det hennes tur att indragas i äfventyrens vilda jakt.

På vägen har hon suttit och betraktat den sjunkande solen. Den gick ned från en himmel utan moln och efterlämnade inga guldkanter på lätta skyar. Gråblek skymningsluft, genomjagad af kalla stormilar, betäckte nejden.

Unga grefvinnan såg, hur dagen och natten kämpade, och hur rädska grep allt lefvande vid de väldiges strid. Hästarna hastade bort med det sista lasset för att snart komma under tak. Timmerhuggarna skyndade hem från skogen, pigorna från ladugården. Vilddjuren tjöto i skogsbynet. Dagen, människornas älskling, besegrades.

Färgerna slökade, ljuset försvann. Köld och fulhet var allt hon såg. Hvad hon hoppats, hvad hon älskat, hvad hon verkat tycktes henne också inhöljas i skymningens grå dager. Det var trötthetens, nederlagets, vanmaktens timme så för henne som för all naturen.

Hon tänkte på, att hennes eget hjärta, som nu, i sin sprittande fröjd, höljde tillvaron i purpur och guld, hon tänkte på, att detta hjärta kanske en gång skulle förlora sin kraft att upplysa hennes värld.

»O, vanmakt, mitt eget hjärtas vanmakt!» sade hon till sig själf. »Kväfande gråa skymningsgudinna, en gång skall du bli herskarinna i min själ. Då skall jag se lifvet fult och grått, som det kanske ock är, då skall mitt hår hvitna, min rygg krökas, min hjärna förlamas.»

I detsamma svängde släden in på länsmansgården, och som den unga grefvinnan just då såg upp, föllo hennes ögon på ett gallerfönster i en flygelbyggnad och på ett bistert blickande ansikte där bakom.

Detta ansikte tillhörde majorskan på Ekeby, och den unga kvinnan kände, att nu var hennes näje förstört för den aftonen.

Det går väl an att vara glad, då man ej ser sorgen, blott hör henne omtalas som en gäst i främmande land. Värre är det att bevara hjärtats glädje, då man står öga mot öga med nattsvart, bistert blickande nöd.

Grefvinnan vet nog, att länsman Scharling satt majorskan i häkte, och att hon skall undergå ransakning för de våldsbragder, hon utförde på Ekeby samma natt, som den stora balen stod där. Men hon har just ej tänkt på, att hon skulle hållas i förvar där på länsmansgården så nära balsalen, att man därifrån kunde se in i hennes rum, så nära att hon måste höra dansmusiken och det glada stojet. Och nu tar tanken på henne bort all grefvinnans glädje.

Unga grefvinnan dansar nog både vals och kadrilj. Hon är nog uppe både i menuetten och angläsen; men mellan hvarje dans måste hon smyga fram till fönstret och se öfver till flygelbyggnaden. Där är ljus i majorskans fönster, och hon kan se, hur denna går fram och åter i sitt rum. Hon tyckes aldrig hvila, utan går ständigt.

Hon har alls ingen glädje af dansen. Hon bara tänker på, hur majorskan går fram och åter i sitt fängelse som ett fångadt vilddjur. Hon undrar på, att alla andra kunna dansa. Helt visst äro där många, som äro lika upprörda som hon öfver att veta majorskan vara dem så nära, och dock är det ingen, som visar något. Det bor ett fördragtsamt folk i Värmland.

Men för hvarje gång hon sett ut, röra sig hennes fötter tyngre i dansen, och skrattet vill fastna i hennes strupe.

Länsmannens hustru ger akt på henne, då hon stryker imman af fönsterrutan för att se ut, och kommer fram till henne.

»Ett sådant elände! Åh, ett sådant elände detta är!» hviskar hon till grefvinnan.

»Jag tycker, det är nästan omöjligt att dansa i afton,» hviskar grefvinnan tillbaka.

»Inte är det heller med min vilja, som vi hafva bal här, medan hon sitter där instängd,» svarar fru Scharling. »Hon har varit i Karlstad hela tiden, sedan hon blef häktad. Nu skall ransakning snart ske med henne, och därför blef hon hitförd i dag. Inte kunde vi sätta henne i det usla häktet i tingshuset, utan hon fick vara i väfkammaren i flygeln. Hon skulle fått vara i mitt förmak, grefvinna, om ej alla dessa människor kommit just i dag. Grefvinnan känner henne knappast, men hon har varit som en mor och en drottning för oss alla. Hvad skall hon tänka om oss, som dansa här, medan hon är i så stor nöd. Väl är det, att de flesta ej veta, att

hon sitter där.»

»Hon borde aldrig hafva blifvit häktad,» säger unga grefvinnan strängt.

»Nej, det är ett sant ord, grefvinna, men det var ingen annan råd, om ej ännu värre olyckor skulle ske. Inte var det någon, som förmenade henne att sätta eld på sina egna halmstackar och köra bort kavaljererna, men majoren strök ju omkring på jakt efter henne. Gud vet hvad han tagit sig till, om hon ej blifvit insatt. Scharling har fått hafva mycken förargelse af, att han häktade majorskan, grefvinna. Till och med i Karlstad voro de missnöjda med honom, därför att han ej såg genom fingrarna med allt, som hände på Ekeby; men han gjorde hvad han trodde vara bäst.

»Men nu blir hon väl dömd?» säger grefvinnan.

»Åh nej, grefvinna, dömd blir hon ej. Majorskan på Ekeby blir nog frikänd, men det är ändock för mycket för henne allt detta, som hon måst bär i dessa dagar. Hon blir visst tokig. Ni kan veta, en så stolt fru, hur kan hon tåla att behandlas som en brottsling! Jag tror, att det varit bäst, om hon fått gå fri. Hon hade kanske undkommit på egen hand.»

»Släpp henne lös,» säger grefvinnan.

»Det kan ju en hvar annan göra än länsmannen eller hans hustru,» hviskar fru Scharling. »Vi måste ju vakta henne, vi. Särskilt i natt, då så många af hennes vänner äro här, sitta två karlar på vakt utanför dörren, och det är stängt och bommadt om henne, så att ingen kan komma åt henne. Men om någon toge ut henne, grefvinna, vi skulle bli så glada, både Scharling och jag.»

»Kan jag inte få gå till henne?» säger unga grefvinnan.

Fru Scharling fattar henne ifrigt om handleden och för henne med sig ut. I förstugan kasta de öfver sig ett par schalar, och så skynda de öfver gården.

»Det är ej sagdt, att hon talar till oss ens,» säger länsmannens hustru. »Men hon kan dock se, att vi ej glömt henne.»

De komma in i flygelns första rum, där de två männen sitta och vakta vid den tillbommade dörren, och träda utan att hindras in till majorskan. Hon bodde i ett stort rum, uppfyllt med väfstolar och annan redskap. Det begagnades egentligen till väfkammare, men det hade galler för fönstret och starka lås för dörren för att i nödfall kunna användas till häkte.

Därinne fortfar majorskan att gå, utan att ge synnerlig akt på dem.

Hon är stadd på en lång vandring i de dagarna. Hon kan ej minnas annat, än att hon går de tjugu milen upp till sin mor, som sitter däruppe i Älfdalsskogarna och väntar på henne. Hon har aldrig tid att hvila. Hon måste gå. Rastlös brådska är öfver henne. Hennes mor är mer än nittio år. Hon skulle snart vara död.

Hon har mätt upp golfvets längd alnvis, och nu räknar hon hvarfven, läggande hop alnarna till famnar och famnarna till halfmil och mil.

Tung och lång synes henne vägen, och dock vågar hon ej hvila. Hon vadar fram genom djupa drifvor. Hon hör de eviga skogarna susa öfver sig, där hon går. Hon rastar i finnarnas pörten och i kolarens rishydda. Stundom, då ingen människa finnes på flera mil, måste hon bryta sig kvistar till ett läger och sovva under roten till en kullvräkt gran.

Och slutligen har hon nått målet, de tjugu milen äro slut, skogen öppnar sig, röda boningshus stå på en

snötäckt gård. Klarälven rusar skummande fram i en rad af små forsar, och på det välkända bruset hör hon, att hon är hemma.

Och hennes mor, som får se henne komma, tiggande, så som hon velat det, kommer henne till mötes.

Då majorskan kommit så långt, ser hon alltid upp, blickar omkring sig, ser den stängda dörren och vet hvar hon är.

Då undrar hon, om hon håller på att bli tokig, och sätter sig att tänka och hvila. Men om en stund är hon i färd på nytt, sammanräknar alnar och famnar till halfmil och mil, håller små korta raster i finnpörtena och sover hvarken natt eller dag, förrän hon åter har tillryggalagt de tjugu milen.

Under hela den tid hon suttit fången, har hon nästan aldrig sovit.

Och de båda kvinnorna, som kommit för att se till henne, sågo på henne med ångest.

Den unga grefvinnan skall sedan alltid minnas henne, sådan hon då gick där. Hon ser henne sedan ofta i sina drömmar och vaknar då upp från synen med ögonen våta af tårar och en klagan på läpparna.

Den gamla är så ängsligt förfallen, håret ser så tunt ut, och lösa tofvor tränga sig ut ur den smala flätan. Ansiktet är slappt och insjunket, kläderna oordnade och trasiga. Men med allt detta har hon kvar så mycket af den högt stående, allom bjudande herskarinnan, att hon ej inger medlidande blott, utan äfven vörnad.

Men hvad grefvinnan längst mindes var ögonen, insjunkna, inåtvända, ej ännu beröfvade allt förståndets ljus, men nästan färdiga att slackna, och med en vildhetens gnista lurande på djupet, så att man måste fasa och frukta för att i nästa ögonblick ha den gamla öfver sig, med tänderna färdiga att bita, fingrarna att klösa.

De hafva nu stått där en god stund, då majorskan med ens stannar inför den unga kvinnan och ser på henne med en sträng blick. Grefvinnan tar ett steg baklänges och griper fru Scharlings arm.

Majorskans drag få med ens lif och uttryck, hennes ögon se ut i världen med fullt förstånd.

»Åh nej, åh nej,» säger hon och småler, »så illa är det ändå inte, min kära unga dam.»

Hon bjuder dem nu sitta ned och sätter sig äfven själf. Hon tar an en air af gammaldags ståtlighet, känd från de stora kalasen på Ekeby och kungabalerna i landshöfdinge-residenset i Karlstad. De glömma trasorna och häktet och se endast den stoltaste och rikaste frun i Värmland.

»Min kära grefvinna,» säger hon. »Hvad kan förmå er att lämna dansen för att uppsöka en ensam gammal gumma som jag? Ni måtte vara mycket god.»

Grefvinnan Elisabet kan ej svara. Hennes röst är kväfd af rörelse. Fru Scharling svarar i hennes ställe, att hon ej kunnat dansa, därfor att hon tänkt på majorskan.

»Kära fru Scharling,» svarar majorskan, »är det nu så långt kommet med mig att jag stör de unga i deras glädje? Ni skall ej gråta öfver mig, min kära unga grefvinna,» fortfor hon. »Jag är en elak gammal kvinna, som förtjänar mitt öde. Ni håller det ej för rätt att slå sin mor?»

»Nej, men . . . »

Majorskans afbryter henne och stryker det krusiga, ljusa håret upp ur hennes panna.

»Barn, barn,» säger hon, »hur kunde ni gå och gifta er med den dumme Henrik Dohna?»

»Men jag älskar honom.»

»Jag ser hur det är, jag ser hur det är,» säger majorskan. »Ett snällt barn och ingenting mer, gråter med de bedröfvade och skrattar med de glada. Och tvungen att säga 'ja' till den förste, som säger: 'Jag älskar dig'. Ja visst, ja. Gå nu in och dansa, min kära unga grefvinna. Dansa ni och var glad! Det finnes ingenting ondt i er.»

»Men jag ville göra något för majorskan.»

»Barn,» säger majorskan högtidligt, »det bodde en gammal kvinna på Ekeby, som höll himmelens vindar fångna. Nu är hon fängslad, och vindarna äro fria. Är det underligt, att det går en storm genom landet?«

Jag som är gammal, har sett den förr, grefvinna. Jag känner den. Jag vet, att den dånande Guds storm kommer öfver oss. Än susar den fram öfver de stora rikena, än öfver de små bortglömda samhällena. Guds storm glömmer ingen. Den kommer så öfver stora som öfver små. Det är grannt att se Guds storm komma.

Guds storm, du välsignade Herrans väder, blås öfver jorden! Röster i luften, röster i vattnen, ljuden och förfären! Gören Guds storm dånande! Gören Guds storm skräckinjagande! Må stormbyarna draga ut öfver landet, störta fram mot vacklande väggar, bryta de lås, som rostat och de hus, som luta till fall.

Ångest skall breda sig öfver landet. De små fågelnästena skola falla från sitt fäste på grenen. Hökboet i furans topp skall ristas till jorden med stort dån, och ända in till ufnästet i bergsskrevan skall vinden hväsa med sin draktunga.

Vi tyckte, att allt var godt här hos oss; men det var ej så. Guds storm behöfs nog. Jag förstår det, och jag klagar ej. Jag ville blott, att jag finge gå hän till min mor.»

Hon faller med ens samman.

»Gå nu, unga kvinna,» säger hon. Jag har ej tid mer. Jag måste gå. Gå nu, och akta er för dem, som rida på stormmolnen!»

Därmed återtar hon sin vandring. Dragen slappas, blicken blir inåtvänd. Grefvinnan och fru Scharling måste lämna henne.

Så snart de åter äro inne hos de dansande, går unga grefvinnan rätt fram till Gösta Berling.

»Jag skall hälsa herr Berling från majorskan,» säger hon. »Hon väntar, att herr Berling skall taga henne ut ur fängelset.«

»Då får hon också vänta, grefvinna.«

»Åh, hjälп henne, herr Berling!«

Gösta blickar mörkt framför sig. »Nej,» säger han, »hvarför skulle jag hjälpa henne? Hvad är jag henne för tack skyldig? Allt hvad hon gjort för mig har varit till mitt fördärf.«

»Men, herr Berling . . . «

»Om hon ej funnits,» säger han häftigt, »sofve jag nu däruppe under de eviga skogarna. Skall jag vara skyldig att våga lifvet för henne, därför att hon gjort mig till kavaljer på Ekeby? Tror grefvinnan, att det följer mycken berömmelse med det ämbetet?«

Den unga grefvinnan vänder sig ifrån honom utan att svara. Hon är ond.

Hon går till sin plats, tänkande bittra tankar om kavaljererna. Hit äro de komna med valthorn och fiole och ämna låta stråkarna gnida öfver strängarna, till dess taglet nötts ut, utan att tänka på, att de lustiga tonerna klinga öfver till den fångnas usla rum. Hit komma de för att dansa, till dess skosulorna blifva till stoft, och tänka ej på, att deras gamla välgörarinna kan se deras skuggor svänga förbi innanför de immade rutorna. Ack, hvad världen blef grå och ful! Ack, hvilken skugga näden och hårdheten kastade öfver unga grefvinnans själ!

Om en stund kommer Gösta för att bjuda upp henne till dans.

Hon nekar tvärt.

»Vill inte grefvinnan dansa med mig?» frågar han och blir mycket röd.

»Hvarken med er eller med någon annan af Ekeby kavaljerer,» säger hon.

»Vi äro då inte värdiga en sådan ära.»

»Det är ingen ära, herr Berling. Men jag finner intet näje i att dansa med dem, som glömma alla tacksamhetens bud.»

Gösta har redan svängt sig om på klacken.

Denna scen höres och ses af många. Alla gifva grefvinnan rätt. Kavaljerernas otacksamhet och hjärtlöshet mot majorskan har väckt allmän harm.

Men i de dagarna är Gösta Berling farligare än ett vildt djur i skogen. Alltsedan han kom hem från jakten och fann Marianne borta, har hans hjärta varit som ett ömt sår. Han har god lust att tillfoga någon en blodig oförrätt och att sprida sorg och kval i vida kretsar.

Vill hon ha det så, säger han till sig själf, då skall det ock gå, som hon vill. Men hon får ej heller spara sitt eget skinn. Unga grefvinnan tycker om enleveringar. Hon skall få sitt lystmäte. Han har ingenting emot ett äfventyr. I åtta dar har han gått och sörjt för en kvinnas skull. Det kan vara nog lång tid. Han kallar Beerencreutz, öfversten, och Kristian Berg, den starke kaptenen, och den tröge kusin Kristoffer, som aldrig tvekar vid ett vansinnigt äfventyr, och lägger råd med dem om, hur man skall hämnas kavaljersflygelns kränkta ära.

Så kommer gästabudets slut. En lång rad af slädar kör upp på gården. Herrarna taga på sig pälsarna. Damerna söka sina kläder i afklädningsrummets förtviflade oreda.

Den unga grefvinnan har haft brådt att få lämna denna förhatliga bal. Hon är först färdig af damerna. Hon står leende midt på golfvet och ser på förvirringen, då dörren slås upp och Gösta Berling visar sig på tröskeln.

Ingen man har dock rätt att tränga in i detta rum. Gamla damer stå där i sitt tunna hår, sedan de lagt af de prydande mössorna. Och de unga hafva vikit upp klädningskjolarna under pälsarna, på det att de styfva volangerna ej skola tryckas under färdens.

Men utan att akta på de hejdande ropen störtar Gösta Berling fram till grefvinnan och griper henne.

Och han lyfter henne i sina armar och rusar ur rummet i förstugan och därifrån ut på trappan med henne.

Icke kunde de öfverraskade kvinnornas skri hejda honom. Då de skynda efter, se de blott, hur han kastar sig i en släde med grefvinnan i famnen.

De höra kusken smälla med piskan och se hästen sätta af. De kärra kusken. Det är Beerencreutz. De kärra hästen. Det är Don Juan. Och i djupt bekymmer öfver grefvinnans öde kalla de på männen.

Och dessa förspilla ej tiden med många frågor, utan störta till slädarna. Och med grefven i spetsen jaga de efter kvinnoröfvaren.

Men han ligger i släden, fasthållande den unga grefvinnan. All sorg har han glömt och yr af äfventyrets berusande fröjd sjunger han med full hals en visa om kärlek och rosor.

Tätt intill sig håller han henne tryckt; men hon gör intet försök att fly. Hennes ansikte ligger, hvitt och förstenadt, vid hans bröst.

Ack, hvad skall en man göra, då han har ett blekt, hjälplöst ansikte så nära sig, då han ser det ljusa håret, som eljes skuggar den hvita, strålande pannan, undanskjutet, och då ögonlocken tungt slutit sig öfver de grå ögonens skälmska glitter?

Hvad skall en man göra, då de röda läpparna blekna bort under hans ögon?

Kyssa, naturligtvis, kyssa de bleknande läpparna, de slutna ögonen, den hvita pannan.

Men då vaknar den unga kvinnan upp. Hon kastar sig undan. Hon är som en spänd fjäder. Och med hela sin makt måste han kämpa med henne, för att hon ej skall kasta sig ur släden, tills han tvingar henne, kufvad och darrande, ned i slädens ena hörn.

»Se,» säger Gösta då helt lugnt till Beerencreutz. »Grefvinnan är den tredje, som Don Juan och jag bortföra denna vinter. Men de andra hängde kring min hals med kyssar, och hon vill hvarken kyssas af mig eller dansa med mig. Kan du bli klok på dessa kvinnor, Beerencreutz?»

Men då Gösta körde från gården, då kvinnorna skreko och männen svuro, då dombjällrorna klingade och piskorna smällde och allt var rop och förvirring, blefvo de män, som vaktade majorskan, underliga till mods.

»Hvad står på?» tänkte de. »Hvad skrika de för?»

Med ens slås dörren upp, och en röst ropar åt dem:

»Hon är borta. Nu far han med henne.»

De ut, springande som galningar, utan att se efter, om det var majorskan eller hvem det var, som var borta. Lyckan var med dem, så att de till och med kommo upp i en bortilande släde. Och de foro både länge och väl, innan de fingo veta, hvem man förföljde.

Men Berg och kusin Kristoffer gingo i god ro fram till dörren, sprängde låset och öppnade för majorskan.

»Majorskan är fri,» sade de.

Hon kom ut. De stodo, raka som pinnar, på ömse sidor om dörren och sågo ej åt henne.

»Majorskan har häst och släde här utanför.»

Hon gick då ut, satte sig i åkdonet och körde bort. Henne förföljde ingen. Ingen visste heller, hvart hon for.

Utför Broby backar skyndar Don Juan mot Lövens isbelagda yta. Den stolta springaren flyger fram. Stärkande, iskall luft hviner om de åkandes kinder. Bjällrorna klinga. Stjärnor och måne blänka. Snön ligger blåhvit och skiner af sin egen glans.

Gösta känner poetiska tankar vakna inom sig. »Beerencreutz,» säger han. »Se, detta är lifvet. Så som Don Juan ilar bort med denna unga qvinna, så ilar tiden bort med människan. Du är nödvändigheten, som styr färden. Jag är begären, som fängsla viljan. Och så ryckes hon, den maktlösa, allt djupare och djupare nedåt.»

»Prata inte!» ryter Beerencreutz. »Nu komma de efter oss!»

Och med hvinande piskslag eggar han Don Juan till allt vildare fart.

»Där äro vargarna, här bytet,» utropar Gösta. »Don Juan, min gosse, tänk, att du är en ung älg. Störta fram genom busksnåren, vada genom myren, tag ett språng från fjällryggen ned i den klara sjön, sim öfver den, med modigt upplyft hufvud, och försvinn, försvinn i den täta granskogens frälsande dunkel! Spring, Don Juan, gamle kvinnoröfvere! Spring som en ung älg!»

Fröjd fyller hans vilda hjärta vid den ilande farten. Jubelsång är för honom de förföljandes skri. Fröjd fyller hans vilda hjärta, då han känner grefvinnans kropp skaka af skräck, då han hör hennes tänder skallra.

Plötsligt lossnar det grepp af järn, hvarmed han hållit henne. Han ställer sig upp i släden och svänger sin mössa.

»Jag är Gösta Berling,» ropar han, »herre till tiotusen kyssar och trettontusen kärleksbref. Hurra för Gösta Berling! Tag honom den som kan!»

Och i nästa ögonblick hviskar han i grefvinnans öra:

»Är inte farten god? Är inte färden kunglig? Bortom Löfven ligger Vänern. Bortom Vänern ligger hafvet, öfverallt oändliga vidder af klar blåsvart is, och där bortom en strålande värld. Rullande tordön i den frysande isen, gälla rop bakom oss, stjärnskott i höjden och klingande bjällror framför oss! Framåt! Alltjämt framåt! Har ni lust att pröfva den färden, unga, sköna dam?»

Han hade släppt henne fri. Hon stöter honom häftigt ifrån sig.

Nästa stund finner honom på knä vid hennes fötter.

»Jag är en usling, en usling. Grefvinnan skulle inte hafva retat mig. Grefvinnan stod där så stolt och fin och trodde aldrig, att en kavaljersnäfve kunde nå er. Himmel och jord älska er. Ni skulle ej öka deras bördar, som himmel och jord förakta.»

Han rycker till sig hennes händer och för dem till sitt ansikte.

»Om ni dock visste,» säger han, »hvad det vill säga att veta sig vara en förkastad. Man frågar ej efter hvad man gör. Nej, det gör man ej.»

I samma ögonblick märker han, att hon ej har något på händerna. Han drar då ett par stora skinnvantar ur fickan och sätter på henne.

Därmed har han på en gång blifvit alldelers lugn. Han sätter sig till rätta i släden, så långt från den unga grefvinnan som möjligt.

»Det är inte lönt, att grefvinnan är rädd,» säger han. »Ser inte grefvinnan hvart vi fara? Ni kan ju begripa, att vi inte töras göra er något ondt.»

Hon, som nästan varit från sina sinnen af fasa, ser nu, att de redan farit öfver sjön, och att Don Juan nu sträfvar uppför de branta backarna vid Borg.

De stanna hästen utanför trappan till grefvegården och låta den unga grefvinnan stiga ur släden vid porten till sitt eget hem.

Men då hon omges af utskyndande tjänare, återfår hon mod och sinnesnärvaro.

»Tag vara på hästen, Andersson!» säger hon till kusken. »Dessa herrar, som skjutsat mig hem, äro väl så goda och stiga in en stund. Grefven kommer strax.»

»Som grefvinnan önskar,» säger Gösta och stiger genast ur släden. Beerencreutz kastar tömmarna ifrån sig utan ett ögonblicks tvekan. Men unga grefvinnan går före dem och visar dem med illa dold skadefröjd in i salen.

Grefvinnan hade nog väntat, att kavaljererna skulle tvekat vid förslaget att invänta hennes man.

De visste då ej, hvilken sträng och rättrådig man han var. De fruktade ej för den räfst han skulle med dem, som våldsamt gripit henne och tvingat henne att åka med dem. Hon ville höra honom förbjuda dem att någonsin mer sätta sin fot i hennes hem.

Hon ville se honom kalla in tjänarna för att utpeka kavaljererna som män, hvilka de hädanefter aldrig skulle släppa inom Borgs portar. Hon ville höra honom uttala sitt förakt ej blott öfver det de gjort henne, utan äfven öfver deras handlingssätt mot den gamla majorskan, deras välgörarinna.

Ja, han som för henne var idel ömhet och undseende, han skulle resa sig i rättvis stränghet mot hennes förföljare. Kärleken skulle ge eld åt hans tal. Han som beskyddade och aktade henne som ett väsen af finare art än en hvar annan, han skulle ej tåla, att råe män slogo ned på henne som roffåglar på sparven. Hon glödde af hämndtörst, hela den lilla kvinnan, från hufvud till fot. Hennes man skulle hjälpa henne i hennes vanmakt och födrifva de svarta skuggorna.

Beerencrutz, öfversten med de täta hvita mustascherna, steg dock oförfärad in i matsalen och gick fram till brasan, som alltid skulle vara tänd, då grefvinnan kom hem från en bjudning.

Gösta stannade i dunklet nere vid dörren och betraktade tyst grefvinnan, medan betjanten befriade henne från ytterplaggen. Där han satt och såg på denna unga kvinna, blef han så glad, som han ej varit på många år. Det gick så klart upp för honom, det var honom så visst som en uppenbarelse, fastän han ej förstod, hur han upptäckt det, att hon hade inom sig en den skönaste själ.

Än så länge låg den bunden och slumrande; men den skulle nog komma fram. Han blef så glad öfver att hafva upptäckt all den renhet och fromhet och oskuld, som bodde innerst i henne. Han var nästan färdig att skratta åt henne, för att hon såg så ond ut och stod med blossande kinder och sammandragna ögonbrynen.

»Du tror ej, hur mild och god du är,» tänkte han.

Den sida af hennes väsen, som var vänd mot sinnevärlden, skulle aldrig göra hennes inre jag full rättvisa, tänkte han. Men Gösta Berling måste från denna stund vara hennes tjänare, såsom man måste tjäna allt skönt och gudomligt. Ja, det stod ej till att ångra, att han nyss farit fram så våldsamt mot henne. Om hon ej varit så rädd, om hon ej stött undan honom så häftigt, om han ej förnummit, hur hela hennes väsen upprördes af hans råhet, så skulle han aldrig vetat, hvilken fin, hvilken ädel ande, som bodde inom henne.

Han hade inte kunnat tro det förr. Hon hade ju bara varit danslystnad och munterhet. Och så hade hon ju kunnat gifta sig med den dumme grefve Henrik.

Ja, nu skulle han vara hennes slaf till sin död: hund och träl, som kapten Kristian brukade säga, och ingenting mer.

Han satt därnere vid dörren, Gösta Berling, med knäppta händer och höll ett slags gudstjänst. Alltsedan den dagen, då han första gången kände inspirationens eldtunga flamma öfver sig, hade han ej erfarit en sådan helighet i sin själ. Han lät ej störa sig, fastän grefve Dohna kom in med en mängd människor som, svuro och beskärmade sig öfver kavaljerernas tusen upptåg.

Han lät Beerencreutz taga emot stormen. Han själf hade annat att tänka på. I makligt lugn stod den i många äfventyr pröfvade framme vid spiseln, satte upp foten mot spiselgallret, stödde armbågen mot knäet och hakan mot handen och såg på de instormande.

»Hvad skall nu allt detta betyda?» röt den lille grefven åt honom.

»Det betyder,» sade han, »att så länge det finns kvinnfolk på jorden, så länge finnes det ock fånar, som dansa efter deras pipa.»

Den unge grefven blef röd i ansiktet.

»Jag frågar, hvad detta betyder!» upprepade han.

»Det frågar jag ock,» hånade Beerencreutz. »Jag frågar hvad det betyder, att Henrik Dohnas grefvinna ej vill dansa med Gösta Berling.»

Grefven vände sig frågande mot sin hustru.

»Jag kunde det ej, Henrik,» utbrast hon. »Jag kunde ej dansa med honom eller någon af dem. Jag tänkte på majorskan, som de läto försmäkta i häkte.»

Den lille grefven rätade på sin stela kropp och sträckte upp sitt gammalmanshufvud.

»Vi kavaljerer,» sade Beerencreutz, »tillåta ingen att skymfa oss. Den, som ej vill dansa med oss, måste åka med oss. Det har ej skett grefvinnan någon skada, och därmed kan saken få vara slut.»

»Nej,» sade grefven. »Därmed kan den ej vara slut. Det är jag, som svarar för min hustrus gärningar. Nu frågar jag, hvarför ej Gösta Berling vände sig till mig för att få upprättelse, då min hustru förlämpat honom.»

Beerencreutz smålog.

»Jag frågar,» upprepade grefven.

»Man ber inte räfven om lof att få dra huden af honom,» sade Beerencreutz.

Grefven lade handen på sitt smala bröst.

»Jag har ord om mig att vara en rättvis man,» utbrast han. »Jag kan döma öfver mina tjänare. Hvarför skulle jag ej kunna döma öfver min hustru? Kavaljererna ha ej rätt att döma henne. Det straff, de tillämpat på henne, förintar jag. Det har aldrig funnits till, förstå ni, mina herrar. Det har aldrig funnits till.»

Grefven skrek ut orden i högsta falsett. Beerencreutz sände en snabb blick ut öfver församlingen. Det var ej en af de närvarande – Sintram och Daniel Bendix och Dalberg och allt hvad det kunde vara för ena, som följt med in – som ej stod och småmyste åt, hur han lurade den dumme Henrik Dohna.

Unga grefvinnan förstod ej genast. Hvad var det, som skulle räknas för intet? Hennes ångest, kavaljerernas hårda grepp om hennes späda kropp, den vilda sången, de vilda orden, de vilda kyssarna, skulle detta ej finnas till? Fanns det denna kväll intet, öfver hvilket den gråa skyrningsgudinna ej rådde?

»Men, Henrik . . . »

»Tyst!» sade han. Och han rätade upp sig för att hålla strafftalet till henne. »Ve dig, att du, som är kvinna, har velat sätta dig till domare öfver män,» säger han. »Ve dig, att du, som är min hustru, vågar förlämpa någon, hvars hand jag gärna trycker. Hvad har du att göra med att kavaljererna satt majorskan i häkte? Hade de ej rätt? Aldrig kan du veta, hur en man måste vredgas i djupet af sin själ, då han hör talas om kvinnors otro. Ämnar du själf vandra den onda vägen, efter du tar en sådan kvinnas försvar?»

»Men, Henrik . . . »

Hon klagade som ett barn och sträckte ut armarna som för att avvärja de onda orden. Hon hade kanske aldrig förr hört så hårda ord riktade till sig. Hon var så hjälplös bland dessa hårda män, och nu vände hennes enda försvarare sig mot henne. Aldrig mer skulle hennes hjärta hafva kraft att upplysa världen.

»Men, Henrik, det är ju du, som skulle skydda mig.»

Gösta Berling var uppmärksam nu, då det var för sent. Han visste sannerligen ej, hvad han skulle göra. Han ville henne så väl. Men han vågade ej kasta sig mellan man och hustru.

»Hvar är Gösta Berling?» sporde grefven.

»Här,» sade Gösta. Och han gjorde ett erbarmligt försök att skämta bort saken. »Grefven höll visst på att hålla tal, och jag somnade in. Hvad säger grefven, om vi skulle fara hem nu och låta er få gå och lägga er?»

»Gösta Berling, eftersom min grefvinna nekat att dansa med dig, befaller jag, att hon kysser din hand och ber dig om förlåtelse.»

»Min käre grefve Henrik,» säger Gösta småleende, »det är ingen hand, som passar för en ung kvinna att kyssa. I går var den röd af blod från en skjuten älg, i natt svart af sot efter ett slagsmål med en kolare. Grefven har fällt en ädel och högsinnad dom. Det är upprättelse nog. Kom Beerencreutz!»

Grefven ställde sig i hans väg.

»Gå inte,» sade han. »Min hustru måste lyda mig. Jag vill, att min grefvinna skall veta, hvart det leder att handla själfrådigt.»

Gösta stannade hjälplös. Grefvinnan stod alldeles blek; men hon rörde sig ej.

»Gå,» sade grefven.

»Henrik, jag kan ej.»

»Du kan,» sade grefven hårdt. »Du kan. Men jag vet hvad du vill. Du vill tvinga mig att slåss med den mannen, därför att du i din nyckfullhet ej tycker om honom. Nåvä! då, om du ej vill ge honom upprättelse, så skall jag det. Alltid är det kärt för er kvinnor, om män blifva dödade för er skull. Du har begått felet, men vill ej försona det. Alltså måste jag göra det. Jag skall duellera, min grefvinna. Om några timmar skall jag vara ett blodigt lik.»

Hon gaf honom en lång blick. Och hon såg honom, sådan han var: dum, feg, uppblåst af högmod och fåfänga, den ömkligaste af människor.

»Lugna dig,» sade hon. Och hon hade blifvit kall som is. »Jag skall göra det.»

Men nu blef Gösta Berling rent utom sig.

»Grefvinnan får inte! Nej, ni får inte! Ni är ju bara ett barn, ett svagt oskyldigt barn, och ni skulle kyssa min hand. Ni har en så hvit, skön själ. Jag skall aldrig mer komma er nära. Åh, aldrig mer! Jag bringar död och fördärf öfver allt godt och skuldlöst. Ni skall ej röra vid mig. Jag ryser för er som eld för vatten. Ni får inte!»

Han stack händerna bakom ryggen.

»Det gör mig ingenting mer, herr Berling. Numera gör det mig ingenting. Jag ber er om förlåtelse. Jag ber er, låt mig kyssa er hand!»

Gösta höll sina händer kvar på ryggen. Han öfversåg ställningen. Han närmade sig dörren.

»Om du ej mottar den upprättelse min hustru bjuder, måste jag slåss med dig, Gösta Berling, och måste dessutom pålägga henne ett annat, svårare straff.»

Grefvinnan höjde på axlarna. »Han är ju tokig af feghet,» hviskade hon. »Låt det nu ske! Det betyder ingenting, att jag blir förödmjukad. Det är ju detta ni velat hela tiden.»

»Har jag velat det? Tror ni, att jag velat det? Nå, om jag ej har några händer kvar att kyssa, så måste ni väle se, att jag ej velat det,» utbrast han.

Han sprang fram till brasan och sträckte sina händer in i den. Lågan slog tillsammans om dem, huden rynkade sig, naglarna knastrade. Men i samma sekund fick Beerencreutz honom i nacken och slängde honom handlös utåt golfvet. Han snafvade mot en stol och blef sittande. Han satt nästan och blygdes öfver ett så dumt tilltag. Skulle hon tro, att han blott velat göra det på skryt? Att göra så i det folkuppfyllda rummet måste ju ta sig ut som dumt skryt. Det hade ej varit en skymt af fara.

Innan han kunde tänka på att resa sig, låg grefvinnan på knä bredvid honom. Hon fattade de röda, sotiga händerna och betraktade dem.

»Jag skall kyssa dem, kyssa dem,» utbrast hon,» så snart de ej äro för ömma och onda!» Och tårarna störtade ur hennes ögon, medan hon såg brännblåsorna höja sig under den svedda huden.

Så blef han för henne som en uppenbarelse af en okänd härlighet. Att det dock ännu kunde ske sådana ting på jorden, att sådant kunde göras för henne! Nej, hvilken man, hvilken man var då ej denne, i stånd till allt, väldig i godt som i ondt, stordådens man, de starka ordens, de lysande gärningarnas man! En hjälte, en hjälte! Skapad af annat ämne än andra. Slaf af en nyck, af stundens lust, vild och förskräcklig, men ägare af en rasande kraft, skyende intet.

Hon hade varit så betryckt hela kvällen, ej sett annat än sorg och grymhet och feghet. Nu var allt glömdt. Unga grefvinnan var åter glad öfver att vara människa. Skymningsgudinnan var slagen. Unga grefvinnan såg ljus och färger upplysa världen.

Det var samma natt uppe i kavaljersflygeln.

Där ropade de ve och förbannelse öfver Gösta Berling. De gamla herrarna ville sovfa; men det var omöjligt. Han lät dem ej få ro. Fåfängt var det, att de drogo för sänggardinerna och släckte ljusen. Han bara pratade.

Nu lät han dem veta, hvilken ängel unga grefvinnan var, och hur han tillbad henne. Han skulle tjäna henne, dyrka henne. Han var nöjd nu med att veta, att alla öfvergivit honom. Nu kunde han ägna ett lif åt hennes tjänst. Hon föraktade honom naturligtvis. Men han skulle vara nöjd med att ligga vid hennes fötter som en hund.

Hade de gifvit akt på Lagön ute på Löfven? Hade de sett den söderifrån, där den skrofliga klippan reser sig tvärbrant ur vattnet? Hade de sett den norrifrån, där den sjunker mot sjön i sakta slutning, och där de smala sandrefven, beväxta med stora, härliga granar, slingra sig fram i vattenbrynet och bilda de underbaraste småsjöar? Däruppe på den branta kliptoppen, hvarest ännu spillror efter en gammal sjöröfvarborg kvarligga, skulle han bygga ett slott åt unga grefvinnan, ett slott af marmor. Breda trappor skulle huggas i berget ned till sjön, vid hvilka vimplade båtar skulle landa. Där skulle finnas strålande salar och höga torn med förgyllda tinnar. Det skulle bli en passande bostad åt unga grefvinnan. Det gamla trärucklet på Borgs udde var inte värdt, att hon beträdde det en gång.

När han hållit på så en stund, började en och annan snarkning ljuda bakom de gulrutiga gardinerna. Men de flesta svuro och jämrade sig öfver honom och hans därskaper.

»Människor,» säger han då högtidligt, »jag ser den gröna jorden betäckt af människoverk eller af spillror efter människoverk. Pyramiderna tynga jorden, babelstornet har genomborrat skyn, de sköna templen och de grå borgarna hafva rest sig ur gruset. Men af allt, som händer byggt, hvad är det, som ej fallit eller skall falla? O människor, kasten mursleven och lerformen! Breden murarförklädet öfver ert hufvud och läggen er ned att bygga drömmarnas ljsa slott! Hvad skall anden med tempel af sten och ler? Lären att bygga oförgängliga slott af drömmar och syner!»

Därmed gick han skrattande till hvila.

Då grefvinnan kort därpå fick veta, att majorskan var befriad, gjorde hon middagsbjudning för kavaljererna.

Därmed började hennes och Gösta Berlings långa vänskap.

ELFTE KAPITLET.

Spökhistorier.

O sena tiders barn!

Jag har ingenting nytt att berätta er, endast det, som är gammalt och nästan glömdt. Sägner har jag från barnkammaren, där de små sutto på låga pallar kring sagoberättarskan med det hvita håret; eller från stockelden i stugan, där drängar och torpare sutto och språkade, medan ångan rykte från deras våta kläder, och de drogo knifvar ur läderslidan vid halsen för att breda ut smör på tjockt, mjukt bröd; eller från salen, där gamle herrar sutto i vaggande gungstolar och lifvade af den ångande toddyn, talade om flydda tider.

Stod så ett barn, som lyssnat till sagoberättarskan, till arbetskarlarne, till de gamle herrarne, vid fönstret i vinterkvällen; då såg det inga moln vid himlens rand, utan skyarna voro kavaljerer, som jagade öfver fästet i rangliga enspänningar, stjärnorna voro vaxljusen, som tändes i den gamla grefvegården på Borgs udde, och spinnrocken, som surrade i nästa rum, trampades af den gamla Ulrika Dillner. Ty barnets hufvud var uppfylldt af de gamle tidernas människor; för dem lefde och svärmade det.

Men sändes ett sådant barn, hvars hela själ var mättad af sägner, öfver den mörka vinden in på handkammaren efter lin eller skorpor, då ilade de små fötterna, då kom det i flygande fart utför trappan genom förstugan och in i köket. Ty däruppe i mörkret hade det måst tänka på alla gamla historier, det hört om den elake brukspatronen på Fors, om honom, som gått i förbund med djäfvulen.

Den elake Sintrams stoft hvilar sedan länge på Svartsjö kyrkogård, men ingen tror, att hans själ kallats till Gud, såsom det står på grafstenen.

Medan han lefde, var han en af dem, till hvilkas hem på långa, regniga söndagseftermiddagar en tung

kaross, förspänd med svarta hästar, brukar komma körande. En mörkklädd, elegant herre stiger då ur vagnen och hjälper till att med kort och tärning fördrifva de tröga timmarna, som i sin enformighet bragt husets herre till förtiflan. Spelpartiet fortsattes till efter midnatt, och då den främmande reser i morgongryningen, lämnar han alltid efter sig någon olycksbringande afskedsgåfva.

Ja, så länge Sintram fanns här på jorden, var han en af dem, hvilkas ankomst bådas af andar. Skrymt går före dem: deras vagnar rulla in på gården, deras piska småller, deras röster ljuda på trappan, förstugudörren öppnas och slutes. Hundar och människor vakna af laromet, så starkt är det; men det är dock ingen, som kommer, det är bara skrymt, som går före dem.

Hu, dessa fasans människor, som de onda andarna söka! Hvad kunde det väl vara för en stor, svart hund, som visade sig på Fors i Sintrams tid? Han hade förfärliga, gnistrande ögon och en lång, bloddrypande tunga, som hängde långt ut ur det flämtande svalget. En dag, just då drängarne varit inne i köket och spisat middag, hade han krafsat på köksdörren, och alla pigorna hade skrikit af förfäran, men den störste och starkaste af drängarne hade tagit ett brinnande vedträ ur spisen, ryckt upp dörren och slängt det i hundens gap.

Då hade han flytt med ett förfärligt vrålande, eld och rök hade stått honom ur munnen, gnistor hvirflade omkring honom, och hans fotspår på vägen lyste som eld.

Och var det ej förskräckligt detta, att hvarje gång, då brukspatronen kom hem från en resa, så förbyttes dragarna för honom. Han for med hästar, men då han kom hem om nätterna, hade han alltid svarta tjurar för vagnen. Folket, som bodde bredvid landsvägen, sågo de stora, svarta hornen afteckna sig mot natthimlen, då han reste förbi; hörde djurens bölande och förfärades öfver den rad af gnistor, som klöfvar och vagnshjul framlockade ur det torra gruset.

Ja, nog behöfde de små fötterna skynda för att komma öfver den stora, mörka vinden. Tänk, om något förfärligt, om den, hvars namn man ej kan nämna, kommit fram däruppe ur en mörk vrå! Hvem kunde vara säker? Det var ej blott de onda, han visade sig för. Hade ej Ulrika Dillner sett honom? Både hon och Anna Stjärnhök kunde berätta om, att de sett honom.

Vänner, människors barn! I som dansen! I som skratten! Jag ber er så hjärtligt, dansen varligt, skratten mildt, ty det kan komma så mycken olycka åstad, om era tunnsulade sidenskor trampa på ömtåliga hjärtan i stället för på hårdas plankor, och ert lustiga, silfverklingande skratt kan jaga en själ till förtiflan.

Det var väl säkerligen så, att de ungas fötter trampat för hårdt på gamla Ulrika Dillner, och de ungas skratt ljudit för öfvermodigt i hennes öra, ty det kom med ens öfver henne en oemotståndlig längtan efter en gift kvinnas titlar och värdigheter. Hon sade ändtligen »ja» till den elake Sintrams långa frieri, följde honom till Fors som hans hustru och lefde skild från de gamla vänerna på Berga, de gamla kära bestyren och den gamla oron för dagligt bröd.

Det var ett parti, som gick hastigt och lustigt. Sintram friade vid jultiden och i februari stod bröllopet. Det året bodde Anna Stjärnhök i kapten Ugglas hem. Hon var en god ersättning för gamla Ulrika, och denna kunde utan samvetskval draga ut och eröfra sig frutiteln.

Utan samvetskval, men icke utan ånger. Det var icke något godt ställe hon flyttade till, de stora, tomma rummen voro fyllda af hemsk skräck. Så snart det blef mörkt, började hon rysa och förskräckas. Hon höll på att förgås af hemlängtan.

De långa söndagseftermiddagarna voro svårare än allt annat. De hade aldrig ett slut, hvarken de eller den långa rad af pinande tankar, som släpade sig fram genom hennes hjärna.

Så hände sig en dag i mars, då Sintram ej kommit hem från kyrkan till middagen, att hon gick in i salongen på öfre våningen och satte sig till klaveret. Det var hennes sista tröst. Klaveret, med en flöjtspelare och en herdinna målade på det hvita locket, var hennes eget, ärfdt från hennes föräldrahem. För det kunde hon klaga sin nöd, det förstod henne.

Men är det inte både ömkligt och löjligt! Vet ni, hvad hon spelar? Bara en polska, och hon, som är så hjärtans bedröfvad.

Ack, hon kan inte något annat. Innan hennes fingrar stelnade kring visp och förskärarknif, fick hon lära sig den enda polskan. Den sitter kvar i hennes fingrar, men hon kan inte något annat stycke, inte någon sorgmarsch, inte någon lidelsefull sonat, inte ens en klagande folkvisa, bara den polskan.

Den spelar hon, så ofta hon har något att anförtro åt det gamla klaveret. Hon spelar den, både då hon vill gråta, och då hon vill le. Då hon firade sitt bröllop, spelade hon den, och då hon kommit första gången i eget hem, och likaså nu.

De gamla strängarna förstå henne nog: hon är olycklig, olycklig.

En vägfärande, som drager förbi och hör polskan ljuda, kunde tro, att den elake brukspatronen höll bal för grannar och fränder, så muntert ljuder den. Det är en öfvermåttan käck och lustig melodi. Med den har hon i forna dagar spelat sorglösheten in och hungern ut på Berga gård; då den ljöd, skulle alla upp till dans. Den sprängde reumatismens band kring ledgångarna och narrade åttioårige kavaljerer upp på golfvet. Hela världen kunde vilja dansa efter den polskan, så lustigt låter den – men gamla Ulrika gråter.

Hon har trumpna, vresiga tjänare omkring sig och ilskna djur. Hon längtar efter vänliga ansikten och leende munnar. Det är denna hennes förtviflade längtan, som den glada polskan skall tolka.

Människor ha svårt att lära sig, att hon är fru Sintram. Alla kalla henne mamsell Dillner. Se, det är meningen, att polskmelodien skall förklara hennes ånger öfver fåfängan, som lockade henne att jaga efter frutiteln.

Gamla Ulrika spelar, som om hon ville spränga strängarna. Det är så mycket att öfverrösta: jäggerrop af fattiga bönder, förbannelser af utpinade torpare, hånskratt af trotsiga tjänare och först och sist skammen, skammen att vara en ond mans hustru.

Vid dessa toner har Gösta Berling fört den unga grefvinnan Dohna upp i dansen. Marianne Sinclair och hennes många beundrare hafva dansat efter den, och majorskan på Ekeby har rört sig i dess takt, då den vackre Altringer ännu lefde. Hon ser dem par efter par, förenade i ungdom och skönhet, hvirfla förbi. Det gick en ström af munterhet från dem till henne, från henne till dem. Det var hennes polska, som kom deras kinder att glöda, deras ögon att stråla. Hon är skild från allt detta nu. Må polskanåna, – så många minnen, så många ljufliga minnen att öfverrösta!

Hon spelar för att döfva sin ängslan. Hennes hjärta vill brista af förskräckelse, då hon ser den svarta hunden, då hon hör tjänarne hviska om de svarta tjurarna. Hon spelar polskan om och om igen för att döfva sin ängslan.

Då märker hon, att hennes man kommit hem. Hon hör, att han kommer in i rummet och sätter sig i gungstolen. Hon känner så väl igen vaggningen, då meden knarrar mot golftiljan, att hon ej ens ser sig om.

Allt under det hon spelar, fortfar vaggningen; nu hör hon ej mer tonerna, endast vaggningen.

Stackars gamla Ulrika, så utpinad, så ensam, så hjälplös, vilsekomen i fiendeland, utan en vän att klaga

för, utan annan tröstare än ett skrällande klaver, som svarar henne med en polska.

Det är som ett gapskratt på en begravning, en dryckessång i en kyrka.

Allt under det gungstolen fortfar att vagga, hör hon plötsligen, hur klaveret skrattar åt hennes klagan, och hon slutar midt i en takt. Hon reser sig och ser bort till gungstolen.

Men ögonblicket därpå ligger hon afsvimmad på golfvet. Det var ej hennes man, som satt i gungstolen, utan en annan – den, som ej små barn våga nämna vid namn, den, som skulle skrämma dem till döds, om de mötte honom på den ödliga vinden.

Ah, den hvars själ blifvit mättad af sägner, kan han någonsin frigöra sig från deras välide? Nattvinden tjuter därute, en ficus och en nerium piska balkongens pelare med sina styfva blad, himlen hvälfver sig mörk öfver de långsträckta bergen, och jag, som sitter ensam i natten och skrifver med lampan tänd och gardinen uppdragen, jag, som nu är gammal och borde vara klok, jag känner samma rysningar krypa uppför ryggraden, som då jag första gången hörde denna historia, och jag måste ouphörligen lyfta ögonen från arbetet för att se efter, om ej någon kommit in och gömt sig i vrån där borta; jag måste se ut på balkongen för att ge akt på, om ej ett svart hufvud sticker upp öfver räckverket. Den viker aldrig ifrån mig, denna skräck, som väckes af de gamla historierna, då natten är mörk och ensligheten djup, och den blir mig till sist så öfvermäktig, att jag måste kasta pennan, krypa ned i min säng och draga täcket upp öfver ögonen.

Det var min barndoms stora, hemliga undran, att Ulrika Dillner öfverlefde den där eftermiddagen. Jag hade ej gjort det.

Lycka var det, att Anna Stjärnhök strax därefter kom åkande till Fors, att hon fann henne på salongsgolfvet och väckte henne till lif igen. Men med mig hade det ej gått så väl. Jag hade redan varit död.

Jag vill önska er, käre vänner, att ni måtte slippa se gamla ögons tårar.

Eller att ni ej må stå hjälplösa, då ett grått hufvud lutar sig intill ert bröst för att få stöd, eller då gamla händer knäppas kring edra i tyst böن. Må ni slippa att se de gamle sänkta i sorg, som ni ej kunna hugsvala.

Hvad är dock de unges klagan? De hafva styrka, de hafva hopp. Men hvilket elände är det ej, då de gamle gråta, hvilken förtviflan, då de, som varit era unga dagars stöd, sjunka i maktlös klagan.

Där satt Anna Stjärnhök och lyssnade till gamla Ulrika, och hon såg ingen utväg för henne.

Den gamla grät och darrade. Hennes ögon voro vilda, hon talade och talade och stundom så förvirradt, som om hon ej mer visste, hvor hon befann sig. De tusen rynkorna, som genomfårade hennes ansikte, voro dubbelt så djupa som vanligt, löslockarna, som hängde ned öfver hennes ögon, rakanade af tårarne, och hela den långa, magra gestalten skakades af snyftningar.

Slutligen måste Anna göra slut på jämmern. Hon hade sitt beslut färdigt. Hon ville föra henne med sig tillbaka till Berga. Det var nu visserligen sannt, att hon var Sintrams hustru, men på Fors kunde hon ej stanna. Brukspatronen skulle göra henne tokig, om hon blefve kvar hos honom. Anna Stjärnhök beslöt att föra bort gamla Ulrika.

Åh, hvad den stackarn gladdes och förfärades åt detta beslut! Men hon skulle visst ej våga lämna sin man och sitt hem. Han skulle kanske sända den stora svarta hunden efter henne.

Men Anna Stjärnhök öfvervann hennes motstånd, dels med gyckel, dels med hot, och om en halftimme hade hon henne bredvid sig i släden. Anna körde själf, och gamla Disa drog släden. Föret var uselt, ty man var långt framme i mars, men det gjorde gamla Ulrika godt att åter åka i den kända släden efter den kända

hästen, som varit trotjänare på Berga minst lika länge som hon.

Som hon nu hade ett godt humör och ett oförfäradt sinne, denna gamle hushållsträl, slutade hon upp att gråta, då de foro förbi Arvidstorp; vid Högberg skrattade hon redan, och då de foro förbi Munkeby, höll hon på att berätta, om hur det var i hennes ungdom, då hon var hos grefvinnan på Svaneholm.

De åkte nu in i de ödsliga, folkfattiga trakterna norr om Munkeby på en backig och stenig väg. Vägen letade sig fram till alla kullar, som den möjligen kunde nå, den kröp upp till deras topp i långsam krökning, störtade sig utför dem i tvärbrant stupning, men ilade så rakt den kunde öfver den jämna dalbottnen för att genast finna en ny brant att öfverklättra.

De höllo just på att fara utför Vestratorpsbacke, då gamla Ulrika tvärtystnade och grep Anna hårdt om armen. Hon stirrade på en stor, svart hund vid vägkanten. »Se!» sade hon.

Hunden satte af inåt skogen. Anna såg ej mycket af honom.

»Kör,» sade Ulrika, »kör, så fort du kan! Nu får Sintram bud om, att jag är här.»

Anna försökte att skratta åt hennes ångest, men hon höll i sig.

»Vi få snart höra hans bjällror, skall du få se. Vi få höra dem, innan vi komma upp på toppen af nästa backe.»

Och då Disa flåsade ut ett ögonblick på toppen af Elofsbacken, då hördes bjällerklang nedanför dem.

Nu blef gamla Ulrika helt tokig af ängslan. Hon darrade, snyftade och jämrade sig så som nyss i salongen på Fors. Anna ville mana på Disa, men denna vände blott på hufvudet och gaf henne en blick af outsäglig förvåning. Trodde hon, att Disa glömt, när det var tid att springa, och när det var tid att gå? Ville hon lära henne att draga en släde, lära henne, som kände hvarje sten, hvarje bro, hvarje grind, hvarje backe sedan mer än tjugu år tillbaka?

Under detta kom bjällerklangen allt närmare.

»Det är han, det är han, jag känner hans bjällror,» jämrar sig gamla Ulrika.

Klangen kommer allt närmare. Ibland är den så onaturligt stark, att Anna vänder sig om för att se, om Sintrams häst ej har hufvudet inpå hennes släde, ibland dör den bort. De höra den än till höger, än till vänster om vägen, men de se ingen åkande. Det är som om bjällerklangen ensam förfölje dem.

Så som det är på natten, då man reser hem från gästabud, så är det äfven nu. Dessa bjällror klinga i melodier, sjunga, tala, svara. Skogen genljuder af det larm de föra.

Anna Stjärnhök nästan längtar, att de förföljande ändtligen skola komma så nära, att hon skall få se Sintram själf och hans röda häst. Hon blir hemsk till mods i denna förfärliga bjällerklang.

Hon är inte rädd, hon har aldrig varit rädd, men dessa bjällror pina och plåga henne.

»De där bjällrorna pina mig,» säger hon.

Och strax uppfångas ordet af bjällrorna »Pina mig,» ringa de. »Pina mig, pina, pina, pina mig,» sjunga de på alla möjliga melodier.

Det var ej så länge sedan hon åkte denna samma väg, jagad af vargar. Hon hade i mörkret sett hvita tänder blänka i vida gap, hon hade tänkt, att hennes kropp skulle komma att sönderslitas af skogens vilddjur, men

då hade hon ej varit rädd. Härligare natt hade hon ej genomlevat. Stark och skön hade hästen varit, som dragit henne, stark och skön var mannen, som med henne delade äfventyrets fröjd.

Ah, denna gamla häst, denna gamla, hjälplösa, darrande reskamrat! Hon känner sig så maktlös, att hon ville gråta. Hon kan ej undkomma denna förfärliga, upphetsande bjällerklang.

Då håller hon stilla och stiger ur släden. Detta måste ha ett slut. Hvarför skall hon fly undan, som om hon vore rädd för den elake, föraklige uslingen?

Ändtlig ser hon ett hästhuvud komma fram ur den tilltagande skymningen och efter hufvudet en hel häst, en hel släde, och i släden sitter Sintram själf.

Hon ger emellertid akt på, att det ej är så, som om de kommit längs landsvägen, denna släde och denna häst och brukspatron, utan snarare, som om de skapats just där inför hennes ögon och framträdt ur skymningen, allt eftersom de blifvit färdigdanade.

Anna kastar tömmarna till Ulrika och går Sintram till mötes.

Han håller in hästen.

»Se, se,» säger han, »hvilken tur för en stackare! Kära fröken Stjärnhök, låt mig flytta min reskamrat öfver i hennes släde. Han skall till Berga i kväll, och jag har brådtom hem.»

»Hvar har brukspatron sin reskamrat?»

Sintram rifver upp fotsacken och visar Anna en karl, som ligger sovande på slädbottnen. »Han är lite full,» säger han, »men hvad gör det? Han sover nog. Det är bekant folk för resten, fröken Stjärnhök, det är Gösta Berling.»

Anna ryser till.

»Se, jag skall säga,» fortfar Sintram, »att den, som öfverger den älskade, säljer honom åt djäfvulen. Det var på det sättet jag kom i hans klor. Man tycker, man skall göra så väl, förstås; försaka, det är af godo, och älska, det är af ondo.»

»Hvad menar brukspatron? Hvad talar brukspatron om?» frågar Anna helt uppskakad.

»Jag menar, att hon ej skulle ha låtit Gösta Berling resa ifrån sig, fröken Anna.»

»Gud ville det, brukspatron.»

»Jo, jo, så är det, försaka är af godo, och älska är af ondo. Den gode guden tycker ej om att se människor lyckliga. Han sänder vargar efter dem, men om det nu inte var Gud, som gjorde det, fröken Anna? Kunde det inte lika så gärna ha varit jag, som kallade mina små, grå lam från Dovrefjäll för att jaga den unge mannen och den unga flickan? Tänk, om det var jag, som sände vargarna, därför att jag inte ville mista en af de mina! Tänk, om det inte var Gud, som gjorde det!»

»Han skall inte locka mig att tvifla på den saken, brukspatron,» säger Anna med svag stämma, »då är jag förlorad.»

»Se nu här,» säger Sintram och böjer sig ned öfver den sovande Gösta Berling, »se på hans lillfinger! Det där lilla såret läkes aldrig. Där togo vi blod, då han skref under kontraktet. Han är min. Det är en egen kraft i blod. Han är min, det är endast kärleken, som kan lösa honom; men om jag får behålla honom, skall han bli rar.»

Anna Stjärnhök strider och strider för att bli fri från den för trollning, som gripit henne. Detta allt är ju galenskap, galenskap. Ingen kan svära bort sin själ till den lede frestaren. Men hon har ingen makt öfver sina tankar, skymningen ligger så tung öfver henne, skogen står så mörk och tyst. Hon kan ej undkomma stundens hemska skräck.

»Menar hon kanske,» fortsätter brukspatronen, »att det ej finnes mycket kvar hos honom att fördärfva? Tro inte så! Har han pinat bönder, har han svikit fattiga vänner, har han spelat falskt? Har han, fröken Anna, har han varit gifta kvinnors älskare?»

»Jag tror, att brukspatron är den onde själf!»

»Låt oss byta, fröken Anna. Tag hon Gösta Berling, tag honom och gift sig med honom. Behåll honom och ge dem på Berga pengarne. Jag afstår honom åt henne, och hon vet, att han är min. Tänk på, att det inte var Gud, som sände vargarna efter henne här om natten, och låt oss byta!»

»Hvad vill patron ha i vederlag?»

Sintram grinade.

»Jag, hvad jag vill ha? Äh, jag näjer mig med litet. Jag vill bara ha den där gamla kvinnan borta i hennes släde, fröken Anna.»

»Satan, frestare,» ropar Anna, »vik ifrån mig! Skall jag svika en gammal vän, som litar på mig! Skall jag lämna henne åt dig, att du må pina henne till galenskap!»

»Se, se, se, lugn fröken Anna! Tänk på saken! Här är en ung, härlig man och där en gammal, utslitna kärning. En af dem måste jag ha. Hvem af dem vill hon låta mig få?»

Anna Stjärnhök skrattade i förtviflan.

»Tycker brukspatron, att vi ska stå här och byta själar, såsom man byter hästar på Broby marknad?»

»Just så ja. – Men om fröken Anna vill, ska vi ställa det på ett annat sätt. Vi ska tänka på den Stjärnhökska äran.»

Därmed börjar han med hög röst kalla och ropa på sin hustru, som sitter framme i Annas släde, och till flickans outsägliga fasa hörsammar hon genast kallelsen, stiger ur släden och kommer, darrande och rysande fram till dem.

»Se, se, se, en så lydig hustru,» säger Sintram. »Inte rår fröken Anna för, att hon kommer, då hennes man kallar. Nu lyfter jag Gösta ur min släde och lämnar honom här. Lämnar honom för *alltid*, fröken Anna. Hvem som vill, får ta upp honom.»

Han böjer sig för att lyfta upp Gösta, men då lutar Anna sig ända ned till hans ansikte, sätter ögonen i honom och hväser som ett retadt djur:

»I Guds namn, far hem med dig! Vet du inte, hvem som sitter i gungstolen i salongen och väntar på dig? Törs du låta den herrn vänta?»

Det är för Anna nästan höjden af dagens gräsligheter att se, huru dessa ord verka på den elake. Han drar åt sig tömmarna, vänder och kör hemåt, driftvande hästen till sken med piskslag och vilda rop. Utför den förskräckliga backen går den lifsfarliga färden, medan en lång rad af gnistor spraka fram under medar och hofvar i det tunna marsföret.

Anna Stjärnhök och Ulrika Dillner stå ensamma på vägen, men de tala ej ett ord. Ulrika ryser för Annas vilda blickar, och denna har ingenting att säga den gamla stackaren, för hvilkens skull hon uppoffrat den älskade.

Hon hade velat gråta, rasa, rulla sig på vägen och strö snö och sand på sitt hufvud.

Förr hade hon känt försakelsens ljufhet, nu kände hon dess bitterhet. Hvad var det att uppoffra sin kärlek mot att uppoffra sin älskades själ!

De körde fram till Berga under samma tystnad, men då de voro framme och salsdörren öppnades, svimmade Anna Stjärnhök för första och enda gången i sitt lif. Därinne sutto både Sintram och Gösta Berling och språkade i god ro. Toddybrickan var redan inne; de hade väl varit där minst en timme.

Anna Stjärnhök svimmade, men gamla Ulrika stod lugn. Hon hade nog märkt, att det ej var rätt bestäldt med den, som jagat efter dem på landsvägen.

Sedan bemedlade kapten och kaptenskan saken så med brukspatronen, att gamla Ulrika fick stanna på Berga. Han gaf med sig i all godmodighet. »Han ville visst inte göra henne tokig,» sade han.

O, sena tiders barn!

Jag begär ju ej, att någon skall sätta tro till dessa gamla historier. De kunna ej vara annat än lögn och dikt. Men ångern, som vaggar fram och åter öfver hjärtat, till dess det jämrar sig som golfplankorna i Sintrams sal under den vaggande meden, men tviflet, som ringer för öronen, såsom bjällrorna ringde för Anna Stjärnhök i den öde skogen, när blifva de till lögn och dikt?

O, att de kunde blifva det!

TOLFTE KAPITLET.

Ebba Dohnas historia.

Den fagra udden på Löfvens östra strand, omkring hvilken vikarna glida in med lena vågor, den stolta dden, där Borgs herregård ligger, må du akta dig att beträda.

Aldrig såg man Löfven härligare än från dess topp.

Ingen kan veta, hur fager han är, mina drömmars sjö, förrän han från Borgs udde sett morgondimmorna glida bort öfver dess glättade yta, innan han från fönstren i det lilla blå kabinettet, där så många minnen bo, sett honom återspegla en blekröd solnedgång.

Men jag säger dig ändock: gå ej dit!

Ty kanske gripes du af begär att stanna i det gamla herresätets sorgtyngda salar, kanske gör du dig till ägare af denna fagra jord, och om du är ung, rik och lycklig, slår du, som så mången annan, där upp ditt hem med en ung maka.

Nej, det är bättre att ej se den vackra dden, ty på Borg kan ingen lycka bo. Vet, att hur rik, hur lycklig du än må vara, som flyttar in där, skola dessa gamla tådränkta golf snart dricka äfven *dina* tårar, och dessa väggar, som skulle kunna återge så många klagoljud, skola ock uppsamla *dina* suckar.

Det ligger ett oblidt öde öfver denna sköna gård. Det är, som om olyckan vore jordad där, men ej funne ro i sin graf, utan ständigt stege ur den för att ängsla de lefvande. Vore jag herre till Borg, då skulle jag

genomsöka marken, både granparkens stengrund och boningshusets källargolf och den bördiga myllan ute på fälten, ända tills jag funne den häxans maskgnagna lik, och då skulle jag ge henne en graf i vigid jord på Svartsjö kyrkogård. Och vid begravningen skulle jag ej spara på ringarens betalning, utan klockorna skulle ljuda länge och kraftigt öfver henne, och till präst och klockare skulle jag sända rika gåfvor, att de med fördubblad kraft måtte med tal och sång viga henne till evig hvila.

Eller om ej detta hjälpte, skulle jag en stormig natt låta elden nalkas de buktande träväggarna och låta den förhärlja allt, så att ej människor mer måtte lockas att bo i olyckans hem. Sedan skulle ingen få beträda denna dömda plats, endast kyrktornets svarta kajor skulle få grunda ett nybygge i den stora skorstensmuren, som svärtad och hemsk reste sig öfver den svarta grunden.

Dock skulle jag helt visst ängslas, då jag såge lågorna slå samman öfver taket, då tjock rök, rodnande af eldskenet och späckad af gnistor, välte fram ur den gamla grefvegården. I sprakandet och suset skulle jag tro mig höra hemlösa minnens klagan, på lågornas blåa toppar skulle jag tro mig se störda vålnader sväfva. Jag skulle tänka på, hur sorgen förskönar, hur olyckan smyckar, och gråta, som om ett tempel åt gamla gudar dömts till förgängelse.

Dock, tyst du, som kraxar om olyckor! Vänta tills natten kommit, om du vill tjuta i kapp med skogens uf. Än ligger Borg och glänser på höjden af udden, skyddadt af sin park af väldiga granar, och de snötäckta fälten där nedanför glittra i marsdagens stickande solsken, än höres innanför dess väggar den glada grefvinnan Elisabets muntra skratt.

Om söndagarna går hon i Svartsjö kyrka, som ligger nära Borg, och samlar ihop ett litet middagssällskap. Lagmannens från Munkerud bruka komma och kaptenens från Berga och komministerns och den elake Sintram. Om Gösta Berling skulle vara kommen till Svartsjö, vandrande på Löfvens is, så bjuder hon också honom. Hvarför skulle hon ej bjuda Gösta Berling?

Hon vet väl ej, att förtalet börjar hviska om, att Gösta kommer så ofta öfver till östra stranden för att få råka grefvinnan. Kanske han ock kom för att få supa och spela hos Sintram, men det frågar man ej så mycket efter, alla veta, att hans kropp är af järn, men det är en annan sak med hans hjärta. Det är just ingen, som tror, att han kan se ett par glittrande ögon och ett ljust hår, som krusar sig omkring en hvit panna, utan att blifva förälskad.

Den unga grefvinnan är så god mot honom. Däri ligger ingenting märkvärdigt; hon är god mot alla. Trasiga tiggarungar sätter hon i sitt knä, och då hon på landsvägen kör förbi någon gammal stackare, låter hon kusken hålla och tager upp den fattiga fotgängaren i sin släde.

Gösta brukar sitta i det lilla blå kabinettet, där man har den präktiga utsikten norrut öfver sjön, och läsa poesi för henne. Det kan ej vara något ondt däri. Ej glömmer han, att hon är grefvinna och han en hemlös äfventyrare, och det är godt för honom att umgås med någon, som står hög och helig för honom. Han kan ju lika gärna tänka på att blifva kär i Sabas drottning, hvilken pryder läktarkransen i Svartsjö kyrka, som i henne.

Han begär blott att få tjäna henne, som en page tjänar sin höga herskarinna, att få knyta hennes skridsko, hålla hennes garnhärfva, styra hennes kälke. Det kan ej bli fråga om kärlek dem emellan; men han är rätte mannen att finna sin lycka i ett romantiskt, oskadligt svärmeri.

Den unge grefven är tyst och allvarlig, och Gösta är sprittande glad. Han är ett sådant sällskap, som den unga grefvinnan önskar sig. Ingen, som ser henne, tänker, att hon går och bär på förbjuden kärlek. På dans tänker hon, på dans och munterhet. Hon ville, att jorden vore helt slät, utan stenar, utan berg och sjöar, så att man kunde komma fram öfverallt dansande. Från vaggan till grafven ville hon dansa fram i smala,

tunnsulade sidenskor.

Men ryktet är ej mycket barmhärtigt mot de unga kvinnorna.

Då dessa gäster komma till Borg och spisa middag, brukar herrarne efter måltiden gå in i grefvens rum för att sovva och röka, de gamla damerna brukar sjunka ned i salongens länstolar och luta sina ärevördiga hufvuden mot den höga karmen, men grefvinnan och Anna Stjärnhök gå in i det blå kabinettet och utbyta ändlösa förtroenden med hvarandra.

Söndagen efter den, då Anna Stjärnhök hemtade Ulrika Dillner tillbaka till Berga, sitta de åter där.

Ingen på jorden är olyckligare än den unga flickan. All hennes munterhet är gången, och borta är det glada trots, som hon satte mot allt och alla, som ville komma henne för nära.

Allt, som hände henne på hemvägen, har för hennes medvetande sjunkit ned i den skymning, ur hvilken det framtrollades; hon har ej ett enda klart intryck kvar.

Jo ett, som förgiftar hennes själ.

»Om det nu inte var Gud, som gjorde det,» brukar hon hviska för sig själf, »om det nu inte var Gud, som sände vargarna!»

Hon begär tecken, hon begär under. Hon spanar kring himmel och jord. Men hon ser intet finger sträckas ur skyn för att utpeka hennes väg. Inga stoder af töcken och ljus gå före henne.

Då hon nu sitter midt emot grefvinnan i det lilla blå kabinettet, falla hennes blickar på en liten bukett af blåsippor, som grefvinnan håller i sin hvita hand. Som en blixt slår det henne, att hon vet, hvor de sipporna vuxit, att hon vet, hvem som plockat dem.

Hon behöfver ej fråga. Hvar i hela trakten växer det blåsippor redan i början af april utom i björkhagen, som ligger på strandslutningen vid Ekeby.

Hon stirrar och stirrar på de små, blå stjärnorna, dessa lyckliga, som äga allas hjärtan, dessa små profeter, som, sköna självfa, också omstrålas af glansen af allt skönt, som de bebåda, af allt skönt, som komma skall. Allt efter som hon betraktar dem, börjar hennes själ genljuda af en vrede, mullrande som åskan, döfvande som blixten. »Med hvad rätt», tänker hon, »bär grefvinnan Dohna denna bukett blåsippor, plockade på strandvägen vid Ekeby?»

De vore alla frestarte: Sintram, grefvinnan, alla människor ville locka Gösta Berling till det, som ondt var, men hon skulle försvara honom, mot alla skulle hon försvara honom. Om det än skulle kosta hennes hjärteblod, skulle hon göra det.

Hon tänker, att hon måste se de där blommorna rifna ur grefvinnans hand och förkastas, förtrampas, förkrossas, innan hon går ut ur det lilla blå kabinettet.

Hon tänker detta, och hon börjar en strid mot de små blå stjärnorna. Ute i salongen luta de gamla fruarna sina vördnadsvärda hufvuden mot stolskarmarna och ana intet, herrarne blossa i ro och lugn på sina pipor inne i grefvens rum, allt är frid; endast i det lilla blå kabinettet rasar en förtviflad strid.

Ah, hvad de göra väl, de, som hålla sina händer från svärdet, de, som förstå att stilla förbida, att lägga sina hjärtan till ro och låta Gud styra! Alltid far det oroliga hjärtat vill. Alltid gör ondt det onda värre.

Men Anna Stjärnhök tror, att hon nu ändtligen sett ett finger i skyn.

»Anna,» säger grefvinnan, »berätta en historia!»

»Om hvad då?»

»Åh,» säger grefvinnan och smeker buketten med sin hvita hand. »Kan du ingenting om kärlek, ingenting om att älska?»

»Nej, jag vet ingenting om kärlek.»

»Så du talar. Finnes då ej här ett ställe, som heter Ekeby, ett ställe fullt af kavaljerer?»

»Jo,» säger Anna, »här finnes ett ställe, som heter Ekeby, och där finns män, som suga landets märg, som göra oss oskickliga till allvarligt arbete, som förstöra vår uppväxande ungdom och förleda våra snullen. Vill du höra om dem, vill du höra kärlekshistorier om dem?»

»Det vill jag. Jag tycker om kavaljererna.»

Då talar Anna Stjärnhök, talar i korta strofer, som en gammal hymnbok, ty hon är nära att kvävas af stormande känslor. Dold lidelse darrar under hvarje ord, och grefvinnan måste både förskrämd och intresserad lyssna till henne.

»Hvad är en kavaljers kärlek, hvad är en kavaljers tro? En käresta i dag, en i morgen, en i öster, en i väster. Ingenting är honom för högt, ingenting för lågt: ena dagen en grefvedotter, andra dagen en tiggartös. Ingenting på jorden är så rymligt som hans hjärta. Men stackars, stackars den, som älskar en kavaljer. Hon måste söka honom, där han ligger full vid vägkanten. Hon måste tyst se på, då han vid spelbordet öder bort hennes barns hem. Hon får tåla, att han svärmar kring främmande kvinnor. Åh, Elisabet, om en kavaljer ber en hederlig kvinna om en dans, så borde hon neka honom den, om han skänker henne en blombukett, så borde hon kasta blommorna till marken och trampa på dem, om hon älskar honom, så borde hon hellre dö än gifta sig med honom. Det fanns bland kavaljererna en, som var en afsatt präst. Han hade mist kappan för fylli. Han var full i kyrkan. Han söp upp nattvardsvinet. Har du hört talas om honom?»

»Nej.»

»Strax sedan han blifvit skild från ämbetet, irrade han kring landet som en tiggare. Han drack som en galning. Han kunde stjälja för att få brännvin.»

»Hvad heter han?»

»Han finnes ej mer på Ekeby. — Majorskan på Ekeby tog hand om honom, gaf honom kläder och öfvertalade din svärmor, grefvinnan Dohna, att göra honom till informator för din man, den unge grefve Henrik.»

»En afsatt präst!»

»Åh, han var en ung, kraftig man, med goda kunskaper. Det var ingen fara med honom, om han bara icke drack. Grefvinnan Märta var ej nogräknad. Det roade henne att retas med prosten och komministern. Dock påbjöd hon, att ingen skulle nämna om hans föregående lif för hennes barn. Då skulle hennes son hafva förlorat respekten för honom, och hennes dotter skulle ej kunnat tåla honom, ty hon var ett helgon.

Så kom han hit till Borg. Han stannade strax inom dörren, satte sig ytterst på stolkanten, teg vid bordet och flydde ut i parken, då här kom främmande.

Men därute brukade han på de ensliga stigarna möta den unga Ebba Dohna. Hon var ej den, som älskade de

bullrande fester, som dansade genom Borgs salar, sedan grefvinnan blifvit änka. Hon var ej den, som sände trotsiga blickar ut i världen. Hon var så blid, så skygg. Ännu då hon redan fyllt sjutton år, var hon ett vekt barn; men hon var ändå mycket schön med sina bruna ögon och den svaga, fina rodnaden på kinderna. Hennes späda, smärta kropp lutade svagt framåt. Hennes smala hand smög sig in i din med en skygg tryckning. Hennes lilla mun var den tystaste af munnar och den allvarligaste också. Ah, hennes röst, hennes ljufva lilla röst, som uttalade orden så långsamt och väl, men aldrig klingade ungdomsfrisk, ungdomsvarm, utan kom släpande med matta tonfall som en tröttad konstnärs slutackord!

Hon var ej som andra. Hennes fot trampade marken så lätt, så tyst, som om hon härnere endast varit en rädd flykting. Hon höll sina ögonlock sänkta för att ej störas i skådandet af de inre synernas prakt. Hennes själ hade vändt sig från jorden, redan då hon var ett barn.

Då hon var liten, brukade hennes farmor berätta sagor för henne, och en kväll sutto de båda två vid brasan, men sagorna hade tagit slut. *Carsus och Moderus* och *Lunkentus* och *Den sköna Melusina* hade uppstått och lefvat. De hade som brasans flammor tumlat om i lif och glans, men nu lågo hjältarna slagna och de sköna prinsessorna voro förkolnade, till dess nästa brasa väckte dem på nytt. Men alltjämt låg den lilla flickans hand på den gamla klädningskjortel, och hon strök sakta på siden, detta lustiga tyg, som pep likt en liten fågel. Och denna strykning var hennes bönen, ty hon var ett af dessa barn, som aldrig be med ord.

Då började den gamla att helt stilla berätta för henne om ett litet barn i Juda land, om ett litet barn som föddes att bli en stor konung. Änglarna hade fyllt jorden med lofsånger, då det föddes. Österns konungar kommo, ledda af himlens stjärna, och skänkte det guld och rökelse, och gamla män och kvinnor förutsade dess härlighet. Detta barn växte upp till större skönhet och visdom än alla andra barn. Redan då det var tolf år, var dess visdom större än öfversteprästernas och de skriftlärdes.

Så berättade den gamla för henne om det skönaste jorden sett, om det barnets lif, medan det fanns bland människorna, de onda människorna, som ej ville erkänna det som sin konung.

Hon berättade henne om, hur barnet blef en man, men undren omstrålade honom alltjämt.

Allt på jorden tjänade honom och älskade honom, utom människorna. Fiskarna läto fånga sig i hans nät, brödet fyllda hans korgar, vattnet förvandlade sig i vin, då han önskade det.

Men människorna gafvo ej den store konungen någon gyllene krona, någon glänsande tron. Han hade inga bugande hofmän omkring sig. De läto honom gå bland dem som en tiggare.

Dock var han så god mot dem, den store konungen. Han botade deras sjuka, återgaf de blinda deras syn och uppväckte de döda.

»Men», sade den gamla, »människorna ville ej hafva den gode konungen till sin herre.

De sände sina krigsknektar mot honom och fängslade honom, de klädde honom på spe i krona och spira och i en sid mantel och läto honom gå ut till afrättsplatsen, bärande ett tungt kors. O, mitt barn, den gode konungen älskade de höga bergen. Om närtorna brukade han bestiga dem för att tala med himlens invånare, och han tyckte om att om dagarna sitta på bergsslutningen och tala till lyssnande människor. Men nu förde de honom upp på ett berg för att korsfästa honom. De slogo spikar genom hans händer och fötter och hängde den gode konungen på ett kors, som om han varit en röfware och ogärningsman.

Och folket gjorde spe af honom. Endast hans mor och hans vänner gräto, därfor att han skulle dö, innan han hunnit blifva någon konung.

O, hvad de döda tinget sörjde vid hans död!

Solen miste sitt sken, och bergen skälfde, förhänget i templet remnade, och grafvarna öppnade sig för de döda, att de måtte gå ut och visa sin sorg.»

Då låg den lilla med hufvudet i sin farmors knä och snyftade, så att hjärtat ville brista.

»Gråt inte, liten, den gode konungen stod upp ur sin graf och for upp till sin fader i himmelen.»

»Farmor,» snyftade den lilla stackaren, »fick han då aldrig något rike?»

»Han sitter på Guds högra hand i himmelen.»

Men detta tröstade henne ej. Hon grät så hjälplöst och ohejdadt, som ett barn kan gråta.

»Hvarför voro de så elaka mot honom? Hvarför fingo de vara så elaka mot honom?»

Den gamla blef nästan rädd för denna öfverväldigande sorg.

»Säg, farmor, säg, att du ej berättat riktigt! Säg, att det ej slutade så! Säg, att de ej voro så elaka mot den gode konungen. Säg, att han fick ett rike på jorden!»

Hon slog sina armar om den gamla och bad henne med alltjämt strömmande tårar.

»Barn, barn,» sade då hennes farmor för att trösta henne, »de finnas som tro, att han skall komma åter. Då skall han lägga jorden under sitt välide och styra den. Det skall bli ett härligt kungarike af den sköna jorden. Det skall stå i tusen år. Då skola de onda djuren bli goda: små barn skola leka vid huggormens bo, och björnar och kor skola beta tillsammans. Ingen skall mer skada eller fördärftva den andre; spjuten skola krökas till liar och svärden smidas till plogar. Och allt skall vara lek och glädje, ty de goda skola besitta jorden.»

Då ljusnade den lillas ansikte bakom tårarna.

»Får då den gode konungen en tron, farmor?»

»En tron af guld.»

»Och tjänare och hofmän och en gyllene krona?»

»Det får han.»

»Kommer han snart, farmor?»

»Ingen vet, när han kommer.»

»Får jag då sitta på en pall vid hans fötter?»

»Det får du!»

»Farmor, jag är så glad,» säger den lilla.

Kväll efter kväll, genom många vintrar, sutto dessa båda vid brasan och talade om den gode konungen och hans rike. Den lilla drömde om tusenårsriket både nätter och dagar. Hon tröttnade aldrig att smycka det med allt skönt, som hon kunde uttänka.

Det är så med många af de tysta barn, som omge oss, att de gå och bära på en hemlig dröm, som de ej våga nämna. Det bor underliga tankar under mången mjukt hår, de bruna, milda ögonen se underliga ting bakom

sina fällda ögonlock, mången schön jungfru har i himmelen sin brudgum. Mången rosenkind ville gnida den gode konungens fötter med smörjelse och torka dem med sitt hufvudhår.

Denna Ebba Dohna vågade ej nämna det för någon, men alltsedan den kvällen lefde hon blott för Herrens tusenårsrike och för att vänta hans ankomst.

Då aftonrodnaden slog upp västerns port, då undrade hon, om han ej skulle utträda, därur, strålande af mild glans, följd af en här af millioner änglar, och täga förbi henne och tillåta, att hon vidrörde fälten af hans mantel.

Hon tänkte också gärna på de fromma kvinnor, hvilka säkert älskat honom lika högt som hon och hängt dock öfver sitt hufvud och aldrig lyft ögonen från jorden, utan stängt sig inne i de grå klostrens ro, i de små cellernas mörker för att ständigt kunna se de strålande syner, som framträda ur själens natt.

Sådan hade hon vuxit upp, sådan var hon, då hon och den nye informatorn möttes i parkens ensliga gångar.

Jag vill ej säga mera ondt om honom, än jag måste. Jag vill tro, att han älskade detta barn, som snart valde honom till ledsagare på ensamma vandringar. Jag tror, att hans själ tog åter sina vingar, då han gick vid sidan af denna tysta flicka, som aldrig förtrott sig åt någon annan. Jag tänker, att han kände sig själf som ett barn, god, from, dygdig.

Men om han nu älskade henne, hvarför tänkte han ej på, att han ej kunde ge henne en sämre gåfva än sin kärlek? Han, en af denna världens förskjutne, hvad ville han, hvad tänkte han, där han gick vid grefvedotterns sida? Hvad tänkte den afsatte prästen, då hon anförtrodde honom sina fromma drömmar? Hvad ville han, som varit en drinkare och slagskämpe och åter skulle blifva det, då tillfälle kom, vid sidan af henne, som gick och drömde om en brudgum i himmelen? Hvarför flydde han ej långt, långt bort från henne? Hade det ej varit bättre för honom, om han irrat tiggande och stjälande kring landet, än att han skulle gå där i de tysta barrskogsalléerna och åter blifva god, from, dygdig, då det ändå ej kunde lefvas om det lif han fört, och då det ej kunde undvikas, att Ebba Dohna skulle älska honom?

Tro ej, att han såg ut som en försupen stackare med gråbleka kinder och röda ögon. Han var alltjämt en stålig man, vacker och obruten till själ som kropp. Han har en hållning som en kung och en kropp af järn, som ej förstöres af det vildaste lif.

»Lefver han än?» frågar grefvinnan.

»Åh nej, han är väl död nu. Det är så länge sedan allt detta.»

Det är något inom Anna Stjärnhök, som börjar bäfva vid det hon gör. Hon börjar tänka, att hon aldrig skall säga grefvinnan, hvem mannen är, som hon talar om, att hon skall låta henne tro, att han är död.

»På den tiden var han ännu ung,» så börjar hon ånyo sin berättelse. »Glädjen öfver att lefva tändes på nytt hos honom. De vackra ordens gåfva var hans, och det eldiga, lätt hänförande hjärtat.

Det kom en kväll, då han talade med Ebba Dohna om kärlek. Hon svarade ej, hon sade honom endast, hvad hennes farmor berättat henne i vinterkvällen och beskref för honom sina drömmars land. Sedan tog hon ett löfte af honom. Hon lät honom svära, att han skulle bli en Guds ords förkunnare, en af dem, som skulle bereda Herrens väg, så att hans ankomst måtte påskyndas.

Hvad skulle han göra? Han var en afsatt präst, och ingen väg var för honom så stängd som den hon ville, att han skulle beträda. Men han vågade ej säga henne sanningen. Han hade ej hjärta att bedräfva detta hulda barn, som han älskade. Han lofvade allt, hvad hon ville.

Sedan behöfdes ej flera ord mellan dem. Det var klart, att hon en gång skulle bli hans hustru. Det var ingen kärlek med kyssar och smekningar. Han vågade knappt komma henne nära. Hon var ömtålig som en skör blomma. Men hennes bruna ögon lyftes stundom från marken för att söka hans. I mänskenskvällar, då de sutto på verandan, smög hon sig tätt intill honom, och då kysste han hennes hår, utan att hon märkte det.

Men du förstår, att hans synd bestod täri, att han glömde både forntid och framtid. Att han var fattig och ringa, kunde han ju gärna glömma, men han borde alltid vetat, att en dag måste komma, då i hennes sinne kärlek skulle resa sig mot kärlek, jord mot himmel, och då hon skulle nödgas välja mellan honom och tusenårsrikets strålande herre. Och hon var ej den, som kunde härla ut i en sådan strid.

Där gick en sommar, en höst, en vinter. Då våren kom och isen smälte, blef Ebba Dohna sjuk. Det var källossning i dalarna, svall i backarna, sjöarna voro osäkra, vägarna omöjliga att befara både med släde och kärra.

Då ville grefvinnan Dohna hafva läkare hämtad från Karlstad. Det fanns ingen på närmare håll. Men hon befallde förgäfves. Hon kunde hvarken med böner eller hotelser förmå en tjänare att fara. Hon låg på knä för kusken, men han vägrade. Hon låg i kramp och hysteri af sorg öfver sin dotter – hon är vild så väl i sorg som i glädje, grefvinnan Märta.

Ebba Dohna låg i lunginflammation, och hennes lif var i fara, men ingen läkare kunde hämtas.

Då for informatorn till Karlstad. Att göra den färden i det väglaget var att leka med lifvet, men han gjorde den. Den gick öfver buktande is och halsbrytande svall, stundom måste han hugga trappsteg åt hästen i isen, stundom draga upp honom ur vägens djupa ler. Det sades, att doktorn nekade att följa honom, men att han med pistolen i hand tvang honom att resa med.

Då han kom igen, var grefvinnan färdig att kasta sig för hans fötter. 'Tag allt', sade hon. 'Säg hvad ni önskar, hvad ni begär, min dotter, mitt gods, mina pengar!'

'Er dotter,' svarade informatorn.»

Anna Stjärnhök tystnar helt plötsligt.

»Nå än sedan, än sedan då?» frågar grefvinnan Elisabet.

»Det kan vara nog nu,» svarar Anna, ty hon är en af de stackars människor, som lefva under tviflets ångest och fruktan. Hon har gjort det nu en hel vecka. Hon vet ej hvad hon vill. Det, som ena studen synes henne rätt, har den andra blifvit orätt. Nu önskar hon, att hon aldrig börjat denna historia.

»Jag börjar tro, att du vill drifva gäck med mig, Anna, förstår du ej, att jag *måste* höra slutet på denna historia.»

»Det är ju ej mycket kvar att berätta. – Stridens stund var kommen för den unga Ebba Dohna. Kärlek reste sig mot kärlek, jord mot himmel.

Grefvinnan Märta berättade henne om den underbara färd, som den unge mannen gjort för hennes skull, och hon sade henne, att hon till lön därfor skänkt honom hennes hand.

Den unga fröken Ebba var då så långt kommen på bättringsvägen, att hon låg påklädd på en soffa. Hon var matt och blek och ännu tystare, än hon brukade.

Då hon hörde dessa ord, lyfte hon sina förebrående, klagande bruna ögon mot modern och sade till henne:

»Mamma, har du gifvit bort mig till en afsatt präst, till en, som förverkat sin rätt att vara Guds tjänare, till en man, som varit en tjuf, en tiggare?»

»Men barn, hvem har sagt dig detta? Jag trodde du ingenting visste.»

»Jag fick veta det. Jag hörde dina gäster tala om honom samma dag jag sjuknade.»

»Men barn, tänk på, att han räddat ditt lif.»

»Jag tänker på, att han bedragit mig. Han skulle ha sagt mig, hvem han var.»

»Han säger, att du älskar honom.»

»Jag har gjort det. Jag kan ej älska den, som bedragit mig.»

»På hvad sätt har han bedragit dig?»

»Det förstår inte mamma.»

Hon ville ej tala med sin mor om sina drömmars tusenårsrike, som hennes älskade skulle hjälpt henne att förverkliga.

»Ebba,» sade grefvinnan, »om du älskar honom, så skall du ej fråga efter, hvad han varit, utan gifta dig med honom. En grefvinna Dohnas man blir nog rik, nog mäktig, för att hans ungdomssynder skola ursäktas.»

»Jag bryr mig ej om hans ungdomssynder, mamma, det är därför, att han bedragit mig och aldrig kan bli hvad jag ville, att han skulle bli, som jag ej kan gifta mig med honom.»

»Ebba, kom ihåg, att jag gifvit honom mitt ord!»

Flickan blef likblek.

»Mamma, jag säger dig, att om du gifter mig med honom, skiljer du mig från Gud.»

»Jag har beslutit att göra din lycka,» säger grefvinnan. »Jag är viss om, att du blir lycklig med denne man. Du har ju redan lyckats att göra ett helgon af honom. Jag har beslutit att förbise bördens fordringar och att glömma, att han är fattig och föraktad, för att ge dig tillfälle att upprätta honom. Jag känner, att jag gör det, som är rätt. Du vet, att jag föraktar alla gamla fördomar.»

Men allt detta säger hon blott därför, att hon ej tål, att någon sätter sig mot hennes vilja. Kanske ock, att hon menade det, då hon sade det. Grefvinnan Märta är ej god att förstå sig på.

Den unga flickan låg kvar en lång stund på sin soffa, då grefvinnan lämnat henne. Hon kämpade sin strid. Jord reste sig mot himmel, kärlek mot kärlek; men hennes barndoms älskade behöll segern. Där hon låg, just här på soffan, såg hon västerns himmel glöda af en härlig solnedgång. Hon tänkte, att detta var en hälsning från den gode konungen, och som hon ej hade krafter att bli honom trogen, om hon lefvat, beslöt hon att dö. Hon kunde ej göra annat, då hennes mor ville, att hon skulle tillhöra den, som ej kunde bli den gode konungens tjänare.

Hon gick fram till fönstret, öppnade det och lät skymningens kalla, fuktiga luft genomkyla sin stackars svaga kropp.

Det var lätt gjordt för henne att ådra sig döden. Den var viss, om sjukdomen skulle börja på nytt, och den gjorde det.

Det är ingen mer än jag, som vet, att hon sökte döden, Elisabet. Jag fann henne vid fönstret. Jag hörde hennes feberfantasier. Hon tyckte om att hafva mig vid sin sida under sina sista dagar.

Det var jag, som såg henne dö, som såg, hur hon en kvällsstund sträckte armarna mot den glödande västern och dog, leende, som om hon sett någon framträda ur solnedgångens glans och möta henne. Det var också jag, som måste framföra hennes sista hälsning till den hon älskat. Jag skulle bedja honom förlåta, att hon ej kunde bli hans hustru. Den gode konungen tillät det ej.

Men jag har ej vågat att säga den mannen, att han var hennes mördare. Jag har ej vågat lägga tyngden af sådana kval på hans skuldror. Och dock, han, som lög sig till hennes kärlek, var han ej hennes mördare? Var han ej detta, Elisabet?»

Grefvinnan Dohna har för länge sedan upphört att smeka de blå blommorna. Nu reser hon sig upp, och buketten faller till golfvet.

»Anna, du drifver alltjämt gäck med mig. Du säger, att historien är gammal, och att mannen länge sedan är död. Men jag vet ju, att det knappt är fem år, sedan Ebba Dohna dog, och du talar ju om, att du själf varit med om alltsammans. Du är ej gammal. Säg mig nu, vem mannen är!»

Anna Stjärnhök börjar skratta.

»Du ville ju ha en kärlekshistoria. Nu har du fått en, som kostat dig både tårar och oro.»

»Menar du, att du ljugit?»

»Ingenting annat än dikt och lögn alltihop, du!»

»Du är elak, Anna.»

»Kan väl vara. Jag är ej heller alltför lycklig, skall jag säga dig. – Men fruarna äro vakna, och herrarne inkomna i salongen. Låt oss gå dit ut!»

På tröskeln hejdas hon af Gösta Berling, som kommer för att uppsöka de unga damerna.

»Ni måste ha tålmod med mig,» säger han skrattande. »Jag skall bara plåga er i tio minuter, men nu måste ni höra vers.»

Han berättar för dem, att denna natt hade han drömt så lifligt som sällan annars, drömt, att han skrifvit vers. Han, som folk kallade »poeten», ehuru han hittills oförskyldt fått bära ett sådant öknamn, hade då stått upp midt i natten och halft sovande, halft vakande börjat skrifva. Det var ett helt poem, som han om morgonen funnit på sitt skrifbord. Han hade aldrig kunnat tro något dylikt om sig själf. Nu skulle damerna höra det.

Och han läser:

Nu gick månen upp, och med den kom dygnets ljufvaste stund. Från det klara, blekblåa, höga hvalf Göt han sitt skimmer ned på rankomslingrad veranda, Vid hvars fot i sin urna skalf Gulröd lilja, hvars kalk gyllene strimmor randa. På de breda trappstegens hårda grund Hade vi slagit oss ned, både gamla och unga, Tysta först att låta känslorna sjunga Hjärtats gamla visor i dygnets ljufvaste stund.

Från resedagruppen spred sig till oss en ljuflig doft, Och ur bosquéernas mörka snår Smögo sig skuggor ut öfver glänsande daggstänkt matta. Så ur kropparnas dunkel trår Anden till ljusets rymd, till de trakter han knappt kan fatta, Till det ljusa, blekblåa höga loft, I hvars klarhet knappt man skönjer en stjärna. O, hvem kan för känslornas lek sig värla Vid nattens skuggors spel, vid resedans sorstyngda doft?

En provinsros fällde tyst sista, bleknade blad, Utan att vindens lek den att dem offra tvang. Så – vi tänkte – ville vårt lif vi gifva, Svinna i rymden som toners klang, Som höstens gulnade löf utan klagan till intet blifva. O, vi tänja på årens rad, Störa naturens frid för att njuta lefvandets villa. Döden är lifvets lön; så må vi det lämna stilla, Som en provinsros tyst fäller sitt sista, bleknade blad.

På sin fladdrande vinge flög en läderlapp oss förbi, Flög och syntes igen, där hvarest månen sken. Men då steg hon upp ur beklämda hjärtan Frågan, som ingen besvarat re'n, Frågan, som sorgen tung, frågan, gammal som smärtan: »O hvart gå vi, hvad stigar skola vi vandra, vi, Då vi ej mer på jordens grönskande ängder vandra?» Kan väl någon visa andens väg för den andra, Lättare visar han väg för det djur, som nyss fladdrade oss förbi.

Så lade hon mot min skuldra sitt hufvud, sitt mjuka hår, Hon, som älskade mig, och hviskade tyst till mig: »Tro dock ej, att själarna bort till aflägsna rymder flyga, Då jag dött, tro ej, att jag fjärran är. In i en älskad människas själ skall min hemlösa ande smyga, Och jag vill komma och bo hos dig.» O hvad ängslan! Af sorg ville mitt hjärta brista. Hon skulle då dö, dö snart. Var denna natt hennes sista? Gaf jag min sista kyss åt min älskades böljande hår?

År hafva svunnit se'n. Än sitter jag mången gång, På den gamla platsen, då natten är mörk och tyst. Men jag ryser för månens sken på rankomslingrad veranda. Han, som ensam vet, hur ofta där jag min älskling kysst, Han, som brukat sitt dallrande sken in bland de tårar blanda, Hvilka föllo ned på min älskades hår. Ve, öfver minnets kval! O, det är min arma, syndiga andes plåga, Att han är hennes hem! Hvad straff kan han vänta våga, Som bundit vid sig en själ så ren, så syndfri en gång?

»Gösta,» säger Anna i skämtande ton, medan hennes strupe vill sammansnoras af ågest, »de säga om honom, att han upplevat flere poem, än andra diktat, hvilka ej gjort annat hela sitt lif, men vet han, han gör bäst i att dikta på sitt sätt. Det där var nattarbete, vet han.»

»Du är inte mild, du.»

»Komma och läsa upp sådant om död och elände – att han inte skäms!»

Gösta hör ej mer på henne, han har ögonen riktade på den unga grefvinnan. Hon sitter alldelers stel, orörlig som en bildstod. Han tror, att hon skall svimma.

Men med oändlig svårighet kommer ett ord öfver hennes läppar.

»Gå!» säger hon.

»H vem skall gå? Skall jag gå?»

»Prästen skall gå,» framstammar hon.

»Elisabet, var då tyst!»

»Den försupne prästen skall ut ur mitt hus!»

»Anna, Anna,» frågar Gösta, »hvad menar hon?»

»Det är bäst, att du går, Gösta.»

»Hvarför skall jag gå? Hvad betyder allt detta?»

»Anna,» säger grefvinnan Elisabet, »säg honom, säg honom . . . !»

»Nej, grefvinna, säg honom själf.»

Grefvinnan biter ihop tänderna och betvingar sin rörelse.

»Herr Berling,» säger hon och går fram till honom, »ni har en märkvärdig förmåga att komma folk att glömma, vem ni är. Jag har ej vetat det förrän i dag. Jag har nyss hört berättelsen om Ebba Dohnas död, och att det var underrättelsen om, att den man hon älskade ej var henne värdig, som dödade henne. Ert poem har låtit mig förstå, att denne man är ni. Jag kan ej förstå, hur någon med de föregåenden, som ni genomlevnat, kan få visa sig i en hederlig kvinnas sällskap. Jag kan ej förstå det, herr Berling. Är jag nu tydlig nog?»

»Det är ni, grefvinna. Jag vill bara säga ett enda ord till försvar. Jag var öfvertygad, hela tiden har jag varit öfvertygad om, att ni vetat allt om mig. Jag har aldrig bjudit till att dölja något, men det kan ju ej vara roligt att skrika ut sitt lifs bittraste olyckor på vägarna, allra minst att göra det själf.»

Han går.

Och i samma ögonblick sätter grefvinnan Dohna sin smala fot på den lilla buketten med de blåa stjärnorna.

»Du har nu gjort hvad jag velat,» säger Anna Stjärnhök hårdt till grefvinnan; »men nu är det också slut på vår vänskap. Du skall ej tro, att jag kan förlåta, att du varit grym mot honom. Du har visat bort honom, hånat och sårat honom, och jag, jag ville följa honom i fängelse, till skampallen om så vore. Det är jag, som skall vakta honom, bevara honom. Du har gjort, vad jag velat, men jag skall aldrig förlåta dig.»

»Men, Anna, Anna!»

»Om jag berättade dig det där, tror du, att jag gjorde det med gladtsinne? Har jag inte suttit här och bit förbit slitit hjärtat ur mitt bröst?»

»Hvarför har du då gjort det?»

»Hvarför? Därför, du, att jag inte ville – inte ville, att han skulle bli en gift kvinnas älskare . . . »

TRETTONDE KAPITLET.

Mamsell Marie.

Åh, tyst, för all del tyst!

Det surrar öfver mitt hufvud. Det måste vara en humla, som kommer flygande. Nej, stilla bara! Känn en sådan doft! Så sant jag lefver, är det ej åbrodd och lavendel och hägg och syren och pingstliljor. Det är en härlighet att erfara detta i den grå höstkvällen midt inne i staden. Bara jag ställer fram den där lilla välsignade jordbiten för mina tankar, strax börjar det surra och dofta runt omkring mig, och jag flyttar helt oförmärkt in i ett litet fyrkantigt rosakvarter, fylldt af blommor och skyddadt af en ligusterhäck. I hörnen står syrenbersåer med smala trädgårdar, och runt om blomplanerna, som äro formade i hjärtan och stjärnor, gå smala gångar, beströdda med hvit sjösand. På tre sidor om rosakvarteret står skogen. Rönnen och häggen, som äro halfcivilisera och haft vackra blommor, stå närmast och blanda doft med syrenerna. Bortom dem står några hvarf björkar, och sedan vidtager granskogen, den riktiga skogen, tyst och mörk och skäggig och stickande.

Och på fjärde sidan ligger en liten grå stuga.

Det rosakvarteret, som jag nu tänker på, ägdes för sextio år sedan af gamla fru Moreus i Svartsjö, hon, som

födde sig af att sticka täcken åt bönderna och laga deras gillesmat.

Käre vänner! Bland allt godt jag önskar er, vill jag först nämna en täckbåge och ett roskvarter. En stor, ranglig, gammaldags täckbåge med nötta gängor och kantstötta trissor önskar jag er, en sådan, vid hvilken fem, sex personer kunna arbeta på en gång, där man syr i kapp och täflar om att få vackra styng på afvigsidan, där man äter stekta äpplen och pratar och »reser till Grönland» och »gömmer ringen med förbehåll» och skrattar, så att ekorrarna borta i skogen falla hufvudstupa till marken af förskräckelse. En täckbåge för vintern, käre vänner, och ett roskvarter för sommaren! Inte en trädgård, där man måste lägga ner mer pengar, än nöjet är värdt, nej, ett roskvarter, såsom det hette förr i världen! Ni skulle ha ett sådant, ett, som ni skulle kunna sköta med egna händer. Små törnrosbuskar skulle stå på toppen af de små jordkullarna, och en krans af förgätmigej ringla fram runt om deras fot, där skulle den stora, flaxiga vallmon, som sår sig själf, komma upp öfverallt, både på gräslisten och i sandgången, och där skulle finnas en brunbränd torfsoffa, i hvilken det skulle växa aklejer och kejsarkronor både i sitsen och på ryggstödet.

Gamla fru Moreus var på sin tid ägare af många ting. Hon ägde tre glada och flitiga döttrar och en liten stuga vid vägkanten. Hon hade en samlad styfver på kistbottnen, styfva silkessjalar, rakryggade länstolar och kunskap i mångahanda, som är nyttigt att veta för den, som själf måste förtjäna sitt bröd.

Men det bästa hon ägde var täckbågen, som gaf henne arbete året om, och roskvarteret, som gaf henne glädje, så länge sommaren varade.

Nu är ock att berätta, att i fru Moreus' lilla stuga fanns en hyresgäst, en liten torr mamsell, omkring fyrtio år gammal, som bodde i ett gafvelrum på vinden. Mamsell Marie, som hon alltid kallades, hade sina egna åsikter om många ting, såsom den gärna får, som sitter mycket ensam och låter sina tankar hvälfva kring allt, som ens egna ögon sett.

Mamsell Marie trodde, att kärleken var rotens och upphovvet till allt ondt i denna sorgfyllda värld.

Hvarje kväll brukade hon, innan hon somnade, knäppa sina händer och läsa sin aftonböñ. Sedan hon då läst »Fader vår» och »Herren välsigne oss», slutade hon alltid med att bedja Gud bevara henne för kärleken.

»Det blefve bara elände af,» sade hon. »Jag är gammal och ful och fattig. Nej, måtte jag bara slippa att bli kär!»

Hon satt dag efter dag uppe på vindskammaren i fru Moreus' lilla stuga och stickade gardiner och dukar i fjällstickning. Alla dessa sålde hon sedan till bönder och herrskap. Hon höll på att sticka ihop en stuga åt sig.

Ty en liten stuga på utsiktsbacken midt emot Svartsjö kyrka, det var hvad hon ville ha, en stuga, som låg högt på en backe, så att man kunde se fritt och långt därifrån, det var hennes dröm. Men kärleken ville hon ej höra talas om.

Då hon om sommarkvällen hörde fiolen ljuda från korsvägen, där spelmannen satt på gärdesgårdens stätta, och de unga svängde om i polskedans, så att dammet yrde, då gick hon en lång omväg genom skogen för att slippa höra och se.

Annandag jul, då bondbrudarna kommo en fem, sex stycken för att bli klädda af fru Moreus och hennes döttrar, då de pryddes med kransar af myrten och höga kronor af siden och glaspärlor, med granna silkesskärp och bröstabuketter af hemgjorda rosor, och kjorteln kantades med girlander af taftblommor, då stannade hon uppe på sitt rum för att slippa se, huru de utpyntades kärleken till ära.

Då flickorna Moreus sutto vid täckbågen om vinterkvällarna och det stora rummet till vänster i farstun

strålade af hemtrefnad, då glasäpplena svängde och svettades borta i spiseln, upphängda framför den lågande brasan, då den vackre Gösta Berling eller den snälle Ferdinand, som kommit på besök, passade på att rycka tråden ur nälen för flickorna eller narrade dem att sy sneda styg och rummet genljöd af munterhet och glam och kurtis, och tryckande händer möttes under täckbågen, då rullade hon förtretad samman stickarbetet och gick sin väg, ty hon hatade kärleken och kärlekens vägar.

Men kärlekens illgärningar kände hon, och om dem visste hon att förtälja. Hon undrade på, att han ännu vågade visa sig på jorden, att han ej skrämdes härifrån af öfvergifnas klagan, af förbannelser från dem, som han gjort till brottslingar, af veropen från dem, som han kastat i förhatliga bojor. Hon undrade på, att hans vingar kunde bära honom så fritt och lätt, att han ej, tyngd af kval och skam, sjönk i namnlöst djup.

Nej, ung hade hon väl varit, hon som andra, men kärleken hade hon aldrig älskat. Aldrig hade hon fått locka sig till dans och smek. Hennes mors gitarr hängde dammig och osträngad på vinden. Aldrig knäppte hon den till bleka kärlekskväden.

Hennes mors rosenträd stodo i hennes fönster. Hon gaf dem nätt och jämnt vatten. Hon älskade ej blommorna, dessa kärlekens barn. Bladen hängde dammiga. Spindlar lekte mellan grenarna, och knopparna slogo aldrig ut.

Och i fru Moreus' roskvarter, där fjärilar fladdrade och fåglar sjöngo, där doftande blommor sände kärleksbud till sväfvande bin, där allt talade om den förhatlige, där satte hon sällan sin fot.

Kom så en tid, då Svartsjö församling lät sätta in en orgel i sin kyrka. Det var sommaren före det året, då kavaljererna regerade. En ung orgelbyggare kom dit. Han blef, äfven han, en hyresgäst hos fru Moreus och blef inhyst, han ock, i ett litet gafvelrum på vinden.

Så satte han då upp denna orgel, som har så underliga toner, hvars förfärliga basunstämma alltemellanåt bryter fram – ingen kan veta hvarför och huru – midt i en fredlig psalm och kommer barnen att gråta i kyrkan om julottan.

Att den unge orgelbyggaren var en mästare i sitt yrke, det må väl gärna betviflas. Men en munter fyr var han, med solsken i ögonen. Han hade vänliga ord för en och hvar, för rik och fattig, för gammal och ung. Han blef snart god vän med sitt hyresfolk, ack mer än vän.

Då han om kvällarna kom hem från arbetet, höll han fru Moreus' garnhärfva och arbetade vid de unga flickornas sida i roskvarteret. Då deklamerade han »Axel» och sjöng »Frithiof». Då tog han upp mamsell Maries trådnystan, hur ofta hon än tappade det, och satte till och med hennes pendyl i gång.

Han slutade ingen bal, innan han dansat med alla, från den äldsta frun till den yngsta tösen, och om en motgång drabbade honom, satte han sig vid sidan af den första kvinnan han råkade och gjorde henne till sin förtroagna. Jo, det var en man, sådan som kvinnorna skapa i sina drömmar! Det skall ej sägas om honom, att han med någon talade om kärlek. Men då han bott några veckor i fru Moreus' lilla gafvelrum, voro alla flickorna kära i honom, och den stackars mamsell Marie visste, äfven hon, att hon bedt sina böner förgäfves.

Det var en sorgens tid och en glädjens tid. Tårar föllo på täckbågen och utplånade kritstrecken. Om kvällarna satt ofta en blek drömmerska i syrenbersån, och uppe i mamsell Maries lilla kammar knäppte den nysträngade gitarren till bleka kärleksvisor, som hon lärt af sin mor.

Den unge orgelbyggaren gick där dock lika sorglös och glad och strödde ut leenden och tjänster bland dessa trånande kvinnor, som tvistade om honom, då han var borta vid arbetet. Och ändtligen kom den dag, då han måste resa.

Skjutsen stod för dörren. Kappsäcken var fastbunden bakpå kärran, och den unge mannen tog farväl. Han kysste fru Moreus på hand och tog de gråtande flickorna i famn och kysste dem på kinden. Han grät själf öfver att nödgas resa, ty han hade haft en solig sommar i den lilla grå stugan. Till sist såg han sig om efter mamsell Marie.

Då kom hon utför den smala vindstrappan i sin bästa ståt. Gitarren hängde om hennes hals på ett bredt, grönt sidenband, och i handen höll hon en bukett månadsrosor, ty i år hade hennes mors rosenträd blommat. Hon stannade framför den unge mannen, knäppte på gitarrén och sjöng:

»Du reser ifrån oss. Välkommen igen! Hör vänskapens stämma, som talar! Var lycklig och glöm ej en älskande vän I Värmlands skogar och dalar!»

Därpå satte hon blommorna i hans knapphål och kysste honom midt på munnen. Ja, och så försvann hon uppför vindstrappan igen, den gamla uppenbarelsen.

Kärleken hade hämnat sig på henne och gjort henne till ett spektakel för hvar man. Men hon klagade aldrig mer på honom. Hon lade aldrig mer bort gitarrén och glömde aldrig mer att ansa sin mors rosenträd.

Hon hade lärt sig älska kärleken med all hans plåga, hans tårar, hans längtan.

»Bättre sorgsen med honom än glad utan honom,» sade hon.

Tiden gick. Majorskan på Ekeby blef bortdrifven, kavaljererna kommo till makten, och det hände sig, såsom nyss är omtaladt, att Gösta Berling en söndagskväll läste upp ett poem för grefvinnan på Borg och sedan af henne blef förbjuden att visa sig i hennes hus.

Det säges, att då Gösta slöt förstugudörren efter sig, såg han några slädar köra upp till Borg. Han kastade en blick på den lilla damen, som satt i främsta släden. Dyster, som stunden var för honom, blef den än dystrare vid den synen. Han skyndade bort för att ej blifva igenkänd, men aningar om ofärd fyllde hans sinne. Hade samtalet därinne frambesvurit denna kvinna? Städse föder en olycka en annan.

Men betjänter skyndade ut, fotsackar knäpptes upp, fällar kastades undan. Hvem hade kommit? Hvem var den lilla damen, som reste sig i släden? Ah, det är verkligen hon själf, Märta Dohna, den ryktbara grefvinnan!

Hon var den lustigaste och däraktigaste af kvinnor. Världens glädje hade lyft henne upp på sin tron och gjort henne till sin drottning. Lekar och löjen voro hennes undersåtar. Spel och dans och äfventyr hade kommit på hennes del, då lifvets lotter skiftades.

Hon var nu ej långt från sitt femtioende år, men hon var en af de vise, som ej räkna årens antal. »Den, som ej kan lyfta foten till dans eller munnen till löje,» sade hon, »han är gammal. Han känner årens gräsliga bördar, ej jag.»

Glädjen hade ingen orubbad tron i hennes ungdoms dagar, men ombytet och osäkerheten ökade blott behaget i hans lustiga tillvaro. Majestätet med fjärilvingarna höll ena dagen kaffebjudning i hofdamernas våning på Stockholms slott och dansade den nästa i frack och knölpåk i själfva Paris. Han besökte Napoleons fältläger, han for på Nelsons flotta på det blå Medelhafvet, han bevistade en kongress i Wien, han vågade sig till Bryssel på bal natten före ett ryktbart slag.

Och hvarhelst glädjen fanns, där fanns Märta Dohna, hans utvalda drottning. Dansande, spelande, skämtande, jagade grefvinnan Märta världen rundt. Hvad hade hon ej sett, hvad hade hon ej upplefvat? Dansat omkull troner, spelat écarté om furstendömen, skämtat fram förödande krig! Munterhet och

galenskap hade hennes lif varit och skulle alltjämt så förblifva. Ej var hennes kropp för gammal för dansen, ej hennes hjärta för kärleken. När tröttnade hon på maskerader och komedier och på muntra historier och vemodiga visor?

Då glädjen stundom var hemlös i den till slagfält förvandlade världen, brukade hon för längre eller kortare tid draga upp till den gamla grefvegården vid Lövens långa sjö. Likaså hade hon dragit dit upp, då furstarna och deras hof blifvit henne för dystra i den heliga alliansens tid. Det var under ett sådant besök hon funnit för godt att göra Gösta Berling till sin sons informator. Hon brukade trifvas väl däruppe. Aldrig hade glädjen ett härligare rike. Där funnos sång och spel, äfventyrsälskande män och sköna, glada kvinnor. Gästabud och baler fattades henne ej, ej båtfärder öfver månbelysta sjöar, ej slädfärder genom dunkla skogar, ej heller hjärtskakande händelser och kärlekens sorg och smärta.

Men sedan hennes dotter dog där, hade hon upphört att besöka Borg. Hon hade ej sett det på fem år. Nu kom hon för att se, hur hennes svärdotter uthärdade lifvet uppe bland granskog, björnar och drifvor. Hon höll det för en plikt att fara och se efter, om ej den dumme Henrik pinat ihjäl henne med sin tråkighet. Nu skulle hon vara hemfridens blida ängel. Solskenet och lyckan lågo nedpackade i hennes fyrtio läderkappsäckar, lustighet hette hennes kammartärna, skämt hennes kusk, lek hennes sällskapsdam.

Och då hon sprang uppför trappan, möttes hon af öppna armar. Hennes gamla rum i nedra våningen väntade henne. Hennes betjänt, hennes sällskapsdam och kammarjungfru, hennes fyrtio läderkappsäckar, hennes trettio hattaskar, hennes necessärer och sjalar och pälsar, allt kom så småningom in i huset. Det var bråk och larm öfverallt. Det slogs i dörrarna och sprangs i trapporna. Det märktes nog, att grefvinnan Märta var kommen.

Det var en vårafton, en riktigt vacker afton, fastän man ännu ej hunnit längre än till april och isen ej brutit upp. Mamsell Marie hade öppnat sitt fönster. Hon satt uppe i sitt rum, knäppte på gitarren och sjöng.

Hon var så upptagen af gitarren och minnena, att hon ej märkte, hur en vagn kom körande vägen fram och stannade vid stugan. I vagnen satt grefvinnan Märta, och hon hade sin glädje af att se på mamsell Marie, som satt i fönstret med gitarren om halsen och med ögonen vända mot himmelen sjöng gamla, nötta kärlekskväden.

Till sist steg grefvinnan ur vagnen och gick in i stugan, där de snälla flickorna sutto kring täckbågen. Hon var aldrig högdragen: revolutionens vind hade susat fram öfver henne och blåst in frisk luft i hennes lungor.

Hon rådde ej för, att hon var grefvinna, brukade hon säga; men hon ville i alla fall lefva det lif, som behagade henne. Hon hade lika roligt på bondbröllop som på hofbaler. Hon spelade komedier för sina pigor, då ingen annan åskådare var till hands, och hon medförde fröjd till alla sällskap, där hon visade sig med sitt lilla vackra ansikte och sitt svallande lefnadsmod.

Hon beställde täcken af fru Moreus och berömde flickorna. Hon såg sig om i roskvarteret och berättade om sina äfventyr på resan. Hon hade alltid äfventyr, hon. Och till sist vågade hon sig uppför vindstrappan, som var fruktansvärdt brant och smal, och uppsökte mamsell Marie på hennes gafvelrum.

Där lät hon de svarta ögonen blixtra ned öfver den ensamma lilla människan och den melodiska rösten smeka hennes öra.

Hon köpte gardiner af henne. Hon kunde ej lefva däruppe på Borg utan att hafva gardiner i fjällstickning för alla sina fönster, och på alla bord skulle hon hafva någon af mamsell Maries dukar.

Hon lånade sedan hennes gitarr och sjöng för henne om glädje och kärlek. Och hon berättade historier för henne, så att mamsell Marie fann sig förflyttad midt ut i den lustiga, brusande världen. Och grefvinnans

skratt var en sådan musik, att de frusna fåglarna i roskvarteret började sjunga, när de hörde det, och hennes ansikte, som knappast var vackert mer – ty hyn var härfjad af smink, och det låg drag af rå sinnlighet kring munnen – syntes mamsell Marie så vackert, att hon undrade, hur den lilla spegeln kunde låta det försvinna, då den en gång uppfångat det på sin blanka yta.

Då hon gick, kysste hon mamsell Marie och bad henne komma upp till Borg.

Mamsell Maries hjärta stod tomt som de små svalornas bo vid jultiden. Hon var fri, men hon suckade efter bojar som en på ålderns dagar frigifven slaf.

Nu började åter en glädjens tid och en sorgens tid för mamsell Marie; men ej lång, blott korta åtta dagar.

Grefvinnan hämtade henne upphörligen upp till Borg. Hon spelade komedi för henne och berättade om sina friare, och mamsell Marie skrattade så, som hon aldrig skrattat förr. De blefvo de bästa vänner. Grefvinnan visste snart allt om den unge orgelbyggaren och om afskedet. Och i skymningen lätt hon mamsell Marie sitta på fönsterpalen i det lilla blå kabinetet. Då hängde hon gitarrbandet om halsen på henne och fick henne att sjunga kärlekssånger. Sedan satt grefvinnan och såg på, hur den gamla flickans torra, magra figur och lilla fula hufvud aftecknade sig mot den röda aftondagern, och hon sade, att den stackars mamsellen liknade en smäktande borgfröken. Men i hvarje sång talades det om ömma herdar och grymma herdinnor, och mamsell Maries stämma var den allra tunnaste stämma, och man kan väl veta, att grefvinnan skulle ha sin glädje af en sådan komedi.

Så blef det bjudning på Borg, som naturligt var, då grefvens mor var hemkommen. Och det gick muntert till som vanligt. Sällskapet var dock ej stort. Där voro endast sockenboar inbjudna.

Matsalen låg på nedre bottnen, och efter supén hände det, att gästerna ej drogo upp för trapporna igen, utan slogo sig ned i grefvinnan Märtas rum, som lågo där innanför. Så fick grefvinnan fatt i mamsell Maries gitarr och började sjunga för sällskapet. Hon var en lustig dam, grefvinnan Märta, och hon kunde härla alla människor. Nu fick hon den idén att härla mamsell Marie. Hon vände ögonen mot himlen och sjöng med en tunn, skrikig barnröst.

»Åh nej, åh nej, grefvinna!» bad mamsell Marie.

Men grefvinnan hade roligt hon, och de flesta kunde ej låta bli att skratta, fast de nog tyckte, att det var synd om mamsell Marie.

Grefvinnan tog en handfull torra rosenblad ur en potpourri-kruka, gick under tragiska åtbörder fram till mamsell Marie och sjöng med djup rörelse:

»Du reser ifrån oss. Välkommen igen! Hör vänskapens stämma, som talar! Var lycklig och glöm ej en älskande vän I Värmelands skogar och dalar!

Sedan strödde hon rosenbladen öfver hennes hufvud. Människorna skrattade; men mamsell Marie blef vild af vrede. Hon såg ut, som om hon kunnat rifva ögonen ur grefvinnan.

»Du är en dålig kvinna, Märta Dohna,» sade hon. »Ingen hederlig kvinna borde umgås med dig.»

Grefvinnan Märta blef ond, hon med.

»Ut med sig, mamsell!» sade hon. »Jag har haft nog af hennes galenskaper.»

»Ja, jag skall gå,» sade mamsell Marie, »men först skall jag ha betaldt för mina dukar och gardiner, som du satt upp här.»

»De gamla trasorna!» utropade grefvinnan. »Vill hon ha betaldt för de gamla trasorna? Tag dem med sig!
Jag vill aldrig se dem mer! Tag dem genast med sig!»

Därpå kastar grefvinnan åt henne dukarna och sliter ned gardinerna, ty nu är hon i fullt raseri.

Nästa dag bad den unga grefvinnan sin svärmor, att hon skulle försona sig med mamsell Marie; men grefvinnan ville inte. Hon var trött på henne.

Grefvinnan Elisabet for då åstad och köpte af mamsell Marie hela lagret af gardiner och satte upp dem i hela öfre våningen. Däraf kände sig mamsell Marie åter upprättad.

Grefvinnan Märta skämtade mycket med sin svärdotter öfver hennes kärlek till fjällstickningen. Hon kunde också gömma sin vrede – bevara den frisk och ny i åratal. Hon var en rikt begåfvad varelse.

Slut på första delen.

Karta öfver Löfsjö härad i Värmland.

(Skala 1 : 400,000.)

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på
https://arkivkopia.se/sak/littbank-LagerlofS_GostaBerling1.

Filen skapad 2018-12-13 18:46:01.859865